

Anna
 2. ~~168/50~~

1300
~~13~~
 3900
 1300
 16900

13
 13
~~143~~

111
 111
~~1221~~

204
~~26~~

D. CYPRIANI
SOAREZ SOCIE-
TATIS IESV *my. H*

DE arte Rhetorica libri Tres, ex Aristo-
tele, Cicerone, & Quintiliano præ-
cipuè deprompti.

NUNC ab eodem autore recogniti, &
multis in locis locupletati.

CVM PRIVILEGIO.

Salmanticae Excudebat Mathias
Gastius. 1577.

Ex officina del Gastius. 6.

PO R quanto por parte de vos el Padre Cypriano Suarez de la compañía de Iesus nos fue fecha relacion, diziendo que vos auia des hecho vn libro intitulado, De arte Rhetorica libritres ex Aristotele, Cicerone, & Quintiliano præcipuè de prompti. El qual era muy vtil y provechoso para los estudiantes. Suplicandonos, os mandassemos dar licencia y facultad para le poder hazer imprimir y priuilegio por diez años, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nro Consejo por quãto en el dicho libro se hizo la diligencia que la pregmatica por nos agora nueuamente sobre ello fecha dispone, fue acordado que deuiamos mãdar dar esta nra cedula en la dicha razon, y yo tuuelo por bien. Por la qual vos damos licencia y facultad para q̃ vos o la persona que para ello vuestro poder ouiere y no otra persona alguna podays hazer imprimir y veder el dicho libro q̃ de suso se haze mención en estos nuestros Reynos por tiempo y espacio de diez años cumplidos primeros siguientes q̃ corren y se cuentan desde el dia de la fecha desta nuestra cedula so pena q̃ qualquiera persona que sin tener para ello vuestro poder, lo imprimiere, o vendiere, o hiziere imprimir, o vender pierda toda la impressiõ q̃ hizieren y vendieren con los moldes y aparejos della, y mas incurran en pena de cinquenta mil maravedis por cada vez que lo contrario hizieren, la

mitad de la qual dicha pena sea para la nuestra Ca-
mara y fisco, y la otra mitad para vos el dicho Pa-
dre Cypriano Suarez. Y todas las vezes q̄ se vuie-
re de imprimir el dicho libro durante el tiempo
de los dichos diez años se trayga al nuestro conse-
jo juntamente con el original que en el fue visto
que va rubricada cada plana y firmado al fin del
de Alonso de Vallejo nuestro escriuano de Cama-
ra, y vno de los que en el nuestro consejo residen
para que se vea si la dicha impresion esta confor-
me al original y se os de licencia para lo poder vé-
der y se tasse el precio en que ouieredes de ven-
der cada volumen. So pena de caer y incurrir en
las penas contenidas en la dicha pregonica y le-
yes de nuestros Reynos. Y mandamos a los del
nuestro consejo y otras qualesquier justicias de-
stos nuestros Reynos que guarden y cumplan y
executen y hagan guardar cumplir y executar es-
ta nuestra cedula y todo lo en ella contenido. Fe-
cha en Madrid a treynta dias del mes de Iulio de
mil y quinientos y setenta y cinco Años.

Y O E L R E Y.

Por mandado de su Magestad.

Martin de Gaztelu.

HE visto este libro de Rhetorica sacada de Aristoteles y de Ciceron y Quintiliano, y me parece bueno y util y prouechoso, y que se puede y deue imprimir: por que en el no ay cosa que offenda, antes es necessario para el exercicio de los estudiantes, por ser breue y compendio. En Madrid a treze de Septiembre. 1568.

Diego Gracian.

HOS tres de arte Rhetorica libros patris Cypriani Suarij de Societate nostra benemeriti, omnem rationem dicendi grauer, & ornatè complectentes, non adolescentibus modò primum (quod aiunt) eloquentiae limen salutantibus, sed eundem etiam artis Doctoribus ad culmen aduolare cupientibus (nunc praesertim ab eodem autore recognitos, & multis in locis locupletatos) utiles esse, & apprimè necessarios priuatè, & publicè iudicaui. Nam praeterquam, quod nihil continent cum Orthodoxa fide pugnans, tanta quidem maturitas in tradendis praecipis ex tribus eloquentiae parentibus Cicerone, Aristotele, & Quintiliano depromptis, mirificus in debite collocandis ordo, & dispositio, tam varius denique, ac tam singularis in verbis ornatus, & orationis decursus exactam planè in eo viro, & absolutam artis oratoriae cognitionè diuturnis vigilijs comparatam videntur praesferre. Prodeant igitur in lucem iterum atque iterum tanti viri lucubrationes, dignissimè profectò, quae nunquam ex Rhetorum manibus excidant, & omnium plausu, & acclamatione debite celebrentur. Mant. Carpent. in Collegio nostro Societatis. 17. Kal. Iulij Anno 1577.

Rodericus Gonzalez.

CV M saepe alias tres hos de arte bene dicendi libros à P. D. Cypriano Suario Societatis I E S V composuit euoluissem, semper dignos esse iudicaui, qui foras iterum & saepius exirent, & adolescentium eloquentiae studio flagrantum manibus tererentur: ut qui puro & Latino stylo compositi, optimaq; methodo traditi, nihil Orthodoxae fidei aduersum contineant. Quod nunc maxime censeo & confirmo. Dat. Mantus Carpentia. in Colleg. nostro Societatis Iesu. 6. Kal. Sextilis. Anno 1575.

M. Hieronymus Higuera.

Emmanuel Alvarez societatis
IESVS, ad lectorem.

E Loquio quicunq; paras accendere mentes,
Dulceq; Nestorea fundere voce melos,
Perlege non auro nitidum, sed pondere rerum
Prædiues, pauper sit licet autor, opus.
Emicat hic sophiæ princeps, hic fulminat ore
Tullius, hic monstrat Quintilianus iter.

Michael Vanegas eiusdem so-
cietatis, ad eundem.

Quos Arabes, Persæq; legunt Oriente lapillos,
Omnes una manus si tibi fortè daret,
Et quos gemmiferi præceps alit æquoris unda,
Et quos terra graui parturit alma sinu;
Nonne libens hilari caperes data munera vultu,
Et tantas nolles spernere sanus opes?
En tibi Rhetorices vnus liber explicat omnes
Thesavros: ingens quos reperire labor.
Ne te pœniteat lectas hinc sumere gemmas,
Attica quas tellus, quasq; Latina tulit.
Has virtute, velut fuluo si cinxeris auro,
Aurea gemmato vox tibi corde fluet.

D. C Y P R I A-
N V S S O A R E Z
Christiano Lectori. S.

LONGE profectò melius, atque pruden-
tius studijs suis consulunt, qui opti-
mos autores in omni disciplinarum ge-
nere legendos sibi atque imitandos pro-
ponunt, quàm qui his neglectis, delectu
omni ac discrimine remoto, quosvis cupidissimè sequun-
tur. Quòd si quis vetera paulò altius repetere voluerit,
quocunq; se animo & cogitatione conuertet, hoc ita esse
comperiet. Vt enim alios omittam, qui in bonarum artium
studijs liberalissimis sunt doctrinisq; versati, satis con-
stat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longè
omnibus superioribus præstitisse. Ergo ex eius disciplina
quot viri, quanta scientia, quantaq; in suis studijs varie-
tate, & copia, quàm admirabiles extiterunt! Atque ut alios
sileam, quorum scripta temporum iniuria perierunt, illi
& Aristotelem summum philosophum, & Demosthenem
omnium oratorum facile principem procul dubio debemus.
Siquidem Aristoteles totos viginti annos Platonem audi-
uit: Demosthenes verò eundem non solùm audiuit, sed etiam
lectitauit. Quid Ciceronem ad tantum in philosophia, &
eloquentia decus euexit? An non Platonis, Aristotelis &
Demosthenis imitatio? Finis non sit, si velim eos numera-
re, qui ex Aristotelis disciplina in omni doctrina & in-
genij laude præstâtes prodierunt. Tanti refert, què imite-
ris, què legas, quem admireris. Hoc intelligentes nostræ

societatis præceptores, ex eo tempore quo iuventutem,
virtute & literis informant, eos autores discipulis expo-
nunt, qui præter cæteros in suo genere floruerunt. Qua
de causa molestius etiam ferebant nullum esse librum ve-
terum scriptorum, qui adolescentibus discendi cupidis
primum aditum ad eloquentiam aperiret. Non quod do-
ctrina dicendi parum Latinis literis sit illustrata; nam
& Quintilianus de ea diligentissime simul & doctissi-
mè scripsit, & in libris Ciceronis tantum est curæ, tan-
tum suauitatis, elegantiæ atque doctrinæ, ut ne apud Græ-
cos quidem aut pluribus, aut melioribus præceptis ora-
tionis facultas sit exornata: sed quod ad primam tyronū
institutionem eorum scripta minus sint accommodata.
Quid enim discipulis ad hæc studia ingredientibus expli-
carent? Quintiliani libros? sunt illi quidem, ut dixi, sum-
ma diligentia, singulari iudicio, summa etiam eruditione
conscripti; at ita sunt longi, sic nonnunquam obscuri, ut
maius otium & acrius iudicium desiderent. Partitiones
oratorias? at ita sunt breues, & concisæ, ut multas &
magnificas eloquentiæ opes constructas & reconditas
nimis angustè coarctent. Libros de oratore ad Quintum
Fratrem? at in dialogo sunt scripti. Præcipuas autem in
illis partes habent L. Crassus, & M. Antonius homines
ut dignitate, sic eloquentia in Romana Repub. maximi,
qui minora illa, sed discantibus in primis necessaria cele-
riter transigunt, quæ vero sunt à vulgari intelligentia
magis remota, ea, non facile dixerim, ornatius ne an co-
piosius prosequatur. Huc accedit, quod dum Crassus per-
fectum, Antonius communè informat oratorem, magnis
altercationibus, qui dialogorum est mos, in contrarias
partes differitur: quod mediocriter quidem eruditis, qui
iudicij

iudiciū iam aliquid habent, non solum magnam & inge-
nuam delectationem, sed mirabilis etiam utilitatis fru-
ctum affert; tyronibus non item, qui disputationis vim
atque incitationem aspiciunt, vestigia, ingressumq; vix
intuentur. Duos de Inventionē libros puero sibi inchoa-
tos, & rudes Cicero excidisse affirmat, propterea quod
nec orationis expoliendæ & conformandæ rationem do-
cent, nec inueniendi fontes ab Aristotele demonstratos
aperiunt. Itaque multa in eis præcepta sunt, quæ editis
postea libris idem Cicero improbavit. Libri verò ad He-
rennium, à quocunq; illi sint scripti, similem inueniendi
viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verbo-
rum, & sententiarum continent ornamentis, diuersa ab
his, quæ Cicero, & Quintilianus eisdem de rebus tradide-
runt. Topicorum liber tantummodò declarat viam ab
Aristotele inuentam ad reperiendum in omni ratione ar-
gumentum: & quoniam ad Trebatium iurisperitum
scriptus est, exēpla habet ex intima iuris scientia desum-
pta, quæ vsque eò sunt difficilia, ut sua obscuritate mul-
tos ab eius libri lectione reijciāt. In oratore verò ad Bru-
tum quæ sit optima species, & quasi figura dicendi Cice-
ro disertissimè exponit. Sed cū ad Brutum scriberet, vul-
garia præcepta permulta, quæ discendi studiosis vehe-
menter conducunt, breuiter percurrit, vel penè præte-
rit. Quæ verò de orationis numero mirabiliter præci-
pit, ut aduentibus ad eloquentiam utilia sint, ordinem
aliū, & exemplorum lumen desiderant. His de causis
cupiebant nostri præceptores, ut omnes eloquentiæ par-
tes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ ex Ari-
stotelis sententia, Ciceronis verò & Quintiliani nō sen-
tentia solum, sed plerumq; etiam verbis aliquo libro, via

et ordine comprehenderentur. Futurum enim existima-
bant, si id fieret, ut discipuli simul cum vulgaribus Rhe-
toricæ præceptis illa magis recondita de argumentorū
locis, de amplificatione, de orationis forma et numero
perciperent. Quam ego provinciam cum eorum volun-
tate suscepissem, quibus libenter vitæ meæ rationes com-
misi, his tribus libris dicendi præcepta, quantum exiguæ
ingenij mei vires efficere et consequi potuerunt, comple-
xus sum, ut iuuarescentes ad legendos Aristote-
lis, Ciceronis et Quintiliani doctissimos libros, quibus
eloquentiæ fontes continentur. Neque verò ignoro mul-
ta horum, quæ à veteribus sunt tradita, ab his, à quibus
defendi æquius erat, editis etiam libris oppugnari. Sed
cum à multis, qui singulari doctrina sunt præditi, eadem
defensa sint, mihi consilium fuit, de his, quæ tot doctissi-
morum seculorum approbavit consensus, nihil sine ra-
tione mutare. Imo verò te Christiane lector vehementer
oro atque obsecro, ut hanc libidinem temere contradi-
cendi veteribus scriptoribus de animo tuo penitus euel-
las, ne ad eius perniciem longius deinde serpat. Nam simul
atque cupiditas hæc ad ingenium tanquam fax ad mate-
riam adhæsit, incredibile dictum est, quæ continuo excitet
incendia. Illud etiam tibi persuadeas velim, nos nihil
magis cupere, quam ut virtute et literis maximè
sis ornatus, ut Christo Iesu, qui est parens
et salutis vitæ nostræ, gratus sis
et iucundus.

IN LIBROS DE ARTE RHETORI- ca Autoris Proœmium.

Rationis, & orationis tanta est similitudo, vt Græci, qui non intelligendi solùm, sed loquendi etiam principatû tenuerût, vno vtramque vocabulo; Latini, Græcorum prudentiæ æmuli, eôdem penè nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum est, Deus Opt. Max. posuit: orationis sedem idem summus opifex in celsissima ac nobilissima corporis parte collocauit: ratio est sicuti lux quædam lumenque vitæ: oratio est rationis decus & ornamentum: ratio regit ac moderatur proprium animum: oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis; eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen est Soli, principi ac moderatori luminum reliquorum, id est oratio rationi dominæ ac reginæ rerum omnium. Hinc nimirum fit, vt summi illius rectoris mundi huius bonitatem, sapientiam, vim & potestatem suspiciendâ, admirandâq; hominû generi vt rationis, sic

sic orationis vis & natura cogat cōfiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quàm cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atque multiplices orationi commendari? Oratio nem vero exceptam aëre, quasi vehiculo, incredibili celeritate, breuissimo temporis spatio ad quàm plurimos peruenire? ac postremò per tenuissimos aurium meatus singulari opere artificioque perfectos in alienos animos introire, atque in eis tam perfecte, tam insigniter imprimere speciem suam, vt mœrentes consoletur, torpentes excitet, afflictos erigat, inani lætitia elatos cohibeat, & in quemuis deniq; motum auditorē impellat? Quòd si orationis tanta præstantia est, non potest non maxima esse dignitas Rhetoricæ, qua ornādæ orationis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio, quæ cæteras artes inuenit, dicendi quoq; artificium illustrauit. Nam primò terrā peruagata nō modò eius formam, situm, fœcunditatem, sed eorū etiam quæ in ea gignuntur varietatē, vsum, naturamq; cognouit. Tum mare ingressa profundum & immensum, quot genera, quamq; disparia degentium in eo belluarum inuestigauit? Exin siderum ornatum & pulchritudinē admirans, cognito prius aëre, & his, quæ ex eo generantur, in cœlum vsq; penetrauit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam disiūctis, tam abditis atq; obscuris inuestigandis, si tāta fuit

fuit rationis sagacitas & solertia in expolienda oratione, quæ eius comes, & interpret est, non minori profectò fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas, hæc cū ratione cōiunctio. Qua de causa vehemēter vigilandū est ijs, qui sapiētiae flagrant studio, enitēdumq; omni cura ac diligentia, vt Rhetoricę, dialecticęq; præceptis optimè cognitis, ad reliquarū artiū fastigiū contendāt. Quā viam iucundam, facilem, breuem & quasi compendiariam, non modò non asperam atq; arduā, aut longam esse compariant. Quod vt facilius consequantur, hi tres libri artificii dicendi à veteribus traditū breuiter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de Inuentione est, sedecim argumentorū loci sunt explicati, simul cū his, quę ad permouendos animos ex eisdem locis eruūtur. Præcepta etiam quædā sunt expōita ad exornationem & deliberationē accommodata. In secūdo verò, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, indicatione, & ea controuersia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthymemate inductione, & exemplo agitur. Et quoniā frequens mētio facta est ab antiquis autoribus Epicherematis, Soritis, & Dilemmatis, eorū vis explanatur. Tertius deniq; liber docet orationis ornatum, qui est in verbis vel simplicibus, vel coniunctis. Itaq; de verbis nouis, de inus-

tatis,

tatis, de tropis, de luminibus verborum, & sententiarum, de origine, causa, natura, & usu orationis aptæ, ac numerosæ, tum ad extremum de memoria, & pronuntiatione in eo differitur. Sed quò maior utilitas ex eloquentia percipi possit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Ut enim bonus agricola vitem, quæ syluëscit, & in omnes partes nimia funditur, ferro coercens, tum fructu latiore, tum aspectu pulchriorem reddit: sic eloquentia si amputetur errorum inanitas, in quos delapsa est vitio hominum diuinas leges ignorantium suam admirabilem speciem recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam seuerè diuinis præceptis interdictam oratori Quintilianus, & antiqui Rhetores cōcedunt: amputetur procacitas & vitium illud teterrimum lacerandialios probris, contumelijs, maledictis, cui utinam ne Demosthenes & Cicero tantopere indulgissent: refecetur arrogantia & inanis laudis appetitus, qui aciem animi perstringit: intelligatur iniquum esse tenebras auditoribus offundere, ne verum perspiciant, & suffragium atque sententiam dicendo corrumpere; quod à Græcis & Romanis oratoribus est factitatum. His tot, tantisq; deletis maculis, continuo existet illa diuina & cœlestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quæ tantò erit præclara magis & eximia, quantò diligentius ad omnium ho-

minum

minum vtilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opt. Max. qui sermonem homini dedit ad societatem & coniunctionem cum hominibus tuendam. Hæc est illa Christiana eloquentia, qua Gregorius & Basilus, nobilissimum per amicitiam, doctrinæ sanctitatis plurimum præstiterunt, & Iuliani amentissimi, & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt: hac excelluit Athanasius vir sanctissimus, quem nec sæuissima periculorum tempestas, nec humanorum commodorum aura potuit vnquam de suo cursu dimouere, quin Arrij impium & consceleratum comprimeret furorem: hac floruerunt Chrysostomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, Cypriani, qui Christianæ Reip. fuerunt lumen longè clarissimum. Vt alios quàm plurimos omittam, quorum est copia digna Christiani nominis gloria. Hos tales ac tantos viros qui volet imitari, colat Christianam eloquentiam, quæ ex diuinarum rerum cura & contemplatione, ex Christi Iesu amore, ex maximarum deniq; artium studijs efflorescit.

DE ARTE RHETORICA LIBER I.

Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis. Caput. I.

RHETORICA
est vel ars, vel doctrina dicendi. Ars est, quæ dat rationes certas, & præcepta faciendi aliquid, quæ habent ordinem, & quasdam errare in faciendi non patientes vias. Esse autem eloquentiæ artem perspicuum est: cum enim rerum minimarum sine arte nulla sit, hominum est parum cōsideratè iudicantium, credere maximarum rerum nullā esse artem. Dicere est, ornatè, grauitè, & copiosè loqui. Rhetoricæ officium est, dicere appositè ad persuasionem: finis persuadere
B dictione.

Quid sit
ars.
Arist. lib. 1.
Rhet. c. 1.
De cla. or.
Quin. li. 2.
cap. 18.
Rhetorica est ars.
Offic. 2.
Officiū &
finis Rhetoricæ.
Arist. 1. lib.
Rhet. ca. 8.
De inuēt. 1.

Cic. li. 5. de *dictione*. Vt enim gubernatori cursus se-
 Rep. est au- cundus, medico salus, imperatori victoria
 tem is locus lib. 8. epist. Vt moderatori Reip. beata ciuium vita pro
 ad Att. posita est, vt opibus firma, copijs locuples,
 gloria ampla, virtute honesta sit; sic oratori
 nihil aliud propositum est, nisi vt dicendo
 persuadeat.

De vtilitate, dignitateq; Rhetorica. Caput. II.

Eloquen-
 tię digni-
 tas.

Arist. lib. 1.

Rhet. ca. 1.

De orat. 1.

Quin. li. 2.

cap. 7.

Dignitas eloquentia, vel ex eo intelli-
 gi potest, quod in omni libero popu-
 lo, maximeq; in pacatis, tranquillisque ciuitati-
 bus precipue semper floruit, semperq; do-
 minata est. Quid enim aut tam iucundum
 cognitu, atque auditu, quam sapientibus
 sententijs, grauiusq; verbis ornata oratio,
 & perpolita? aut tam potes, tamq; magnifi-
 cum, quam hominum animos vnius oratio-
 ne conuerti? Quid admirabilius quam res
 splen-

splendore illustrata verborū? Oratoris est
 in dando consilio de maximis rebus cū di-
 gnitate explicata sentētia: eiusdem & lan-
 guentis populi incitatio, & effrenati mo-
 deratio. Eadem facultate fraus hominum
 ad perniciem, & integritas ad salutem vo-
 catur. Quis cohortari ad virtutem arden-
 tius? quis à vitijis acrius reuocare? quis vi-
 tuperare improbos asperius? quis laudare
 bonos ornatius? quis cupiditatem vehemen-
 tius frangere accusando potest? quis mæro-
 rē leuare mitius cōsolando? Ac ne plura,
 quæ sunt penè innumerabilia, dicantur,
 breui statuendum est; perfecti oratoris mo-
 deratione & sapientia non solum ipsius
 dignitatem, sed & priuatorum plurimorū,
 & vniuersæ Reip. salutem maximè conti-
 neri. Quò maior igitur est eloquentiæ vis,
 hoc est magis probitate iungenda, summaq;
 prudentia: quarum virtutum expertibus si
 dicendi copiam tradiderimus, nō eos quidem

Oratoris,
 & in rep.
 & inter
 priuatos
 magna, &
 præclara
 munera.

Eloquen-
 tia cū pro-
 bitate iun-
 gēda est.
 De orat. 3.

oratores fecerimus, sed furētibus quædam
arma dederimus.

De materia Rhetoricæ.

Caput. III.

Quid ar-
tis mate-
ria sit.

De inuēt. 1.
Quin. li. 2.
ca. 22.

Quid in-
ter artiū
ceterarū
& Rhero-
ricæ mate-
riā inter-
sit.

De orato. 1

Artis materia est, in qua omnis ars,
& ea facultas, quæ cōficitur ex arte
versatur: Vt si medicinæ materiā dicamus
morbos, ac vulnera, quòd in his omnis medi-
cina versetur. Item quibus in rebus versa-
tur ars, & facultas oratoria, eas res mate-
riam artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc
interest inter alias artes, & eloquentiam:
nam ceteræ ferè artes se ipsæ per se tuen-
tur singulæ: bene dicere autem, quod est
scienter, & peritè, & ornatè dicere, non ha-
bet definitam aliquam regionem, cuius ter-
minis septa teneatur. Omnia quæcūq; in ho-
minum disceptationem cadere possunt, be-
ne sunt ei dicenda, qui hoc se posse profitea-
tur, aut eloquētiae nomen relinquendū est:
Quam opinionem non solum Romanæ elo-
quentiæ

quentiæ parens Cicero, sed philosophorum
etiam facile principes Plato, & Aristote-
les multo ante secuti sunt: materia enim
oratori ad dicendum subiecta, quæstio est.

In Phædro.
Oratoris
materia
est quæ-
stio.

De quæstione. Cap. IIII.

Questionum duo sunt genera, alterum
infinite, quod Græci Thesin, Ci-
cero propositum vocat: alterum certum &
definitum, quod hypothesein illi, Latini vel
causam, vel controuersiam solent appella-
re. Propositum est, in quo aliquid genera-
tim quæritur hoc modo: expetenda ne sit
eloquentia? Causa est, quæ certis personis,
locis, temporibus, actionibus, negocijsq; cer-
nitur, hoc modo: An Socrates iure fuerit
ab Atheniësisibus damnatus? Propositi duo
sunt genera; cognitionis alterū, cuius scien-
tia est finis, vt, an solis magnitudine multis
partibus terra superetur: alterum actionis,
quod refertur ad efficiendum quid, vt si
quærat, quibus officijs amicitia colenda

Questio-
num duo
genera.
In part.

Proposi-
tum quid
sit.

Topic.
De orat. 2.

Quid sit
causa.

Topic.

Propositi
duo gene-
ra.

Cic. in Top.

pic. in par.

Quint. li. 3
cap. 5.

Causarū
tria gene-
ra.

fit. Causarum tria sunt genera; iudicij, deli-
berationis, exornationis, quæ quia in lauda-
tione maximè confertur, proprium habet
ex eo nomen laudationis.

De Exornatione, Deliberatione,
& Iudicio. Caput. V.

Exorna-
tionis par-
tes, tēpus
& finis.

De inuēt. 1.
Arist. lib. 1.

Rhet. c. 4.
In part.

Delibera-
tionis par-
tes, tēpus
& finis.

De inuēt. 1.
Ar. 1. Rhe.
cap. 3.

Cic. de ora.
2.

Iudicij
partes tē-
p^o & finis.

In part.
De inuēt. 1.

IN Exornatione duæ sunt partes, laus,
& vituperatio. Tempus, tum præsens,
tum præteritum. Spectat autem orator ho-
nestatem præcipuè cum laudat, turpitudi-
nem cum vituperat, mouetq; auditores ad
delectationē. Deliberatio cōtinet in se sua-
sionem, & dissuasionem; tempus verò futu-
rum. Finis, quæ sibi proponit orator in sua-
dendo, est dignitas, mouetq; deliberantem
ad spem maximè: in dissuadēdo contrā in-
dignitatem spectat, & in reformidationē
pertrahit. Iudicium, in quo præteritū tem-
pus maximè valet, habet in se accusatio-
nem, & defensionem: eius finis iustorum,
& iniustorum quæstione continetur, & ad
seui-

seu itiam aut clementiam iudex est inci- Quin. li. 7.
cap. 3.
tandus.

Quomodo hypothesis ad thesin
reuocanda sit. Cap. VI.

Cum consultatio sit quasi pars causae Consul-
tatio est
pars cau-
sae.
quedam, & controuersia: inest enim In part. in
Top. Quin
til. li. 3. c. 5.
infinitum in definito: debet orator causam
ad infiniti generis questionem transfer-
re. quod ut exemplo pateat; finita est,
*An Aristotelis philosophia sit perdiscen-
da: eius quasi pars quedam est illa in-
finita, An Philosophia sit perdiscenda, ad
quam orator finita transferet. Sunt enim* Ornatissi-
mae sunt
orationes
quae uni-
uersi gene-
ris vim ex-
plicant.
*ornatissimae orationes eae, quae latissime va-
gantur, & à priuata ac singulari contro-
uersia se ad vniuersi generis vim expli-
candam conferunt & conuertunt, ut ij,* Cic. de ora-
to. 3.
*qui audiunt, natura & genere, & vniuer-
sare cognita, de singulis rebus statuere pos-
sint. Quod ut facere possit orator excellēs,* In orat.
à proprijs personis, & temporibus semper,

*pro Ar-
chia.* si potest, auocat controuersiam, & ad vni-
uersi generis orationem traducit. Sic Cic.
cū de Archia poetæ facultate, summaq;
doctrina dicere instituisset, de humaniori-
bus literis & poetica laudibus, quæ vniuer-
si generis oratio est, ornatissimè disputauit.

De partibus Rhetoricæ.

Cap. VII.

Quinque
Rhetori-
cæ partes.

De orat. 2.

Quin. li. 3.

cap. 3.

De inuēt. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

cap. 1.

Quinque sunt partes, & quasi membra
eloquentiæ: inuentio, dispositio, elo-
cutio, memoria, pronūciatio. Oportet enim
primum inuenire quid dicas, inuenta dispo-
nere, deinde ornare verbis: post memoriæ
mandare, tum ad extremum agere. Inuen-
tio est excogitatio rerum verarum, aut ve-
risimilium, quæ quæstionem probabilem
reddant. Dispositio est rerum inuentarum
in ordinē distributio. Elocutio est idoneo-
rum verborum & sententiarum ad inuen-
tionem accommodatio. Memoria est fir-
ma

ma orationis perceptio. Pronunciatio est
 ex rerum & verborum dignitate corporis
 & vocis moderatio. Nec audiendi quidā,
 qui iudiciū sextam esse partem voluerunt,
 adeo enim tribus primis partibus est per-
 mistū (nam nec inuentio sine eo, nec disposi-
 tio, neque elocutio fuerit) ut pronuncia-
 tio quoque, vel plurimum ab eo mutuetur.
 Nec inuenisse credendus est, qui non iudi-
 cavit. Quod similiter in alijs partibus, qui-
 bus iudicium permistum est, existimare
 debemus. Hinc apparet quā praeclara
 res, quā etiam difficilis eloquētia sit, quae
 ex quinque rebus cōstat, quarum vnaquae-
 que est ars ipsa magna per sese. Quare quin-
 que artium concursus maximarū, quantam
 vim, quantāmq; difficultatē habeat existi-
 mari potest. Sunt igitur quinque Rhetori-
 cae partes omnino. At inuenire, disponere,
 eloqui, memoria complecti, & pronūciare,
 opera sunt oratoris.

Iudicium
 non est
 Rhetori-
 cae pars.
 Quint. 3.
 cap. 3.

Nō est e-
 xistiman-
 dus inue-
 nisse qui
 sine iudi-
 cio inue-
 nit.
 De clar.
 orat.

Opera o-
 ratoris.
 Quint. li. 3.
 cap. 3.

Quibus eloquentia comparetur,
ac primum de Natura.

Cap. VIII.

Eloquen-
tia compa-
ratur ar-
te, natura
& exerci-
tatione.

De inuent.
lib. 1.

Ad Heren.
lib. 1.

Quint. li. 3.
cap. 5.

De orat. 1.

Eloquentia, quæ quinque supra dictis
constat partibus, natura, arte, & exer-
citatione comparatur. Imitationem enim,
vel arti, vel exercitationi subycere possis.
De quibus singulis, quoniam maximi sunt
momenti & ponderis, aliquid dicendum est.
Natura igitur primum, atq; ingenium ad di-
cendum vim affert maximam. Nam & animi
& ingenij celeres quidam motus esse debet,
qui ad excogitandum acuti, & ad explican-
dum, ornandumq; sint vberes, & ad memo-
riam firmi ac diuturni. Quæ accendi ac com-
moueri arte possunt, inseri quidem, & dona-
ri ab arte non possunt omnia: sunt enim
dona naturæ. Illa etiam naturæ sunt, quæ
cum ipso homine nascuntur, lingue solu-
tio, vocis sonus, latera, vires, conformatio
quædam, & figura totius oris & corporis.

Quæ

Quæ tamē ab arte limari possunt, & quæ
 bona sunt, fieri meliora possunt doctrina,
 & quæ non optima, aliquo modo acui, &
 corrigi possunt. Neque homines adolescen-
 tes, si quid naturale fortē non habent, dicen-
 di studium relinquunt: magni enim facere
 debent illam ipsam, quancūq; habuerint,
 mediocritatem in dicendo.

Nature do-
 na fiunt
 arte me-
 liora.

De Arte. Cap. IX.

Cum natura, quæ optima est, ars iungi
 debet, quæ à natura profecta est. No-
 tatio enim naturæ atq; animaduersio peperit
 artē. Habet igitur ars hanc vim, non vt ali-
 quid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit,
 pariat, & procreet: Verū vt ea, quæ sunt
 orta iam in nobis & procreata, educet, atq;
 confirmet. Quæ de causa studiosē colēda est,
 vt quæ viam & rationem dicendi doceat:
 etsi enim magnis ingenijs præditi quidam
 dicendi sine arte copiam sunt consecuti, ars
 tamen certior est dux, quàm natura.

Notatio
 naturæ pe-
 perit artē.
 De orato. 2.
 Quint. li. 2.
 cap. 20.

Ars stu-
 diose co-
 lēda est.
 Ars cer-
 tior est
 dux quā
 natura.

De

De exercitatione. Caput. X.

Exercita-
tio dicens
perfectio
né cōsum
mat.

De ora. li. i

Quin. li. 2.

cap. 18.

Cicer. pro

Archia.

De orat. 1.

Diligētiā

vis.

IN præstanti natura, quam ars expoli-
uit, exercitatio absolutionem perfectio-
nemque dicendi consummat. Cum enim ad
naturam eximiam & illustrem accesserit
ratio quædam confirmatioq; doctrinæ, tum
illud nescio quid præclarū ac singulare so-
let existere. Quocirca interest permagni,
studium & ardorem quendam amoris as-
sumere, sine quo cum nihil quicquam egre-
gium, tum certe eloquentiam nemo unquā
assequetur. Ex hoc ardore nascitur diligē-
tia, quæ ut in omnibus rebus, sic in dicen-
di facultate plurimum valet. Hæc præci-
puè colenda est nobis: hæc semper adhiben-
da: hæc nihil est quod nō assequatur. Quo-
niam de Rhetoricæ definitione, dignitate,
fine, officio, & materia dictum est quot-
que sint eius partes explicauimus, & na-
turam, artem, exercitationem eloquentiæ
consequendæ necessarias ostendimus, se-
quitur,

quitur, vt de singulis eius partibus disse-
ramus.

De Inuentione. Cap. XI.

Quoniam igitur primum oratoris mu- In part.
nus est inuenire, dabit operam vt in-
ueniat, quemadmodū fidem faciat eis, qui-
bus vult persuadere, & quemadmodum
motum eorum animis afferat. Fidem facit Orator fa-
orator argumentis, mouet incitando aut ad cit fidem
voluptatem, aut ad molestiam, aut ad me- argumen-
tum, aut ad cupiditatem: tot enim sunt mo- tis.
tus genera, partes plures generum singulo Mot⁹ qua-
rum. Cum enim omnis animi commotio ex tuor sunt
opinione boni alicuius aut mali nascatur, genera.
letitia & cupiditas ex opinione boni na- Ci. Tus. 4.
scuntur: aegritudo & metus in malorum o-
pinione versantur. Est igitur aegritudo si-
ue molestia, opinio recens præsens mali, in
quo demitti, contrahi que animo rectum es-
se videatur. Voluptas, opinio recens boni
præsens, in quo efferri rectum videatur.

Metus

Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio venturi boni, quod sit ex usu iam praesens esse, atque adesse. Opinio autem quae in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio. In proposito fidem solum facit orator, in causa verò fidem, & motum, de quo mox dicemus.

Quid inuentio, quid argumentū & argumentatio. Cap. XII.

Quid sit
inuentio,
quid argu-
mentum.

In part.

In Top.

In par.

Inuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentum, ad faciendam fidem: vel aliter, est ratio rei dubiae faciens fidem. Fides verò est firma opinio, ut si velis fidem facere, eloquentiam esse expetendam, excogitesque illud argumentum, nimirum esse artem bene dicendi: possis hoc modo argumentationem concludere. Ars bene dicendi est expetenda, ea est eloquentia, est igitur eloquentia expetenda. Est autem argumentatio, argu-
menti

Quid sit
argumen-
tatio.

In part.

menti explicatio, qua dialectici pressius, & religiosius, oratores ornatius & liberius vtuntur. Locus autē est sedes argumenti. Aristoteles enim proposuit quosdā locos, ex quibus omnis argumentatio ad omnē dissertationē inueniretur. Qui nihil aliud esse videntur, quā notae quaedā, quibus admonemur, quid in ipsis peruestigare debeamus. Quotuplicia sint argumenta.

Dialectici
pressius
quam ora-
tores argu-
mentatio-
ne vtun-
tur.
Topicks.
De orat.

Caput. XIII.

Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur, haerēt, quocirca insita, dicuntur; partim extrinsecus assumuntur quae remota vocantur: quoniam absunt, longeque ab eo, de quo agitur, disiuncta sunt: vt si dicas eloquentiam esse expetendam, quod bene dicendi sit ars, ratio est insita in eo de quo agitur, eloquentia enim est ars bene dicendi. Sin expetendam dicas, quod Aristoteli, vel Ciceroni, vel Platoni ita visum sit, ratio erit remota, autoritas enim illorum virorum

Argumē-
ta, vel insi-
ta sūt, vel
assumpta.
In Topic.
In part.

non est in ipsa eloquentia, quæ suapte natura esset expetenda sine illorum commendatione.

De numero locorum. Cap. XIII.

Loci argu-
mentorū
insitorū
sunt sede-
cim.

In Topicis,
in par.

Argumē-
ta assum-
pta sunt
sex.

Lib. 5. ca. 1.

Loci, unde argumenta insita eruuntur, numero sunt sedecim: alia enim ducuntur à definitione, alia à partium enumeratione, alia à notatione, alia cōiungata appellatur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex cōparatione maiorum, aut parium, aut minorum. Argumenta extrinsecus assumpta Quintiliano sunt sex: præiudicia, fama, tormenta, tabulae, iusiurandum, testes.

De definitione. Cap. XV.

In Topic.
Quint. li. 5.
cap. 10.

Definitio est oratio, quæ id quod definitur, explicat, quid sit: ut, Virtus est recta

recta animi affectio, Rhetorica est doctrina dicendi. Definitionum multa sunt & genera, & præcepta, sed ad huius libri institutum ea nihil pertinent, tantum est dicendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur veteres præcipiunt. Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire velis, cum alijs communia, eo usque persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit, ut hoc, Rhetorica est ars: commune adhuc, multa enim genera sunt artium ut grammatica, dialectica: vnum adde verbum, Dicendi: iam à communitate res disiuncta videbitur, ut sit explicata definitio, Rhetorica est ars dicendi. Hæc facultas definiendi debet esse in eloquente, ut definire rem possit. Est enim explicanda sæpe verbi mens nostra de quacunque re, atque inuolutæ rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim quasi inuolutum euoluit id, de quo quæritur, sed id, non faciet tam pressè

Definitio
num mul
ta sunt ge
nera.

Qui sit de
finitionis
modus.

Facultas
definiendi
est orato
ri necessa
ria.

In Orat.

Orator de
finiet vbe
rius, & ex
planatius
quàm phi
losophus.

*& angustè, quàm in illis eruditissimis dispu
tationibus fieri solet: sed cum explanatius,
tum etiam vberius, & ad cōmune iudiciū,
popularemq; intelligentiam accōmodatius.*

Pro Sestio. Sic Cicero, qui sint optimates definit, cum
ait: Sed genus vniuersū (vt tollatur error)
Optima-
tes. qui
sint.

*breui circūscribi & definiri potest. Omnes
optimates sunt, qui neq; nocentes, nec na-
tura improbi, nec furiosi, nec malis dome-
sticis impediti. Argumenti à definitione ta-
lis est formula, Ius ciuile est æquitas con-
stitutum ijs, qui eiusdē sunt ciuitatis, ad res
suas obtinendas, eius autem æquitatis vti-
lis est cognitio, vtilis est ergo iuris ciuilis co-
gnitio. Sæpe etiam definiunt & orato-
res, & poëtæ per translationem verbi ex
similitudine cum quadam suauitate, quos
licet imitari si adolescentiam, florem æ-
tatis, senectutem, occasum vitæ velis de-
finire.*

Oratores
& poëtæ
sæpe defi-
niunt per
translatio-
nem.

De

De partium distributione.

Cap. XVI.

Argumēto à partiū distributione sic
 est utendum nullam ut partem relin-
 quamus. Ut si velis probare calliditatem
 non esse virtutem, à virtutis partibus, quæ
 quatuor sunt; Prudentia, Iustitia, Fortitu-
 do, Temperantia, sic probare possis. Omne
 quod honestum est, id quatuor partium ori-
 tur ex aliqua: aut enim in perspiciciētia veri,
 solertiaq; versatur: aut in hominum socie-
 tate tuenda, tribuendoq; suum unicuique,
 & rerum cōtractarū fide: aut in animi ex-
 celsi, invictiq; magnitudine, ac robore: aut
 in omniū, quæ fiunt, quæq; dicuntur, ordine
 & modo, in quo inest modestia, & tēperan-
 tia: calliditas ex nulla illarum partium ori-
 tur, non est igitur virtus.

In Topic.
 Quint. li. 5.
 cap. 10.

In offi. I.

Notatio
 Græcis E-
 tymolo-
 gia dicta,
 oratorib;
 & poetis
 est fami-
 liaris.

De Notatione. Caput. XVII.

ETymologia, quæ verborum originem
 inquit, à Cicerone dicta est Nota-

In Topic. *tio. Ea sæpè vtuntur Oratores & Poeta,*
 Quintil. 1. *Vt Ouidius.*
 cap. 10.

In Top. *Est via sublimis cælo manifesta sereno,*
 Met. lib. 1. *Lactea nomen habet candore notabilis ipso.*

Et alibi.

Vnde se- *A senibus nomen mite senatus habet. Et*
 natus di- *Nam quia ver aperit tunc omnia, densaq; cedit*
 ctus. *Frigoris asperitas, foetaq; terra patet,*
 Fast. lib. 5. *Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.*
 Aprilis vn *A notatione sumitur argumentum, cum*
 de. *ex vi nominis elicitur, hoc modo: Si consul*
 Fast. lib. 4. *est, qui consulit patriæ, non igitur Piso con-*
 Argumen *sul, qui eam euertit.*
 tum ano-
 tatione.

Vis huius
 exempli est
 in Orat. in
 Pisonem.

In Topic.
 Quint. li. 5.
 cap. 10.

De coniugatis. Cap. XVIII.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex ver-
 bis generis eiusdem. Eiusdem autem
 generis verba sunt, quæ orta ab vno, variè
 commutantur, vt sapiens, sapienter, sapien-
 tia. Ex hac verborum coniugatione huius-
 cemodi argumento vsus est Ouidius.

Aurea nunc verè sunt secula plurimus auro
Venit honos.

Et

Et Iuuenalis.

Summum crede nefas animum præferre pudori, Saty. 8.
 Et propter vitam viuendi perdere causas.

Cicero etiam. Cum enim esset omnis causa In Pisonē.
 illa mea consularis & senatoria, auxilio
 mihi opus fuerat, & consulis, & senatus.
 est & illud elegans in primis, Homo sum Terent. in
 humani nihil à me alienū puto. Cicero lib. heaut.
 de oratore secūdo hoc vtitur exēplo, Si pie
 tati summa tribuēda laus est, debetis moue
 ri, cum Q. Metellū tā piē lugere videatis.

De genere & forma. Cap. XIX.

Genus est quod duas, aut plures par- Quid ge-
nus sit.
In Top.
De orat. 1.
Quint. li. 5.
cap. 10.
 tes sui ipsius cōmunionē similes am-
 plectitur. Partes, quas genus amplectitur
 formæ dicuntur. Vt, Virtus est genus, plu-
 res enim formas, quatuor scilicet comple-
 ctitur, Prudentiam, Iustitiam, fortitudinē
 & temperantiā, quæ sunt similes virtutis
 cōmunionē: Vt prudentia enim, sic iustitia,
 sic fortitudo, sic temperantia virtus est.

Quid for
ma sit. *Hinc perspicuum fit, quid sit forma, est e-*

De orat. I. *nim pars generi subiecta. Argumentum*

Arg. à ge- *à genere sic tractatur. Virtutis laus omnis*
nere.

Officio. 1. *in actione consistit, prudentiæ igitur laus*

Arg. à for *omnis in actione consistit. Ex forma autē,*
ma.

Quint. li. 5. *Quod iustitia est, utiq; virtus est.*

cap. 10.

De similitudine, & dissimilitudi-
ne. Cap. XX.

Quid si-
militudo
sit.

In Topic.

Autor ad

He. lib. 4.

Argu. à si-

militudi-

ne.

Phil. 2.

Trist. lib. 1.

ele. 2.

Similitudo est, quæ traducit ad rem quã
piam aliquid ex re dispari simile: ex ea
sumitur argumentũ hoc modo. Cicero, Sed
nimirũ ut quidã morbo, & sensus stupore
suauitatem cibi non sentiũt, sic libidinosi,
auari, facinorosi veræ laudis gustum non
habent. Ouidius.

Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum,

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Arg. à dis-
similitudi-
ne.

2. de orat.

Ex dissimilitudine siue differentia ducitur
hoc modo argumentum.

Si barbarorum est in diem viuere, nostra
consilia sempiternum tempus spectare de-
bent.

bent. Eodem pertinet illud eiusdem Cicer. Phil. 3.
 dies enim affert, & hora potius, nisi proui-
 su est, magnas saepe clades. certus autē dies
 nō ut sacrificij, sic consilij expectari solet.
 Quasi diceret: dissimilia sunt sacrificium,
 & cōsiliū: non igitur sicuti sacrificij, sic
 certi & statim dies debent esse consilij.

De contrarijs. Cap. XXI.

Contrariorū genera sunt quatuor, ad- Cōtrario
rum gene
ra sūt qua
tuor.
 uersa, priuantia, quæ inter se conferū
 tur, & contradicentia. Aduersa sunt, quæ
 in eodem genere plurimum differūt, ut vir- Arist. in. c.
de oppos.
Cic. in To.
 tus, vitium, quæ cum animi habitus sint, plu-
 rimū tamen inter se differūt: & bellū pax,
 sapientia stultitia, ex quibus argumenta Aduersa
quid sint.
 talia existunt. Si stultitiam fugimus, sapiē- Argumē-
ta ab ad-
uersis.
 tiam sequamur, & bonitatem si malitiam, Topic.
 Hinc illud Drancis apud Virgilium.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Perinde enim est, atq; hoc: Bellum est no-
 bis perniciosum, pax igitur expetenda est.

Libr. II.

Aen.

Tuscul. 5. Cicero, Quid? cum fatentur satis magnam vim esse in vitijs ad miseram vitam, nonne fatendum est, eādem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contraria enim contrario-

Priuantia quid sint. rum sunt consequentia. Priuantia sunt habitus, & eius priuatio, vt lux tenebræ, vita mors, scientia inscitia, humanitas inhumanitas: præpositio enim, in, priuat verbum ea vi, quam haberet, si in, præpositum non fuisset. Ex his ductum est illud

Topic. *Argumē- tum à priuantiis.* *Pro mil.* Cice. in Miloniana, Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitā, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Tertio loco sūt ea, quæ inter se cōferuntur, vt duplum simplū, datum acceptum, miles & imperator, docere

Argu. ab his quæ inter se conferuntur. & discere. Ex hoc loco est illud Cicer. Ex quo profectò intelligi debet, quanta in dato beneficio sit laus, cū in accepto tanta sit gloria. & item hoc, Non igitur periculum est, ne quis putet, in magna arte & honesta, turpe esse docere alios id, quod ipsis fuerit

honest-

honestissimum discere. Huc pertinet Virgilianum illud.

AEn. lib. 8.

Arma rogo genitrix nato.

Top.

Ultimo loco sunt negantia valde contraria aientibus: ut si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est, alterum verum esse, alterum falsum.

Negantia sunt valde contraria aientibus.

De adiunctis. Cap. XXII.

Adiuncta sunt ea, quæ cum re sunt coniuncta, ut locus, ut tempus, ut ea, quæ rem circumstant: ut vestitus & comitatus hominem circumstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, cæteraquæ, quæ suspicionem possunt mouere. Latissimè itaque patent adiuncta: nam & quæ in hominis sunt siue animo, siue corpore, ut virtus, ut vitia, ut oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliaquæ innu-mera comprehendunt. Ab his sumit argumentum Cicero pro Milone, cum ait, Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insi-

Adiuncta quid sint. In Topic. Quin. li. 5. cap. 10.

Latissimè patent adiuncta.

Argumentum ab adiunctis.

Cicer. pro Mil.

dias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior, & multa deinceps: & paulo post, Videte nunc illum egredientem, primum egredientem è villa subito. cur desperi? quid necesse est tardè? qui conuenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio. Hunc quisquam incredibili quadam atq; inaudita grauitate, virtute, constantia præditum fœdera scientem neglexisse, violasse, rupisse dicere audebit? loquitur autem de Pompeio.

Cicer. pro
Cor. Bal.
Laus Põ-
peij.

De antecedentib. & consequent.

Caput. XXIII.

Aristot. 2.
Topic. c. 2.
Quomo-
do antece-
dentia ab
adiunctis
distingua-
tur.
In Topic.
Cic.

ANtecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt consequentia, ut cum ipsis necessario cohæreant: quæ ratione ab adiunctis distinguuntur. Coniuncta enim nunquam necessario cohærent cum his, quibus adiunguntur. Argumenti ab antecedentibus talis est formula, Ortus est sol igitur dies est.

Conse-

Consequentia verò sunt, quæ rē necessariò cōsequuntur: ab eis ducitur argumētū, cū ratio rei dubiæ faciēs fidē sumitur à cōsequētibz, hoc modo, Dies est, igitur ortus est Sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antoniū, Luculentā tñ ipse plagā accepit, vt declarat cicatrix: pbat: enī quoniā si cicatrix magna esset, vulnus quoq; fuisse magnum.

De repugnantibus. Cap. XXIII.

Repugnātia neq; certa lege, neq; numero inter se dissidēt: qua ratione à cōtrarijs, atq; dissimilibz discernuntur: Exēpli gratia, amare, & odio habere, contraria sunt: amare verò, & nocere, & ledere, & cōuitijs insectari, repugnātia sunt. Argumēti à repugnantibus talis est formula, Amat illum, igitur non insectatur illum conuitijs. Hortēsius non erat aduersarius Ciceronis, aut obrectator, semper enim est alter ab altero adiutus, & communicando, & monendo, & fauendo.

Cōsequētia quid sint.

Ari. 2. Top.
pi. c. 2. Cic.
in Top.
Phili. 7.

Repugnātia differunt à cōtrarijs & dissimilibz.
In Topic.
Quin. li. 5.
cap. 10.
Argumētū à repugnātibz.
Declar. or.

De Causis. Cap. XXV.

Quid cau-
sa sit.

In Top. Ci-
ce. de fato.

Quint. li. 5
ca. 10.

Genera
causarum
sunt qua-
tuor.

Finis qd
sit.

De finib. 2.

Ar. libr. 2.

physi. ca. 3.

Homo ad
intelligē-
dū & agē-
dū est na-
tus.

Efficiens
causa, qd
sit.

Arg. à cau-
sa efficiē-
ti.

CAusa est, quæ sua vi efficit id, cuius
est causa: ut vulnus mortis, cruditas
morbi, ignis ardoris. Eius quatuor sunt ge-
nera, finis, efficiens, forma, materia. Finis
est cuius gratia fit aliquid, ut domus finis
est usus, belli pax, hominis beata vita. Ab
eo ducit argumentum hoc modo. Cic. cōtra
Epicureos. Hi non viderūt, ut ad cursum
equum, ad arandum bouem, ad indagandum
canem: sic hominem ad duas res, ut ait Ari-
stoteles, intelligendum, & agendum esse
natum, quasi mortalem Deum: contraq; ut
tardam aliquam & languidam pecudem
ad pastum, & procreandi voluptatem, hoc
diuinum animal ortum esse voluerunt, quo
nihil mihi videtur absurdus. Huius enim
loci hæc vis est, Homo natus est ad intelli-
gendum & agendum, nō igitur ad pastum
& voluptatem est ortus. Efficiens causa est
à qua aliquid est, ut, Sol diem efficit, toto
cælo

cælo luce diffusa: Ab ea est illud Ciceronis *In lib. de Senect.*
 cōtra senectutis vituperatores, Caret epulis, aiunt, extructisq; mensis, & frequentibus poculis: caret ergo vinolentia, cruditate, & insomnijs. Cuius loci vis in eo est, quòd ubi causa deest, effecta quæ ex illa oriūtur, nullo esse modo possint. Et Nisus, vt Eurialum seruet, se autorem cædis profitetur.

Me me adsum, qui feci, in me conuertite ferrum
 O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus
 Nec potuit.

AEn. lib. 9

Forma est ratio rei & nota, per quam res *Forma*
 est id, quod est, & à rebus alijs distinguitur, vt, Animus est hominis forma, hic enim *quid sit.*
 causa est, vt homo sit, eumq; à rebus alijs distinguit. Sic domus, sic nauis, sic ignis, sic *Aristot. 2. Physi. ca. 3.*
 terræ, ceterarumq; rerū sua forma est, vel *Forma*
 artificiosa, vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo, Animi hominum im- *vel artificiosa est, vel naturalis.*
 mortales sunt, homines igitur ad eternitatem, *Argum. à forma.*

tem,

Cic. de Na
tu. Deo. li. 1
Materia
quid sit.

Argum. à
materia.

Lib. 2. Me-
ta.

Lib. 8.
Actio. 7. in
Ver.

Locus à
causis in
omni scri-
bendi ge-
nere sup-
peditat
magnam
copiam.

tem, immortalitatemq̃ beatæ vitæ aspirare
debent. Materia est, ex qua, & in qua res
sunt, vt statuae æs, argētum pateræ, corpus
hominis. Ex materia sic sumitur argumen-
tum, Corpus hominis mortale est, ab eius
igitur societate, & contagione immortalis
animus seuocādus est. Ex hoc loco, Regia
solis apud Ouidium, Arma Æneæ apud
Virgilium, multa signa sublata à Verre à
Cic. describūtur. Ex his causarū generibus
tanquam ex fonte non modò in causis, sed
in omni scribendi genere magna argumen-
torū suppetit copia. Licebit igitur diligen-
ter eo cognito non modò oratoribus, & phi-
losophis, quorum est proprius, sed historicis
etiam, & poëtis multa, & varia, & copio-
sa, ex eo facile depromere.

De effectis. Cap. XXVI.

Effecta
quid sint,
& eorum
genera.

Effecta sunt ea, quæ sunt orta de cau-
sis. Eorum, vt causarum quatuor sunt
genera, est enim suus effectus & finis, &
efficien-

efficiētis causæ, itemq; formæ, ac materiæ. Quæ autem sint singularum causarum effecta, cognitis causis intelligitur: vt enim quod effectum est, quæ fuerit causa demonstrat: sic causa effectum indicat. Nam si finis belli pax est, bellum eius pacis, quæ bello quæritur effectus est. Eodemq; modo dies solis effectus est, & homo corporis ac animi, quorum illud materia eius est, hic forma. Ab effectu sumitur hoc modo argumentum, Ex virtute laus, at ex voluptate nascitur infamia, sequenda est igitur virtus, & voluptas refutanda. Eodem illud pertinet. si ærarij copijs & ad belli adiumenta, & ad ornamenta pacis vtimur, vectigalibus seruiamus.

*In Topic.
Quint. li. 5
cap. 10.
Ari. 2. post
c. 17. Cic. in
Top.
Effecta
cognitis
causis, &
causæ co-
gnitis effe-
ctis facile
intelligun-
tur.
Argumē-
tū ab effe-
ctu.
De ora. li. 2*

De Comparatione. Cap. XXVII.

Locus à comparatione simplex quidem est, sed tripliciter tractatur: à comparatione nimirum maiorum, vel minorum,

*In Topic.
Quint. li. 5.
cap. 10.*

vel

Arg. à ma
ioribus ad
minora.
In Top. *Vel parium. A comparatione maiorum du-
citur argumentum cum contendimus, ut
id, quod in re maiori valet, valeat in mino-
ri. Virgilius.*

AENEI. 1. *O passi grauiora, dabit Deus his quoque finem.*

In ora. pro
Arch. *Ab hoc loco ducitur illud Cic. Est ridicu-
lum: ad ea, quæ habemus, nihil dicere, quæ-
rere, quæ habere non possumus: & de ho-
minum memoria tacere, literarum memo-
riam flagitare: & cum habeas amplissimi
viri religionē, integerrimi municipij iustu-
randum, fidemq; ea, quæ deprauari nullo
modo possunt, repudiare: tabulas, quas idē
dicis solere corrumpi, desiderare. Perinde
enim est, atque hoc: certiora testimonia in
causa habemus, non sunt igitur à nobis ta-
bulæ postulandæ. Idem pro eodem; Saxa,
& solitudines voce respondent, bestię se-
pe immanes cantu flectuntur, atque consi-
stunt, nos instituti rebus optimis non poëta-
rum voce moueamur? A minoribus ad
maiora*

maiora ducitur argumentum, ut id, quod in minori re valet, valeat in maiori. Cic. in eadē oratione. Ergo ille corporis motu (loquitur autem de Roscio) tantum sibi amorem cōciliarat à nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus, celeritatemq; ingenuorum negligemus? idem enim est, ac si diceret, omnes Rosciū Comædū, cuius leuius erat artificiū, magnificiebant, nos Archiā summum poëtam negligemus? Idē in Anton. L. Brutus regem superbum non tulit: D. Brutus sceleratum, atq; impium regnare patietur Antonium? Ouidius.

Argu. à minoribus ad maiora.

In Topic.

Philip. 3.

Vt corpus redimas ferrum patieris ex ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua:
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore maius habet.

Et Horatius.

Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones,
Vt te ipsum serues, non expergisceris?

In epist. li. 1.
ad Lolliū.

Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submissionem, est enim æqualis.

Arg. à partibus.

In Topic.

D

Multa

in l. ugiA
haud non
noiam

Consilio iu-
uabant lu-
ris consulti,
auxilio O-
ratores.

Act. 3.

De prouin.
cons.

Multa autem sunt, quae aequalitate ipsa comparantur, quae ita ferè concluduntur.

Si consilio iuuare ciues & auxilio aequa in laude ponendum est, pari gloria debent esse ij, qui consulunt, & ij qui defendunt.

At quod primum, & quod sequitur igitur.

Huc pertinet illud eiusdē Cic. in Verrem.

Si finem edicto praetoris afferunt cal. Ian.

cur non initium quoq; edicti nascitur à cal.

Ian. & in alia oratione. Cur eadem res p.

quae me in amicos inflammare potuit, inimi-

cis placare non possit.

De argumentis remotis.

Cap. XXVIII.

Argumenta
remota ar-
te tractant.
In part.
In Topic.
Quint. li. 1.
cap. 1.
Testimo-
nij noie cō
prehendun-
tur argumē-
ta remota.

Argumenta, siue remota, siue assum-
pta non eò dicuntur sine arte, quòd ita
sunt, sed quòd ea non parit oratoris ars, sed
foris ad se delata tamen arte tractat. Ea Ci-
cero in Topicis testimonij nomine cōplecti-
tur. Testimoniū enim in eo loco dicit omne
id, quod ab aliqua re externa sumitur ad
facien-

faciendā fidē. Sed ad intelligendū erit faci-
lius, si cū Quintiliano in præiudicia, rumo-
rem, & famā, tormenta, tabulas, iusiuran-
dum, & testes ea diuidamus: Quæ ut ipsa
per se carent arte, ita summis eloquētiæ vi-
ribus & allenanda sunt plerumq̃ & refel-
lenda. Quare genus harum rerū, quæ ad ora-
torē deferebātur, meditatū in perpetuū ad
vsum similium rerum, veteres oratores ha-
bebant. Nunc translatis ab oratoribus ad
iurisconsultos iudicijs, ut veterū oratorum
scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

De præiudicijs & testibus.

Cap. XXIX.

Ceteris quatuor omiſſis, quæ facile
intelliguntur, de præiudicijs, & testi-
bus dicamus. Præiudiciorum vis omnis tri-
bus in generibus verſatur. Rebus, quæ ali-
quando ex paribus causis sunt iudicatæ,
quæ exempla rectius dicuntur. Iudicijs ad
ipsam causam pertinentibus, unde etiam

In part.

Quin. li. 5.

c. 2. & 7.

Præiudicio

rū tria sunt

genera.

Cicer. pro Mil. nomen ductum est; qualia in Milonem a senatu facta dicuntur. Aut cum de eadem

Oratores olim magno labore dicebant pro testibus, & contra testes. causa est pronuntiandum. Veteres oratores, & pro testibus & contra testes magno labore dicebant, ut è pluribus Ciceronis orationibus, maximeq; oratione pro Flacco apparet. Nunc iudiciorum mutata ratio facit, ne is labor sit necessarius, & ut de rumore, fama, tormentis, & iureiurando pluribus agendum non sit.

De usu & utilitate locorum.

Caput. XXX.

Loci multa meditatione parati esse debent.

De orat. 1.

in Topic.

Quin. li 5.

cap. 10.

HOs locos multa commentatione, atq; meditatione paratos, atq; expeditos, qui volet in dicendo excellens esse, habere debet. Atq; ut quæq; res ad discendum erit suscepta, tum deniq; scrutari locos, ex quibus argumenta eruat. Quæ quidem ei, qui mediocriter ea modò cōsiderarit studio adhibito, & usu, pertractata esse possunt. Est enim utilissimū nosse regiones intra quas venere,

venere, & peruestiges, quod quæras. Vbi
 eum locum omnem cogitatione sepsieris, si
 modò vsum rerum percallueris, nihil te ef-
 fugiet, atq; omne, quod erit in re, occurret,
 atq; incidet. Vt enim, si aurum cui, quod
 esset multifariam defossus monstrare
 aliquis vellet, satis esse deberet, si signa
 & notas ostenderet locorum, quibus cogni-
 tis ille ipse sibi foderet, & id, quod vellet,
 paruo labore, nullo errore inueniret: sic has
 argumentorum notas indicare satis est, Locī sunt
argumento-
rum notæ.
 quæ illa quærenti demonstrant vbi sint.
 Reliqua cura & cogitatione eruuntur.

Qui modus in argumentis adhi-
 bendus. Cap. XXXI.

N Ec verò imprudenter quisquam vte-
 tur hac copia, sed omnia expendet
 & seliget. Non enim semper, nec in omni-
 bus causis, ex iisdem argumentorū momen-
 ta sunt. Iudicium ergo adhibebit, nec inue-

Argu. sunt
 seligenda.
 In Orat.
 In part.

Nihil feracius ingenijs, quæ sunt disciplinis exculta.

Ex locis interdum leuia quædã, aut causis aliena, aut non vtilia gignuntur. Ex locis & ad probandum, & ad monendum materia petitur.

niet solum quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs, his præsertim, quæ disciplinis exculta sunt. sed ut segetes fecundæ & vberes, non solum fruges, verum herbas etiam effundunt inimicissimas frugibus, sic interdum ex illis locis, aut leuia quædam, aut causis aliena, aut non vtilia gignuntur. Quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autem intelligendū est, ex his locis & ad faciendam fidem, & ad afferendū motum auditorum animis materiam peti. Sed quia difficile est, etiam si locorum naturam cognoueris, ex illis ea, quæ ad mouendos animos valent, eruere, de affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterum monentes, nihil planè esse siue ad docendum, siue ad mouendum accommodatum, quod ex his supradictis fontibus non fluat.

De affectibus. Cap. XXXII.

Maxima vis existit oratoris in hominum mentibus permouendis, quod amplificatione fit. Est enim amplificatio grauior quaedam argumentatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. Ea & verborum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in amplificatione ponenda sint, tunc dicemus, cum ad elocutionis præcepta venerimus. Rerum amplificatio sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem: maximeque definitiones valent conglobatæ, & consequentium frequentatio, & contrariarum & dissimilium, & in terse pugnantium rerum conflictio, & causæ, & ea, quæ sunt orta de causis, maximeque similitudines, & exempla: fictæ etiã personæ, muta denique loquantur.

Maxima
vis Orato-
ris est in af-
fectibus
mouendis.

In orat.
Quin. li. 6.
cap. 3.

In part.

Qui loci
maximè ad
mouendum
valeant.

De amplificatione à definitionibus conglobatis. Cap. XXXIII.

Historiæ
laus p am-
plificatio-
nem à defi-
nitionibus
congloba-
tis.

De orat. 2.

A Definitionibus conglobatis est illa Ciceronis amplificatio. Historia verò, testis temporum, lux veritatis, vita memoria, magistra vite, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur? Est & illud ex eodem loco in primis illustre exemplum eiusdem pro Sestio. Ignari quid gravitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret, quæ in tempestate sæva quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atque hæret in patria, splendetq; per se semper, nec alienis unquam sordibus obsolescit. Vbi sunt quinque quasi definitiones, tum historiæ, tum virtutis conglobatæ: rarò enim adhibetur ab oratore definitio ad amplificandum, quæ genere declaretur, & proprietate.

Definitio
quæ gene-
re & pro-
prietate de-
claretur, ra-
rò ad ampli-
ficandū ad-
hibetur.

De amplificatione à consequentiū
frequētatione. Cap. XXXIII.

A con-

A Consequentium frequentatione est illa in Verrem amplificatio. Constitue Act. 7.
 nihil opis esse in hac voce, Cuius Romanus
 sum, iam omnes prouincias, iam omnia re-
 gna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnē
 orbem terrarum, qui semper nostris homi-
 nibus maximè patuit, Cuius Romanis
 ista defensione præcluseris.

De amplificatione à contraria-
 rum rerum conflictione.

Cap. XXXV.

A Rerum contrariarum cōflictione est
 illa amplificatio Ciceronis in Anto-
 niū: Tā autem eras excors, vt tota in oratio Phil. 2.
 ne tecū ipse pugnares, vt non modò nō co-
 herentia inter se diceres, sed maximè di-
 siuncta atque contraria: vt non tanta me-
 cum, quantatecum tibi esset contentio. Vi-
 tricū tuum in tanto fuisse scelere fatebā-
 re, pœna affectum querebāre. Ita quod pro-
 priū meū est, laudasti: quod totius senatus

Phil. 10.
Brutū vo-
cat seruato-
rem, Anto-
nium verò
proditore.

Orati. 2.

In Pis.

est, reprehendisti: Nam cum comprehensio
fontium mea, animaduersio senatus fuerit:
homo disertus non intelligit eum, quem con-
tradicit, laudari à se, eos, apud quos dicit,
vituperari. Et in eisdem orationibus. Ospe-
ctaculum illud non modò hominibus, sed
vndis ipsis, & litoribus luctuosum, cedere
patria seruatore eius: manere in patria pro-
ditores! Et in Catilinam. Hoc verò quis fer-
re possit inertes homines fortissimis insidia-
ri, stultissimos prudentissimis, ebriosos so-
brijs, dormientes vigilantibus? Ex hoc loco
etiam est illud eiusdem in Pisonem & Ga-
binium, Qui latrones igitur, siquidē vos Cō-
sules? qui prædones, qui hostes, qui prodito-
res, qui tyranni nominabuntur? Magnum
nomen est, magna species, magna dignitas,
magna maiestas Consulis, nō capiūt angu-
stie pectoris tui: non recipit leuitas ista: nō
egetas animi: non infirmitas ingenij susti-
net: non insolentia rerum secundarum tan-
tam

tam personam, tam grauē, tam seueram.

De amplificatione à dissimilium & inter se pugnantium rerum conflictione. Cap. XXXVI.

A Dissimilium & inter se pugnantiū rerum conflictione sumpta est eleganter amplificatio Ciceronis, Qua in re mihi *pro Ros. Com.* ridiculè es visus esse inconstans, qui eundē & laderes, & laudares, & virum optimū & hominem improbissimum esse diceres: eundem tu & honoris causa appellabas, & virum primarium esse dicebas, & socium fraudasse arguebas.

De amplificatione à causis cōglobatis & his, quæ sunt orta de causis

Cap. XXXVII.

Causæ etiam, & ea quæ sunt de causis orta, multum valent ad amplificandū, si conglobentur. Cicero multas, & varias causas

In Orat.
pro Sestio.

Phil. 2.

Tres exercitus pop.
Roma . in
bello civili
Cæsaris &
Pompeij
sunt interfecti.

Lib. 8.

causas propter quas multi essent ab eo alieniores, iunxit hoc modo: Cum alij me suspitione periculi sui non defenderent, alij veteri odio bonorum incitarentur, alij inviderent, alij obstare sibi me arbitrarentur, alij vlcisci dolorem suum aliquem vellet, alij rem ipsam publicam, atque hunc bonorum statum, ociumque odissent, & ob hasce causas tot, tamq̃ varias, me vnum de poscerent. Orta verò de causis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium; Dolestis tres exercitus P. R. interfectos, interfecit Antonius: Desideratis clarissimos ciues, eos quoque vobis eripuit Antonius: Autoritas huius ordinis afflicta est, afflixit Antonius: Omnia deniq̃ quæ postea vidimus mala (quid autem mali nō vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Ex hoc loco Mæzentiij immanem crudelitatem auget Eudæder apud Virgilium.

Quid

Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni
 Effera? Dij capiti ipsius, generiq; reseruent.
 Mortua quin etiam iungebat corpora viuis,
 Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,
 Tormenti genus, et sanie taboq; fluentes
 Complexu in misero, longa sic morte necabat.

De amplificatione à similitu-
 dine atque exemplo.

Cap. XXXVIII.

Cicero Verris auaritiam, qua multo- In Ver.
act. 7.
 rum bona deuorauerat, exemplis ex-
 aggerauit his verbis. Non enim Charyb-
 dim tam infestam, neque Scyllam nautis
 quàm istum in eodem freto fuisse arbitror.
 Virgilius etiam ex hoc loco pulchritudi-
 nem Æneæ pulcherrimis carminibus am-
 plificauit.

Restitit Æneas, claraq; in luce refulsit,
 Os, humerosque deo similis: namque ipsa decoram
 Casariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
 Purpureum, et lætos oculis adparat honores:
 Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo
 Argentum, Pariusve lapis circundatur auro.

Ænei. 6.

Idem mirificè expressit vim, qua Æneas
 in Turnum hastam coniecit.

Cunctanti

Æneï. 12.

Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet: murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: volat atri turbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens.

Pro mil.

Ab exemplis verò est illa Ciceronis ampli-
ficatio pro Milone, Quamobrem vteretur
eadem confessione Titus Annius, qua Hala,

Orat. 1.

qua Nasica, qua Opimius, qua Marius
qua nosmetipsi. Et in Catilinam, An verò
vir amplissimus. P. Scipio Pontifex maxi-
mus Tiberium Gracchum mediocriter la-
befactantem statum Reip. priuatus inter-
fecit: Catilinam verò orbem terræ cæde atq;
incendijs vastare cupientem nos Consules
perferemus? nam illa nimis antiqua præ-
tereo, quòd Q. Seruilius Hala Sp. Melium
nouis rebus studentem manu sua occidit.

De fictis personis & mutis rebus

Cap. XXXIX.

Cicero in oratione pro Cælio, Appio Cæ-
co vita olim functo sermonem attribuit.

Illa

Illa etiam oratio ad permouendos animos magnā vim habet, cum mutis personis sermonem damus, ut Cicero fecit contra Catilinam, Etenim si mecum patria, quæ mihi vita mea multò est charior, si cuncta Italia, si omnis Respub. loqueretur, M. Tulli quid agis? & ea, quæ sequuntur. Eandem etiam in eadem oratione cum Catilina loquentem facit elegantior oratione, cuius initium est, Nullum iam tot annos facinus extitit, nisi per te: nullum flagitium sine te. Fecit & Lucanus eandem cum Iulio Cesare loquentem, priusquam ille Rubiconē fluvium, qui dirimit Galliam ab Italia, transfret.

Magnā vim
habet ad a-
nimos per-
mouendos
cum mutis
personis ser-
monem da-
mus.

Orat. 1.

Vt ventum est parui Rubiconis ad undas
Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obscuram vultu mœstissima noctem:
Turrihero canos effundens vertice crines
Cæsariæ lacera, nudisq; astare lacertis,
Et gemitu permixta loqui. Quò tenditis ultra,
Quò fertis mea signa viri? si iure venitis,
Si ciues: huc usque licet.

Lib. 2.

Quæ

Quæ sint ad amplificandum adhibenda. Cap. XL.

In partit.

Ad ampli-
candū adhi-
benda sunt,
quæ magna
habentur.
Duplex est
genus rerū
magnarū.

Rerum usu
magnarum
genera sūt
ad ampli-
candū tria.

Maximè
mouentur
homines
honestate
virtutum
quæ ad cō-
munionem
hominum
valent.

SI causa patitur, ea sunt ad amplifican-
dum adhibenda, quæ magna habentur:
quorum est duplex genus. Alia enim ma-
gna natura videntur, alia usu. Natura
vt cœlestia, vt diuina, vt ea, quorum obscu-
ra causa, vt in terris, mūdoq; admirabilia,
quæ sunt: ex quibus, similibusq; si attēdas,
ad augendum multa suppetunt. Usu habentur
magna, quæ videntur hominibus aut
prodesse, aut obesse vehementius: quorum
sunt genera ad amplificandum tria. Nam
aut charitate mouentur homines, vt Dei,
vt patriæ, vt parentum: aut amore, vt fra-
trum, vt coniugum, vt liberorum, vt fami-
liarium: aut honestate, vt virtutum, maxi-
meq; earum, quæ ad cōmunionem hominū
& liberalitatem valent. Ex his & cohor-
tationes sumuntur ad ea retinenda, & in
eos, à quibus ea violata sunt, odia incitatur,

& miseratio nascitur, proprius locus augē
 di in his rebus, aut amissis, aut amittendi
 periculo. Quamvis enim neque ad proban-
 dum, neq; ad amplificandum adhiberi quic-
 quam potest, quod ex locis petitum non sit,
 tamen ea ipsa, quæ petuntur è locis ad am-
 plificandum magna esse debent. Sic fecit Ci-
 cero in Catilinam cum ait, Quapropter de
 summa salute vestra & populi Romani P.
 C. de vestris cōiugibus ac liberis, de aris ac
 focis, de fanis ac templis, de totius Urbis te-
 ctis, ac sedibus, de imperio, de libertate, de
 salute Italiae, deq; vniuersa Rep. decernite
 diligēter, vt instituistis ac fortiter. Pleraq;
 omnia sumpta sunt è loco ab adiunctis, sed
 sunt vsu magna. Virgilius etiam cum Iulij
 Cesaris deplorat mortem à rebus natura
 magnis, quas ad locos supradictos referre
 tamen possis, amplificationem duxit.

Quæ petun-
 tur è locis
 ad amplifi-
 candū ma-
 gna esse de-
 bent.

In Catilin.
 Or. 4.

Ille etiam extincto miseratus Cesare Romam,
 Cum caput obscura nitidum ferrugine textit:
 Impiaq; æternam timuerunt secula noctem.

Georg. I.

E

Quam

Quam vsque ad libri finem elegantissime
prosequitur.

Quid in amplificatione seruand-
um. Cap. XLI.

Minuta est
omnis dili-
gentia.
In part.

Quo gene-
re ampli-
ficationis v-
tendū in ex-
ornatione.

In cohorta-
tionibus bo-
norū & ma-
lorū enu-
meratio per
amplifica-
tionem tra-
ctanda est.

Nihil in amplificatione nimis enucle-
andum est. Minuta est enim omnis
diligentia, hic autem locus grandia re-
quirit. Illud est iudicij, quo quaque in cau-
sa genere vtamur augendi: in illis enim
causis quæ ad delectationem exornantur,
ij loci tractandi sunt, qui mouere possunt
expectationem, admirationem, volupta-
tem. In cohortationibus autem bonorum
ac malorum enumerationes, & exem-
pla valent plurimum. In iudicijs accu-
satori ferè quæ ad iracundiam, reo ple-
runque quæ ad miserationem pertinent.
Nonnunquam tamen accusator misericor-
diam mouere potest, & defensor iracundiā.

Cur

Cur quædam inuentionis præcepta
ad causarum genera dentur accõ-
modata: & de dignitate exornatio-
nis. Cap. XLII.

ET si ex supradictis fontibus omnis ad
omnem orationem manat inuentio, ta-
men veteres oratores de generibus causa-
rum (vt discentium minuerent laborem)
seorsũ præcepta tradiderũt. De præceptis
autem exornationis in primis dicendũ est.

Nam & latum genus est, saneq; varium, Laus gene-
ris demon-
stratiui.
vt quod ad laudandos claros viros, & ad
improbos vituperandos suscipiatur: ad alio-
De orat. 2.
rum etiam vel animalium, vel carentium
anima laudem vel vituperationem adhibe-
Quint. li. 3.
cap. 9.
tur, vt Cicero laudes Pompeij in Oratione
pro lege Manilia, Siciliae in actionibus in
Verrem, studiorũ verò humanitatis in ora-
Act. 3. 4.
tione pro Archia poeta exornauit. Accedit
etiam ad eius commendationem, quòd nul-
lum est genus orationis, quod aut vberius

Animi mo-
tus leniter
in exorna-
tione tra-
ctantur.

Arist. lib. 1.
Rhet. ca. 6.
& Quint. li.
3. cap. 9.
Exornatio
maxime i-
donea ad
scribendū.

ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus esse pos-
sit, aut in quo magis orator in cognitione
virtutum vitiorumque versetur. Confici-
tur autem genus hoc dictionis ad animi mo-
tus leniter tractandos, magis quàm ad fi-
dem faciendam, aut confirmandum accom-
modatè. Proprium enim laudis est res am-
plificare & ornare. Quam ob causam Ari-
stoteles, & postea Cicero, & Quintilianus
idoneam maximè inter omnia genera cau-
sarum existimauerunt ad scribendum, exor-
nationem.

Ex tēpore præterito quomodo laus
ducatur. Cap. XLIII.

Laus mor-
tuorū i tria
tempora di-
uiditur.
Quint. li. 3.
cap. 9.

Laus hominum, cuius cognita præcepta
facilè ad res alias transferentur, diuidi-
tur in tēpora, quodque ante eos fuit, quoque
ipsi vixerunt. In his autem qui vita functi
sunt, etiam quod est insecutum. Ante ho-
minem patria, ac parentes, maioresque erūt,
quorum

quorū duplex tractatus est: aut enim respo-
disse nobilitati pulchrū erit, aut humiliter ge-
nus nobilitasse factis. Illa quoq; interim ex
eo, quod ante ipsum fuit tempore trahetur,
quæ respoſis, vel oraculis, vel signis futura
claritatem promiserint, ut in diuo Ioanne
Baptista, multisq; alijs viris sanctissimis.
De tempore quo vixit is, qui lauda-
tur. Cap. XLIIII.

Ipsius laus hominis ex animo, & corpo-
re, & extra positus peti debet. Externa
sunt, ut educatio, opes, diuitiæ, propinqui, a-
mici, potentia, gratia, cæteraque huiusmo-
di. In corpore verò sunt hæc, forma, vires,
valetudo, & his similia. Qui hæc habuerit,
laudabitur, quòd bene illis sit usus: si non
habuerit, quòd sapienter caruerit: si amise-
rit, quod moderatè tulerit. Et quamvis &
corporis, & fortuita quæ dicuntur, bona,
in se veram laudem non habeant, quæ
deberi virtuti vni putatur, tamē quòd ipsa

Dupliciter
tractatur
laus eorum
quæ ante ho-
minē sunt.

Laus homi-
nis ex ani-
mo & cor-
pore, & re-
bus externis
petenda est.
Quint. li. 3.
cap. 9.
Cicer. de
Orat.

Virtus in
externarū
rerum vſu
ac modera-
tione maxi-
me cerni-
tur.

Inter bo-
nacorporis
forma ex-
cellit.
In part.
AEnēi. 5.

Ceterarum
rerū leuior
animi ſem-
per vera eſt
laus.
Quint. li. 3.
cap. 7.

Virtus aut
ſcientia cer-
nitur aut a-
ctione.
In part.

Virtus in earum rerum vſu ac moderatione maximè cernitur, tractāda etiam in laudationibus hæc ſunt. In quibus eſt ſumma laus nō extuliſſe ſe in poteſtate, nō fuiſſe in ſolē- tē in pecunia, non ſe prætuliffē alijs propter abūdantiā fortunæ: vt opes & copię, nō ſu- perbiæ videātur ac libidini, ſed bonitati, ac moderationi facultatē ac materiē dediſſe.

Inter corporis verò bona, forma, quæ virtu- tē ſignificat, facilè laudatur, quod elegātif- ſimè Latinus poëta his verbis ſignificauit.

*Tutatur fauer Euryalum, lachrymæq; decoræ,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus,*

Sed horum omniū leuior, at animi ſemper vera eſt laus: quæ quoniam à virtute proſi- ciſcitur, de illa nunc dicendum eſt.

De animi bonis, & virtute quæ ſciē- tia cernitur. Cap. XLV.

V*irtutis duplex eſt vis: aut enim ſcien- tia cernitur virtus, aut actione. Nā quæ prudentia, quæque grauiſſimo nomine ſapientia*

sapientia appellatur, hæc scientia pollet p-
na, quæ verò moderandis cupiditatibus, re-
gendisq; animi motibus laudatur, eius est
munus in agendo. Prudentia est rerum ex-
petendarum, fugiendarumque scientia.
Sapientia autem virtutum omnium prin-
ceps, est diuinarum, humanarumque re-
rum scientia. Sunt autem aliæ quasi mi-
nistre comitesque sapientie: quarum
altera, quæ dialectica dicitur, quæ sint
in disputando vera atque falsa distinguit,
& iudicat: altera est oratoria. Nihil e-
nim est aliud eloquentia, nisi copiose lo-
quens sapientia, quæ ex eodem hausta ge-
nere, quo illa in disputando vberior est, at-
que latior, & ad motus animorum, vulgi-
que sensus accommodatior. Studia etiam
omnium bonarum artium ad hunc locum
pertinent.

Prudentia
quid sit.

Officio. 2.

Dialectica
& oratoria
quasi mini-
stræ sunt &
comites sa-
pientie.

In part.

Eloquentia
est copiose
loquens sa-
pientia.

De virtute quæ in actione consistit.

Caput. XLVI.

E 4 Virtus,

Tres sunt
partes vir-
tutis in acti-
one positæ.

Arist. lib. 1.

rhet. c. 9.

Iustitia

quid sit.

Offi. 1.

Iustitiæ par-
tes.

In part.

Fortitudo

quid sit.

De inuē. 2.

Temperan-

tia quid sit.

Verecūdia

est custos

virtutū o-

mnium.

In part.

Singularū

virtutū sūt

certa quēdā

officia.

De orat. 2.

Virtus, quæ in actione posita est, tres
habet partes, Iustitiā, Fortitudinem,
& tēperantiā. Iustitia est virtus, quæ in ho-
minum societate tuenda, tribuendōq; suum
cuiq; & rerū cōtractarū fide versatur. Illa
erga deum religio, erga parētes pietas, vul-
go autem bonitas, creditis in rebus fides, in
moderatione animaduertendi lenitas, ami-
citia in beneuolentia nominatur. Fortitudo
est considerata periculorum susceptio, &
laborū perpeſſio, cuius est liberalitas in vsu
pecuniæ. Temperantia est rationis in libidi-
nem, atq; in alios nō rectos impetus animi
firma & moderata dominatio. Custos ve-
rō virtutū omniū, dedecus fugiens, laudēq;
maximē consequens, verecundia est.

Quomodo laus ab hoc loco sit du-
cenda. Cap. XLVII.

Et quoniam singularum virtutum sunt
certa quēdā officia, ac munera, & sua
cuique virtuti laus propria debetur: erit ex-
plican-

plicandum in laude iustitiæ, quid cum fide,
quid cum æquabilitate, quid cum huiusmo-
di aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit.

Huc spectat illa Ser. Sulpitij laus apud Ci phil. 9.
ceronem, Nec verò filebitur admirabilis
quædā, & incredibilis, & penè diuina eius
in legibus interpretandis, æquitate expli-
candis, scientia. Omnes, qui ex omni ætate
hac in ciuitate intelligentiam iuris habue-
runt, si vnum in locum conferantur, cum
Ser. Sulpitio non sunt cōparandi. Neque
enim ille magis iurisconsultus, quàm iusti-
tiæ fuit. Itaque quæ proficiscebantur à legi-
bus, & à iure ciuili, semper ad facilitatem,
æquitatemque referebat: neq; constituere
litium actiones malebat, quàm controuer-
sias tollere. Itemque in cæteris res gestæ ad
cuiusq; virtutis genus, & vim, & nomen
accommodabuntur. Gratissima autem laus
eorum factorum habetur, quæ suscepta vi-
dentur à viris fortibus sine emolumento,

Res gestæ
ad cuiusq;
virtutis no-
men, & vim
sunt reuocā-
dæ.

Que virtus
præstantis
viri sit.

AEn. li. II.

Philip. 9.

Magna est
laus tulisse
casus sapien-
ter aduer-
sos.

ac præmio: quæ verò etiam cum labore & periculo ipsorum, hæc habent vberriam copiam ad laudandum, quod & dici ornatissimè. possunt, & audiri facillimè. Ea enim deniq; virtus esse videtur præstantis viri, quæ est fructuosa alijs, ipsi autè laboriosa, aut periculosa, aut certè gratuita. Drances apud Virg. ita Æneam alloquitur.

O fama ingens, ingentior armis
Vir Troiane, quibus cælo te laudibus æquem?
Iustitiæ ne prius mirer, belline laborum?
Hinc Servium Sulpitium mirificè Cicero laudat: quòd difficillimo Reip. tempore, gravi periculosoque morbo affectus, auctoritatem Senatus, salutemque pop. Rom. vitæ suæ præposuerit, contraq; vim gravitatemque morbi contenderit, ut ad castra Antonij, quo Senatus eum miserat, perveniret. Magna etiam illa laus & admirabilis videri solet, tulisse casus sapienter aduersos: non fractum esse fortuna: retinuisse in rebus asperis dignitatem. Sic Cicero Milonis

Milonis in graui ac difficili tempore vultum semper eundem, & vocem & orationem stabilem ac non mutatam commēdat, & eius infractum & excelsum animum extollit. Sumendæ autem res erunt aut magnitudine præstabiles: aut nouitate primæ: aut genere ipso singulares. Eiusmodi rerum plenæ sunt orationes Ciceronis pro lege Manilia, & pro M. Marcello, in quarum altera Cn. Pompeium, in altera Iuliū Cæsarem laudat: neque enim parue, neque vſitatae, neque vulgares admiratione, aut omnino laude dignæ videri solent. Est etiā cum cæteris præstantibus viris comparatio in laudatione præclara. Sic apud Virgilium Augustus Cæsar cum his comparatur, quorum erant illustres victoriæ.

Quæ res in
laudatione
ponendæ.

Nec verò Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripidem ceruam licet, aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
Nec qui pampineis victori iuga flectit habenis,
Liber agens celso Nisæ de vertice tigres,

AEn. lib. 6.

Et

Phil. 3.

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cum Tarquinio superbo comparat: & D. Bruti, qui regnare non patiebatur Antonium, beneficia in Remp. maiora esse docet, quàm L. Bruti, à quo Tarquinius expulsus est.

De tempore, quod finem hominis insequitur. Cap. XLVIII.

N Ec mors eorum, quorum vita laudabitur, silentio præteriri debet: si modò quid erit animaduertendum, aut in ipso genere mortis, aut in ijs rebus, quæ mortem erunt consecutæ. In tempore autem, quod finem hominis insequitur, insunt habiti post mortem honores, decreta virtutis præmia, res gestæ iudicijs hominum comprobata. Afferunt etiam laudem liberi parentibus, vrbes conditoribus, leges latoribus, artes inuentoribus, nec non instituta quoq; autoribus. Hinc est illud Ciceronis de Servio Sulpitio. Quanquam nullū monumentum

Quæ sint laudanda in tempore qd finem hominis insequitur.

Liberi parentibus, vrbes conditoribus, inuenta inuentoribus laudæ afferunt.

Quin. li. 3.

ca. 9.

Phil. 9.

mentum clarius Ser. Sulpitius relinquere
 potuerit, quàm effigiem morum suorum,
 virtutis, constantiae, pietatis, ingenij filiū,
 cuius luctus aut hoc honore vestro, aut nul
 lo solatio leuari potest. Et in alia oratione: *In Cat.*
 Romulum, qui hanc urbem condidit, ad
 deos immortales beneuolentia famaꝫ su-
 stulimus. Ouidius laudem eorum, qui astro-
 rum scientiam inuenerunt, his elegantissi-
 mis carminibus celebravit.

Felices animæ, quibus hæc cognoscere primum

Fast. lib. 1.

Inq; domos superum scandere, cura fuit.

Credibile est illos pariter vitijsq; iocisq;

Altius humanis exeruisse caput.

Non Venus, et vinum sublimia pectora fregit,

Officiūq; fori, militiæq; labor.

Nec leuis ambitio, perfusaq; gloria fūco,

Magnarūve fames sollicitauit opum.

Admouere oculis distantia sydera nostris

Aetheraq; ingenio supposuere suo.

Omnis ordo supradictus in vituperatione *Quin. li 3.*
 constabit tantū in diuersum, id, quod in ora *cap. 9.*
 tionibus Ciceronis in Pisonem, in Vati-
 nium,

nium, in M. Antonium, maximeq; ex secunda Philippica animadvertere licet.

De laude urbium. Cap. XLIX.

Urbes simi-
liter atque
homines
laudantur.

Quin. li. 3.
cap. 9.

Laudantur Urbes similiter atque homines. Nam pro parente est conditor, & multum autoritatis affert vetustas, & virtutes ac vitia circa res gestas, eademque in singulis. Illa propria, quæ ex loci positione, ac munitione sunt. Ciues illis ut hominibus liberi, decori. Ad hunc locum pertinet illud Virgil. de Urbe Roma.

Æneï. 6.

En huius, nate, auspicijs illa inclyta Roma,
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemq; una sibi muro circumdabit arces
Felix prole virum,

Idem etiam poëta Italiæ laudes elegantissimè celebravit ex his locis, in secundo libro Georgicorum.

De deliberatione. Cap. L.

Exornationis præcepta multum cōferunt ad deliberationem.

Quæ tradita sunt exornationis præcepta, multum ad sententiā dicendā valent: quia plerumq; eadē illic laudari, hic suaderi

suaderi solent. In deliberando finis est dignitas, ad quem omnia referuntur in consilio dando, sententiaque dicenda. Sunt autem & in suadendo, & in dissuadendo tria primum spectanda: quid sit de quo deliberetur: qui sint, qui deliberent: qui sit, qui suadeat.

De re, de qua deliberatur.

Caput. LI.

Rem, de qua deliberatur, aut certum est posse fieri, aut incertum. Si incertum haec erit questio sola, aut potētissima. Saepe enim accidit ut prius dicamus, ne si possit quidem fieri, esse faciendum: deinde fieri non posse. Cum autem de hoc quaeritur, coniectura est, ut, An Rex Emanuel terras ultra Oceanum sit inuenturus. Sic ait Cicer. Pacem cum M. Antonio esse nolo quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quae tria diligentissime in oratione explicat. Quaedam & fieri posse, & futura esse credibile est, sed aut alio tempore,

Arist. li. 1.
cap. 9.

Quint. li. 3.
cap. 10.

De orat. 2.
Tria sunt

spectanda in
suadendo,

vel dissua-
dendo.

Quint. li. 5.
cap. 10.

Arist. lib. 1.
ca. 6. & 7

Quint. li. 3.
cap. 10.

Phil. 7.

Quint. li. 3.
cap. 10.

Partes sua-
dendi sunt
tres.

Si quid ef-
fici non po-
test delibe-
ratio tolli-
tur.

Arist. Rhe.
li. 1. cap. 4.
Cicer. de
Orat. 2.

Li. 8. dec. 3.

tempore, aut alio modo. Partes suadendi in
vniuersum sunt tres: prima est, vt doceamus
effici posse id, quod suademus: secunda
deinde honestum esse: postremo verò esse
vtile. In primis itaque videndum est an effi-
ci possit id, quod suademus: nam si quid ef-
fici non possit, deliberatio tollitur, quanuis
& honestum & vtile sit. Videndum etiam
est quàm facile possit: nam quæ per diffi-
cilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici
non possint. Et cum de necessitate attende-
mus, & si aliquid non necessarium videbi-
tur, videndum tum erit, quàm sit magnum.
Quod enim permagni interest, pro necessa-
rio sæpe habetur. Est apud T. Liuium præ-
clara P. Scipionis oratio, in qua & posse
Annibalem in Africa vinci demonstrat: &
ad dignitatem populi Romani, famamq;
apud reges, gentesq; externas pertinere, nō
ad defendendam modò Italiam, sed ad infe-
renda etiā Africæ arma, videri Romanis
animum.

animum esse: & in primis esse vtile requiescere aliquando diu vexatam Italiam, vtriusque populari inuicem Africam.

De his, qui deliberant. Cap. LII.

Diuersi sunt deliberantium animi: & sine consultet plures, siue singuli, in vtrisque differentia est. Quia & in pluribus multum interest, senatus sit, an populus: Romani, an Hispani, an Galli: & in singulis, Cato an Cicero, Caesar an Pompeius deliberet. Proinde intuenda sexus, dignitas, ætas, sed mores præcipue discrimen dabunt. Duo enim sunt hominum genera, alterum indoctum, & agreste, quod antefert semper vtilitatem honestati: alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatē anteponit.

Quin. li. 3.
cap. 10.

Multum interest quis deliberet.

Præcipue
intuedi mo-
res eis, qui
deliberat.
In part.

De prima parte suadendi.

Caput. LIII.

Si honestatis pulchritudo cerni oculis posset, mirabiles sui amores excitaret. Sed quoniam genus hominum ad honesta-

Magna est
honestatis
pulchritu-
do.

Arist. li. 1.
reth. c. 6.

F tem Officio. L.

In part. tem natum, malo cultu, prauisq; opinionibus corruptum est, diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem apud honestos suadere facillimū est: si verò apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diuersam vitæ sectam, cauendum est Et animus deliberantis non sola virtutis commendatione permouendus, sed laude, vulgi opinione, & secutura utilitate, aliquanto verò magis obijciendo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nam præter id, quòd his leuissimi cuiusque animus facilemè terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quàm spes bonorum. Genus est enim eiusmodi (ait Cic.) quod vestros animos excitare atq; inflammare debet, in quo agitur pop. Ro. gloria, quæ vobis à maioribus, cum magna in omnibus rebus, tum summa in re militari tradita est: agitur salus sociorum, atq; amicorum, pro qua, multa maiores vestri magna,

Facile est
honestam
apud honestos
obtinere.

Quin. li. 3.
cap. 10.

Leuissimi
cuiusque ani-
mus facili-
mè terre-
tur.

& grauius bella gesserunt: aguntur certissima pop. Rom. vectigalia, & maxima, quibus amissis, & pacis ornamenta, & subsidia belli requiretis. Sola virtutis commendatione incēdit militum animos Cato apud Lucanum ad aggrediendum iter difficillimum & periculosissimum.

O quibus una salus placuit mea castra secutis
Indomita ceruice mori; componite mentes
Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.

Lib. 9.

Quam orationem pulchra illa claudit sententia.

Serpens, sitis, ardor, arenæ,
Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.
Letius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sepe etiam controuersia inter hominum sententias in illo est, utrum sit honestius. Affirmant autem viri sapientissimi omne officium, quod ad coniunctionem hominum, & ad tuendam societatem valet, anteponendum esse illi officio, quod cognitione & scientia continetur. In ipsa autem cōmunitate sunt

Quæ officia quibus anteponenda.

gradus, ex quibus, quid cuiq; præstet, intelligi potest, ut prima Deo Optimo Max. secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Ex quibus atque similibus intelligimus, quomodo hanc suasionis partem, quæ ad honestatem pertinet, tractare debeamus.

De utilitate. Cap. LIIII.

Facile, magnum, iucundum ad utilitatis quæstionem pertinent.

Arist. lib. 1.

Rhet. ca. 6.

Quint. li. 3.

cap. 10.

AN sit autem facile, magnum, iucundum, sine periculo, ad quæstionem pertinet utilitatis. Suasor itaq; vel omnia hæc, vel eorum pleraq; inesse in eo, quod suadet, ostendet. Ilioneus his verbis alloquitur Latinum regem apud Virgilium.

Dijs sedem exiguam patrijs, litusq; rogamus
Innocuum, ex cunctis undamq; auramq; patentem.
Non erimus regno indecores: nec vestra feretur
Fama levis, tantiq; abolefcet gratia facti.

Qui verò dissuadet, ille difficile, parvum, in iucundum, periculosum monstrabit. Hoc modo Fabius Maximus apud T. Livium ne P. Scipio in Africam trajciat, contēdit:

cum

cū Annibal hostis incolumi exercitu quartumdecimum annum Italiā obsideat. Nam Li. 8. Dec. 3
nunc quidem præterquam quòd & in Italia & in Africa duos diuersos exercitus alere ærarium non potest, præterquā quòd vnde classes tueamur, vnde commeatibus præbendis sufficiamus nihil reliqui est: periculi tandem quātum adeatur, quē fallit? Deinde grauitèr & sapiēter difficultates multas, & pericula commemorat, quæ futura sint, ni consul vterq; in Italia retineatur. Eodem etiam modo propositis duobus vtilibus, vtrum sit vtilius cōtrouersia est. Cum autem species vtilitatis cum honestate certat, qui vtilitatē defendet, enumerabit cōmoda pacis, opū, potentie, vectigaliū, præsidij, militū, vtilitatesq; cæterarū rerū, quarum fructum vtilitate metimur: itemq; incommoda contrariorū. Ex his locis Catili De orat. 2.
na apud Salustiiū ad nefariū facinus, quod Salust. de Catil.
ille maximū atq; pulcherrimum vocat, con-

iuratos hortatur, Vobis (inquit) est domi inopia, foris es alienum, malares, spes multò asperior, denique quid reliqui habemus præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? en illa, quam sæpe optastis, libertas: præterea diuitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Curio similiter apud Lucanum specie vtilitatis Iulium Cæsarem ad civile bellum hortatur.

Lib. i.

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,
Pars quotæ terrarum: facili si prælia pauca
Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet, maiorū exempla, quæ erūt vel cum periculo gloriosa, colliget, posteritatis immortalem memoriam augebit, vtilitatē ex laude nasci defendet, semperq; eam cum dignitate esse cōiunctā.

Vtilitas
semper cū
dignitate
coniuncta
est.

Hæc autem exercitatio defendendi speciē vtilitatis contra honestatem, in qua vna vera est vtilitas, ad scholarum exercitationes utilis est: nam & iniquorum ratio noscenda est, vt melius æqua tueamur.

Quint. li. 3.
cap. 10.

De eo qui suadet. Cap. LV.

Multum etiā refert, quæ sit persona
 dicentis: suadere enim aliquid, aut
 dissuadere gravissimæ est personæ. Nam
 & sapientis est, consiliū explicare suum de
 maximis rebus: & honesti & disertī, ut
 mēte providere, autoritate probare, oratio-
 ne persuadere possit. Nunc (ait Cic.) cum
 & autoritatis in me tantū sit, quantū vos
 honoribus mandādum esse voluistis: & ad
 agendum facultatis tantum, quantum ho-
 mini vigilanti ex forensi usu prope quoti-
 diana dicēdi exercitatio potuit afferre: cer-
 tē, & si quid in dicēdo consequi possum, ijs
 ostendam potissimū, qui ei quoq; rei fructū
 suo iudicio tribuerunt. Antea cetera vita si illu-
 stris fuit, aut clarius genus, aut ætas, aut di-
 gnitas affert expectationē, videndum est
 ne quæ dicuntur, ab eo qui dicit, dissentiat.
 Hoc egregiē servavit Virgilius in Lati-
 no rege, quem sic dicentem introducit.

Suadere ali-
 quid, aut
 dissuadere
 gravissimæ
 est personæ.
 De orat. 2.
 Quint. li. 3.
 cap. 10.

Pro leg.
 Man.

Quint. li. 3.
 cap. 10.

AEn. li. 12.

Olli sedato respondit corde Latinus;
 O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
 Virtute exuperas, tantò me impensius æquum est
 Consulere, atq; omnes metuentem expendere partes.
 At his cōtraria summissiorē quendā modū
 postulant. Nam quæ in alijs libertas est, in
 alijs licētia vocatur; & quibusdam sufficit
 autoritas, quosdam ratio ipsa ægrè tuetur.

Quædam in deliberatione obser-
 uanda. Cap. LVI.

Ad dicēdū
 probabili-
 ter mores
 ciuitatis
 sunt cogno-
 scendi.

Arist. lib. 1.

Rhet. ca. 8.

De Orat. 2.

Quin. li. 1.

cap. 10.

Minori ap-

paratu a-

pud sapien-

tes dicēdū.

Concio ca-

pit omnem

vim oratio-

nis.

AD consilium de Repub. dandum ca-
 put est nosse Rempubicam, ad di-
 cendum verò probabiliter nosse mores ciui-
 tatis, qui, quia crebrò mutatur, genus quoq;
 orationis est sæpe mutandum. In senatu mi-
 nori apparatu dicendum est, sapiens enim
 est consilium, multisq; alijs dicendi relin-
 quendus locus, vitanda etiam ingenij, ostē-
 tationisq; suspitio. Concio capit omnem vim
 orationis, & grauitatem, varietatemque
 desiderat: maximaq; pars orationis admo-
 uēda est ad animorum motus. Hoc videre
 est

est in quibusdam Ciceronis orationibus contra M. Antonium in senatu habitis, quæ cum sunt elegantes & disertæ, nullum tamē apparatus habent. At oratio pro lege Manilia, & orationes de lege Agraria, multò magnificentius habent, & ornatiùs genus dicendi. Vis autem ad suadendum exemplorum est maxima, aut recentium, quò notiora sunt, aut veterum, quò plus auctoritatis habent. Plerunq̃ enim videntur respondere futura præteritis, habeturq̃ experimentum velut quoddam rationis testimonium. Suadet Fabius Maximus in senatu, ne P. Scipio Annibale in Italia relicto in Africam traiciat: Dies me deficiat (inquit) si reges imperatoresq̃ temerè in hostium terras transgressos, cum maximis cladibus suis, exercitunq̃ suorum enumerare velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplū, qui classe in Siciliam transmissa, rempublicam suam in perpetuum afflixerunt. Et

Exemplorum maxima est vis ad suadendum.

Arist. lib. 1.

Rhe. cap. 9.

Quint. li. 3.

cap. 10.

Cic in par.

Experimentum est ve-

lut quoddā

rationis te-

stimoniū.

nouum M. Atilij, qui in ea ipsa Africa annis antè quadraginta in prælio victus & captus est. Sequebatur, vt ea, quæ iudicijs accomodata sunt, explicarētur: sed quia iudiciorum mutata ratio, vt ea præcepta parū sint necessaria, efficit, & ex orationibus Ciceronis, & locis supradictis, tum etiam his, quæ de partibus orationis dicentur, facile cognosci possunt: sequitur vt de secunda parte Rhetoricæ dicamus.

D E A R T E

R H E T O R I C A

L I B E R . I I .

De Dispositione. Cap. I.

SECUNDVS HIC

liber dispositionis præcepta
 continebit, quæ oratori peru-
 tilia sunt, & maximè neces-
 saria. Quid enim diligenter argumenta in-
 uenisse conferet, nisi pari diligentia, quæ in-
 uenta sunt, collocentur? Excellentis ducis
 virtus non magis in deligendo fortissimo
 & strenuissimo quoque milite ad bellum, *Quin. li. 7.*
 quàm in instruenda ad pugnam acie cerni- *in præfa.*
 tur: & si quam in corporibus nostris, alio-
 rumve animalium partem permutes atque
 transferas, licet habeat eadem omnia, pro-
 digium sit tamen. Et artus etiam leuiter
 locomoti perdunt, quo vixerunt, vsur-
 tur

turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimen-
to. Sic oratio carens hac virtute, tumultue-
tur necesse est, & sine rectore fluitet, nec
cohereat sibi: multa repetat, multa tran-
seat, velut nocte in ignotis locis errans:
nec initio, nec fine proposito, casum potius

De inuē. 1. quàm consilium sequatur. Quapropter hic
liber dispositioni seruiat. Est autem di-
positio rerum inuentarum in ordinem di-

In propo-
siti ordo
dispositio-
nis fit seruā-
dus.

In part.

Cur in cau-
sa orationis
partibus v-
tamur.

In part.

Duæ partes
orationis va-
lent ad rem
docendā, ad
impellendos
animos duæ

tributio. Cuius in infinita quæstione ordo
est ferè idem, qui expositus est locorum. In
definita autem adhibenda sunt illa etiam,
quæ ad motus animorum pertinent. Atque
eò fit, ut utamur Exordio, Narratione,
Confirmatione, Peroratione. Hæ sunt
enim quatuor orationis partes, per quas
inuenta distribuimus. Quarum duæ va-
lent ad rem docendam, narratio & con-
firmatio: ad impellendos animos duæ, prin-
cipium & peroratio, de quibus sigillatim
dicendum est.

De Exordio. Cap. I I.

Exordium est oratio animum audito-
 ris idoneè comparans ad reliquam di-
 ctionem. Id fieri tribus maximè rebus in-
 ter autores plurimos constat, si beneuolum,
 attentum, docilem auditorem fecerimus:
 quorum primus locus, id est, ut amicè audia-
 mur, est in personis nostris, auditorum, ad-
 uersariorum, è quibus initia beneuolentiae
 conciliandae comparantur, aut meritis no-
 stris, aut dignitate, aut aliquo genere vir-
 tutis, & maximè liberalitatis, officij, iusti-
 tiae, fidei, contrarijsque rebus in aduersa-
 rios cōferendis, & cum auditoribus aliqua
 coniunctionis, aut causa, aut spe significan-
 da. Cicero pro C. Rabirio perduellionis
 reo, Me cum amicitiae vetustas, tum di-
 gnitas hominis, tum ratio humanitatis,
 tum meae vitae perpetua consuetudo, ad
 C. Rabirium defendendum est adhorta-
 ta: tum verò ut id studiosissimè facerem,
 salus

Quid sit ex-
 ordium.

De inuent.

Quint. li. 5.

cap. 1.

Auditor in

exordio be-

neuolus, do-

cilis & attē-

rus fieri de-

bet.

In part.

Quomodo

concilietur

auditoris

beneuolen-

tia.

Pro C. Ra-

birio.

salus Reip Consulare officium, Consulatus
 deniq; ipse mihi vna vobiscum cum salute
 Reip. commendatus coegit: hæc autem ac-
 curatè in eo exordio & ornatè explicat. In
 oratione verò pro P. Sylla sic ait: Quan-
 quā ex huius incōmodis magnā animo mo-
 lestiam capio, tamen in cæteris malis facile
 patior oblatū mihi tempus, in quo boni viri
 lenitatē meā, misericordiamq; notam omni-
 bus quondam, nunc quasi intermissā agno-
 scerēt, improbi ac perditiciues edomiti atq;
 victi præcipitante Rep. vehemētē me fuis-
 se atque fortē, conseruata mitem ac miseri-
 cordem faterentur. Et pro Cn. Plancio suū
 cum iudicibus cōiūctionē significat his ver-
 bis, Nūc autē vester Iudices cōspectus &
 cōfessus iste reficit, & recreat mētem meā,
 cum intueor & contēplor vnumquēq; ve-
 strū: video enim hoc in numero neminē cui
 mea salus chara non fuerit, cuius non extet
 in me suum meritum, cui nō sim obstrictus
 memoria

memoria beneficij sempiterna. Itaq; non ex-
 timesco, ne Cn. Plancio custodia mea sa-
 lutis apud eos obsit, qui me ipsum maximè
 saluum videre voluerūt. At in oratione pro
 P. Quintio vim aduersariorum & gratiam Pro P.
Quint.
 in inuidiā vocat, & C. Aquiliū, eosq; qui in
 consilio adsunt, orat atq; obsecrat, vt multis
 iniurijs iactatā atq; agitatam equitatē in
 eo tandem loco consistere atq; cōfirmari pa-
 tiantur. Intelligenter autem vt audiamur, In Part.
 & attentè à rebus ipsis ordiendum est: sed
 facillimè auditor discit, & quid agatur, in Quomodo
fiat auditor
docilis.
 telligit, si cōplectāre ab initio genus natu-
 ramq; causæ, si definias, si diuidas, si neque
 prudentiam eius impediās confusione par-
 tium, nec memoriam multitudīne. Sic exor-
 ditur Cicero pro A. Cluentio: Animaduerti Pro A.
Cluen.
 Iudices, omnē accusatoris orationē, in duas
 diuisam esse partes: Quam distributionem
 ait certum sibi esse in defensione seruare,
 vt omnes intelligant nihil eum nec subter-
 fugere

fugere voluisse reticendo, nec obscurare dicendo. Ut attentè autem audiamur, triū rerum aliqua cōsequemur. Nam aut magna

*Qua ratio-
nereddatur
auditor at-
tentus.*

In part.

*Pro domo
sua.*

quædam proponemus, aut necessaria, aut coniuncta cum ipsis, apud quos res agetur. Luculenter hunc locum Cicero tractavit in exordio nobilissimæ orationis pro Domo sua: Quòd si vllotēpore magna causa in sacerdotum pop. Ro. iudicio ac potestate versata est, hæc profectò tanta est, ut omnis Reip. dignitas, omnium ciuium salus, vita, libertas, aræ, foci, dii penates, bona fortuna, domicilia, vestræ sapientiæ, fidei, potestatiq̃ue commissæ creditaq̃ue esse videantur. Verū ex his, quæ proposita sunt, aliud atque aliud pro varietate causarum desiderari palam est.

*Quin. li. 4.
cap. 1.*

*Quinque
causarū sūt
genera.*

*Quin. li. 4.
cap. 1.*

*Cic. lib. 1. de
inuent.*

De generibus causarum. Cap. III.
Genera porrò causarū, plurimi quinque fecerunt; honestum, humile, dubium vel anceps, admirabile, obscurum. Sunt quibus

quibus rectè videatur adijci turpe, quod
 alij humili, alij admirabili subiiciunt. Ad- Genus ad-
mirabile.
 mirabile autem vocant, quod est præter opi-
 nionem hominum constitutum. In ancipiti
 maximè beneuolum iudicem, in obscuro do-
 cilem, in humili attetum parare debemus:
 nam honestum quidem ad conciliationem
 satis per se valet, in admirabili & turpi re
 medijs opus est: & eo quidam exordium Ad Her. li. 1.
Cice. de in-
uent. li. 1.
 in duas diuidunt partes, principium, & in-
 sinuationem, vt sit in principijs recta bene-
 uolentia & attetionis postulatio, quæ, quia
 esse in turpi causæ genere nõ possit, insinua- Insinuatio
quædo sit ne-
cessaria.
Quin li. 4.
c. 1. ad Her.
lib. 1. Cice.
de inuē. li. 1.
 tio surrepat animis, maximè vbi frons cau-
 sæ non satis honesta est, vel quia res sit im-
 proba, vel quia hominibus parum probetur.
 Et quidem quibus aduersus hæc remedijs
 sit medendum, consilium ex causis sumetur.
 Illud in vniuersum præceptum sit, vt ab ijs
 quæ lædunt, ad ea, quæ prosunt, refugiamus.
 Si causa laborabimus, persona subueniet,
 G si per-

si persona, causa. His etiam de causis insi-
 nuatione vtendum est, si aduersarij oratio
 auditorum animos occupauerit, vel si dicen-
 dum apud fatigatos est: quorum alterum
 promittendo nostras probationes, & aduer-
 sas eludendo vitabimus: alterum & spe bre-
 uitatis, & ijs, quibus attentum fieri audito-
 rem docuimus. Urbanitas etiam opportu-
 na reficit animos, & vnde cunq; petita au-
 ditoris voluptas leuat tedium.

Urbanitas
 opportuna
 reficit ani-
 mos.

Cuiusmodi exordia esse de-
 beant. Cap. IIII.

Exordia de-
 bēt esse ap-
 ta verbis, &
 instructa sen-
 tentijs.

Arist. lib. 3.
 Rhē. cap. 1.
 De orat. 2.
 Quin li. 4.
 cap. 1.

In exordio
 leniter est
 alliciendus
 aut incitan-
 d' auditor.

Exordia semper cū accurata, & acuta,
 & instructa sententijs, apta verbis,
 tum causarum propria esse debent. Prima
 est enim quasi cognitio, & cōmendatio ora-
 toris in exordio, quæ continuò eum, qui au-
 dit, permulcere atq; allicere debet. Maxi-
 ma autem copia exordiorum ad auditorem
 aut alliciendum, aut incitandum ex his lo-
 cis trahitur, qui ad motus animorum confi-
 ciendos

ciendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primò auditorem leniter, ut iam inclinato, reliqua incumbat oratio.

De vitijs exordij. Cap. V.

HÆC autem sunt vitia certissima exordiorū, quæ summopere vitare oportebit: vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum contra præcepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, ut conuenire videatur. Commune est, quod nihilominus in hanc, quàm in contrariā partem causæ potest conuenire. Commutabile est, quod ab aduersario potest leuiter mutatū ex cōtraria parte dici. Longū est, quod pluribus verbis, aut sententijs, vltra quàm satis est, producitur. Oportet enim ut ædibus ac tēplis vestibula & aditus, sic causis pro portione rerū principia præponere. Separatū est, quod non ex ipsa causa ductū est, nec sicut aliquod mem-

Septem exordij sunt vitia.

De inuē. li. 1. ad He. lib. 1.

Quin. li. 4.

cap. 1.

Exordium vulgare.

Commune.

Commutable.

Longum.

Separatum.

Translatū.

brum annexum orationi. Translatum est, quod aliud conficit quàm causæ genus postulat, ut si quis docilem faciat auditorem, cum benevolentiam causa desideret: aut si principio utatur, cum insinuationem res postulet.

Contra præcepta.

Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est, quod eum, qui audit, nec beneuolum, nec attentum, nec docilem reddit, aut, quo profectò nihil peius est, ut contra sit, facit.

De exordio quædam in genere iudiciali. Caput. VI.

Arist. lib. 3.

Rhet. ca. 14.

De orat. 2.

Quint. li. 4.

cap. 1.

DICTUM est de exordio in commune, restat ut breuiter, siquid in singulis generibus in exordiando proprium est, adiciamus. Et ut à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligenter id curabant, ut in genere iudiciali ex ipsis visceribus causæ sumerent exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem causæ suæ coniungentes, allegando

Ex causæ visceribus exordia in genere iudiciali sunt sumenda.

De orat. 2.

gando pro honestis dignitatem illi suā, pro
humilibus iustitiā, pro infelicibus misericor
diā, pro laesis severitatē, & similiter cetera:
metum nonnunquā amovebant, ut Cicero
pro Milone, ne arma Pompeij contra se di
sposta putarent, laboravit: nonnunquam
adhibebant, ut idem in Verrem facit. Da
bant etiam operam ne ostentarent in prin
cipis curam. Non semper autem exordio
utebantur, sed in honestis, in parvis etiam
atque frequentibus causis ab ipsa re omisso
exordio incipiebant.

Laus Iudi
cum est cū
utilitate
causae iun
genda.

Non sem
per exor
dio utendū
in iudicio.
Arist. Rhe.
li. 3. cap. 14.
Quint. li. 4.
cap. 1.
Cice. de or
rat. 2.

De exordio in exornatione, & deli
beratione. Cap. VII.

Praeter ea, quae de exordio dicta in
genus demonstrativum facile trāsfer
ri possunt, illud est notandum: exordia in
eo esse maximè libera, ut Aristoteles exi
stimat. Nam & longè à materia duci, &
ex aliqua rei vicinia possunt. In deli

In exorna
tione prin
cipia sunt
maximè li
bera.
Rhe. ad A=
lex. c. 31. et
Quint. li. 3.
cap. 10.

In deliberatione principia vel nulla sunt, vel breuia.

In part.
Quin. li. 3.
cap. 10.

beratione verò saepe nulla, vel breuia esse debent. Non enim supplex vt ad iudicem venit orator, sed hortatur, atq; autor. Quare cum principio vtetur, proponere, qua mēte dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, debet, hortarique ad se breuiter dicentem audiendum.

De narratione. Cap. VIII.

Narratio debet esse breuis, aperta & probabilis.

Arist. lib. 3.
rhet. ca. 16.

In part. de Inuē. lib. 1.
ad Her. li. 1.
Quin. li. 4.
cap. 2.

In Part.
Quint. li. 3.
cap. 2.

Breuitas narrationis nō sit inornata.

In part.

Narratio est rerū explicatio, & quaedam quasi sedes ac fundamentum constituenda fidei. Oportebit autem eam tres habere res, vt breuis, vt aperta, vt probabilis sit: per quas efficitur, vt auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem breuis narratio, si constet simplicibus verbis, & semel vnaquæque res dicatur. Tum etiam si resciderimus omnia, quibus sublati neque cognitioni quicquam: neque vtilitati detrahatur. Non tamen inornata debet esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si verbis vsitatis, si ordine

dine temporum conseruato, si non inter-
rupto narrabitur. Probabilis autem erit,
si personis, si temporibus, si locis ea, quæ
narrabuntur consentient: si cuiusque facti
& euenti causa ponetur: si testata dici vide-
buntur: si cum hominum opinione, autori-
tate, si cum lege, cum more, cū religione cō-
iuncta: si probitas narrantis significabitur:
si antiquitas, si orationis veritas, & vitæ si-
des. Ciceroni vehemēter placet vt iucūda,
& suauis sit narratio, eāq; suauē esse narra-
tionē ait, quæ habet admirationes, expecta-
tiones, exitus inopinatos, quæ interpositos
motus animorū, colloquia personarum, dolo-
res, iracūdias, metus, letitias, cupiditates.

Narratio
iucunda fit
& suauis.

In Part. &
2. de or. &

Quin. li. 4.

cap. 2.

Quando narratione vtendum
sit. Caput. I X.

IN iudicijs quando vtendum esset, aut De orat. 2.
non esset narratione, id erat consilij.
Nec enim si notares esset, nec dubium
erat, quid gestum esset, narratio adhibe-
batur,

batur, nec si aduersarius narrauerat, nisi si refellebatur. In exornatione verò narratio non erit ulla, quæ necessario cōsequatur exordium, sed si qua inciderit, cum aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit, cum laude, aut vituperatione, præceptio

Arist. Rhet. narrandi de hoc loco petitur. Nec multum
 to. 3. ca. 16. sanè sæpe in deliberatione narrandū est: est
 Cic. in par- enim narratio præteritarū rerum, aut præ
 ti. Quin. li. sentium: suasio autem futurarum. Priuata
 3. cap. 8. certè deliberatio narrationē nūquā exiget
 eius duntaxat rei, de quæ dicenda sentētia
 est, quia nemo ignorat id, de quo consulit:
 extrinsecus possunt pertinētia ad delibera-
 tionem multa narrari. In concionibus sæpe
 est etiam illa, quæ ordinem rei docet, neces-
 saria. Nunc ad cōfirmationē transeamus.

Arist. 3. rhet.

cap. 17.

De orat. 2.

De inuent.

li. 1. ad Her.

lib. 1.

De confirmatione. Cap. X.

Sequitur confirmatio, in qua suggeren-
 da sunt firmamenta causæ coniunctè
 & infirmandis contrarijs, & nostris con-
 firmandis,

firmandis, namq; vna in causis ratio quædam est eius orationis, quæ ad probandam argumentationem valet: ea autem & confirmationem & reprehensionem quærit.

Sed quia nec reprehendi, quæ contradicuntur, possunt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehendas: idcirco hæc, & natura, & tractatione, & vtilitate coniuncta sunt. Tota autem spes vincendi, ratioq; persuadendi in hac parte posita est.

Nam cum argumenta nostra exposuerimus, contrariaq; dissoluerimus, absolutè nimirum erit à nobis oratoris muneri satisfactum. Vtrūq; igitur poterimus commodè facere si constitutionē causæ cognouerimus.

Quid sit status. Cap. X I.

STatus est quæstio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur, vt sit intentio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina: depulsio verò defensoris: non cōiuravi. Ex hac prima cōflictione nascitur illa quæ

Tota spes vincendi est in cōfirmatione.

Ad Her. li.

Status nascitur ex prima causarum cōflictione.

Quin. li 3. cap. 6.

Status orationis pro Sylla.

stio, coniurauerit ne Sylla cum Catilina.
quam questionem vel statum, vel constitu-
tionem oratores appellant. Status autē ap-
pellatio dicitur ducta vel ex eo, quod ibi sit
primus cause congressus, vel quod in eo
causa consistat.

Vnde dict⁹
de status.

Status sunt
tres.

Cic. in To.
et in part.

Quint. li. 3.

cap. 8.

Coniectu-
ralis status
quid sit.

Finitionis
status quid
sit.

Status qua-
litas quid
sit.

Status qua-
litas ha-
bet partes
duas.

Ad Heren.
li. 1. Cic. de
inuent. li. 1.

et Quint.
lib. 7. ca. 5.

Quot sint status. Cap. XII.

¶ *U*m tria sint, quae in omni disputatio-
ne querantur, sit, nec ne, quid sit,
quale sit: sit vt constitutiones quoque tres
sint. Prima coniecturalis, in qua, sit, nec
ne, querimus, vt, sit nec ne insidiatus Milo
ni Clodius? secunda autem nominis vel fi-
nitionis, cum quid sit aliquid, et quo nomi-
ne afficiendum inuestigamus, vt, Fuerit
ne Iulius Caesar rex, an tyrannus, an dicta-
tor? tertia in qua de utilitate, honestate,
equitate differitur, de quae his rebus, quae
his sunt contrariae, vt, Recte ne fecerit
Romulus cum fratre interfecit? Eius con-
stitutionis partes sunt duae, quarum una
abso-

abso-

absoluta, altera assumptiva nominatur.

Absoluta est, cum id ipsum quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, rectè factum esse dicemus. Ea est eiusmodi: Pater

Absoluta
constitutio
quid sit.

filium verberavit, is iniuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium à patre verberari. Assumptiva est,

Assumpti-
ua constitu-
tio quid sit.

cum aliquid necessario foris assumitur, ut rectè factum esse aliquid confirmemus: ut,

Milo damnetur nisi foris assumat, à Clodio sibi esse factas insidias. Hæ tres constitutiones & in exornatione, & in deliberatione, & in iudicio reperiuntur.

In quovis
genere cau-
sarum repe-
riuntur tres
status.

De ratione, firmamento, & iudicatione. Cap. XIII.

Rationem appellant oratores eam, quæ affertur à reo depellendi criminis causa, quæ nisi esset, quod defenderet, non haberet: firmamentum autem quod contra ad labefactandam rationem refertur, sine quo accusatio stare nō potest.

Ratio affer-
tur à reo.
Cic. in par-
ad Her. li. 6.
de Inu. li. 1.
& Quint.
li. 3. cap. 13.
Firmamen-
tum est quo
ratio rei la-
befactatur.

Ex

Ex rationis
& firmamē
ti cōdictio
ne nascitur
iudicatio.

Ex rationis autem, & firmamenti confl-
tione, & quasi concursu, quæstio exoritur
quædam, quam iudicationem appellant, in
qua, quid deueniat in iudicium, & de quo
disceptetur, quæri solet, hoc modo: Orestes
cum confiteatur se interfecisse matrē, nisi
attulerit rationem, peruertit defensionē:
ergo affert eam: Illa enim, inquit, patrem
meum occiderat. Tum contra rationem de
fensoris firmamentum ab accusatore subij
citur, hoc modo: Sed non abste occidi tamē,
neq; indemnata pœnas pendere oportuit.
Ex coniunctione rationis & firmamenti
iudicatio cōstituitur, hoc modo: Cum dicat
Orestes se patris vlciscendi causa matrem
occidisse, rectum ne fuerit à filio sine iudi
cio Clytemnestram occidi? Ergo hac ratio.
ne iudicationem reperire cōuenit, ad quam
omnem rationem totius orationis conferri
oportebit. Nam primus status diffusam ha
bet quæstionem, rationum Verò & firma
mento-

Ratio rori
oratiōis ad
iudicatio -
nem cōferē
da est.

Cic. in par.

mentorū contentio adducit in angustum
disceptationem. Ea in cōiectura nulla est,
nemo enim eius quod negat factum, ratio-
nem aut potest, aut debet, aut solet redde-
re. Itaq; in his causis eadem & prima quæ-
stio, & disceptatio est extrema.

In cōiectu-
ra eadem &
prima con-
stitutio, &
iudicatio
est extre-
ma.

Quo statu quæstio, quæ in scripto
existit, contineatur. Cap. XIII I.

Sæpe ex scripti etiam interpretatione
existit contentio, quod quatuor modis
potest contingere. Aut enim defenditur
non id scriptum dicere, quod aduersarius
velit, sed aliud: id autem contingit cum scri-
ptum ambiguum est, ut duæ differētes sen-
tentiae accipi possint. Tum opponitur scri-
pto voluntas scriptoris. Tum scripto scri-
ptum contrarium affertur: aut ex eo quod
scriptum est, aliud quoq; quod scriptū non
est ducimus. Ita sunt quatuor genera, quæ
controuersiam in omni scripto facere pos-
sunt, ambiguum, discrepantia scripti &
volun-

Quatuor
modis in
scripto exi-
stet contro-
uersia.

Cic. in To.
Quin. li. 6.
cap. 6.

De inuent.
lib. 1.

Ambigui
controuer-
fia.

Quin. li. 7.
cap. 10.

Discrepa-
tio scripti
& volunta-
tis.

Idem li. 9.
cap. 7.

Contrariæ
leges.

Idem lib. 7.
cap. 8.

Idem lib. 7.
cap. 9.

Voluntatis, scriptura contraria, ratiocina-
tio. Ambiguum hoc modo. Testamento
quidam iussit poni statuam auream hastā
tenentem: queritur, Statua hastam tenens
aurea esse debeat, an hasta aurea in alte-
rius statua materie. Ex discrepantia verò
scripti & voluntatis eiusmodi oritur con-
trouersia. Lex est, Peregrinus si murum
ascenderit, capite puniatur: cum hostes mu-
rum ascendissent, peregrinus eos depulit,
petitur ad supplicium, ille voluntatem alle-
gat scriptoris. Ex contrariis scripturis hoc
modo existit contentio: lex est, Vir fortis
optato præmium, quod volet: & altera lex
est, Magistratus ab arce ne discedito: Ma-
gistratus qui fortiter egit, optat hoc præ-
miū, vt ab arce liceat discedere: lex illi po-
sterior opponitur, ipse verò priore se tue-
tur. In ratiocinatione verò queritur, an
vbi propria lex non est, simili sit vtendum?
vt Lex est, lanas Tarēto vehere nō liceat:
quidam

quidā oues vexit, & si nulla lex certa est,
quæ factum eius nominatim prohibeat, ta-
men illa, quæ similis est, accusatur. Itaq; ex
eo, quod certū est, id, quod incertū est, ducit
hec cōtrouersia: quod quoniam ratiocinādo
fit, nomen etiam ratiocinationis accepit.

Hæc quatuor cōtrouersiarum genera, quæ
in scripto nascuntur, semper in qualitatis
statum cadere cum Cic. debemus existima-
re, vt in primo genere status sit, Vtram
æquum sit ex differentibus sententijs acci-
pi: in secundo verò, Verba ne plus, an sentē-
tia valere debeant: in tertio, Vtram legem
sequi sit iustius: in quarto, Oporteat ne le-
gem similem ad factum, quod venit sine le-
ge in iudicium, accommodare.

Scripti cō-
trouersia
semper in
qualitatis
statu ver-
santur.

Quomodo status tractetur.

Caput. XV.

Indicatio cum est constituta, proposita
esse debet oratori, quo omnes argumen-
tationes repertæ ex inueniendi locis conij-
ciantur,

De inu. li. i.
Quin. li. 3.
cap. 13.

Utilissimū
est locos in
mente & co-
gitatione de-
figere.

De Orat. 2
Quomodo
argumenta
debeāt col-
locari.

Vitiosis ar-
gumentis
nusquā lo-
cus esse de-
bet.

ciantur, quod satis est ei, qui videt, quid in
quoque loco lateat, quiq; illos locos tāquam
thesauros aliquos argumentorum notatos
habet. Quibus in mente, & cogitatione de-
fixis, & in omni re ad dicendum posita ex-
citatis, nihil erit quod in vlllo dicendi gene-
re, oratorem possit effugere. Diligenter ta-
men ordinem, collocationemq; argumen-
torum attendet, & curabit, vt firmissimum
quodq; sit primum, dum ea, quæ excellent,
seruentur ad extremum, si quæ erunt me-
diocria (nam vitiosis nusquam esse oportet
locum) in mediam turbam conijciantur.
Reliquum nunc est, quando de argumen-
torum locis & causarum constitutionibus
dictum est, vt rationem, qua expoliuntur ab
oratore argumenta, quorum propria sedes
est in confirmatione, accuratè doceamus.

De argumentatione.

Cap. XVI.

Argu-

Argumentatio est argumenti vel ex
 applicatio, vel artificiosa expolitio. Sed
 ea conficitur cum ex locis, de quibus su-
 periori libro dictum est, aut certa, aut pro-
 babilia sumpseris, ex quibus id efficias,
 quod aut dubium, aut minus probabile per
 se videtur: dubijs enim probari dubia quo-
 modo possunt? Pro certis autem habemus
 primum, quæ sensibus percipiuntur, ut
 quæ videmus, audimus; deinde ea, quæ
 communi hominum opinione, atque sen-
 tentia sunt comprobata: ut afficiendos esse
 honore parentes. Præterea, quæ legibus
 cauta sunt, quæ persuasionem, si non om-
 nium hominum, eius certè civitatis aut
 gentis, in qua res agitur, in mores recepta
 sunt. Si quid inter utramque partem con-
 venit: si quid probatum est, denique cui-
 cunq; aduersarius non contradicit. Proba-
 bilium autem genera sunt tria, vnum fir-
 missimum, quod ferè accidit, ut, liberos à

Quid argu-
 mentatio sit.

Arist. lib. 1.

Rhe. ca. 6.

Cic. in par.

Cic. li. 1. de

inuent.

Quin. li. 5.

cap. 12.

Quæ ha-

beatur pro

certis.

Idem lib. 5.

cap. 10.

Probabiliū

genera sunt

tria.

H

paren-

parentibus amari: alterum velut propensius, eum qui rectè valeat, in crastinum peruenturum: Tertium tantum non repugnans, in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Ad probandum verò id, quod est dubium, hoc modo id, quod probabile est, potest adhiberi: sit dubium, an Catilina coniuravit, sumatur illud, quod credibile est: Homines æris alieni magnitudine oppressos, eos denique egentes, & sumptuosos, facile adduci, ut coniurent: Iam id quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniurasse. Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed copiosissimè expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio, argumentatio, de cuius quatuor partibus, ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplo breviter & enucleatè differemus.

De ratiocinatione. Cap. XVII.

Ratioci-

dius regitur, quàm is, qui stultitia & temeritate alicuius administratur. Assumptio deinde ponitur. Nihil autem omnium rerum melius quàm omnis mundus administratur. Assumptioni probatio adiungitur: Nam & signorum obitus, & ortus definitum quendam ordinem servant, & annuæ commutationes non modò semper eodem modo fiunt, verum ad vtilitates quoq; rerum omnium sunt accommodatæ. Tertio loco inducenda est complexio, quæ id infert, quod ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc vberius & doctius dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hæc simplicem, & apertam breuitatem requirit.

Quot sint partes ratiocinationis.

Caput. XVIII.

Nihil refert siue tripartitam, siue quinque partitâ ratiocinatione esse putemus.
Cic. li. I. de inuent.
Quin. li. 5. cap. 14.

EX supradictis manifestum est, nihil refert siue tripartitam, siue quinque partitam putes esse hanc argumentationem.

Commo-

*Commodior tamē illa partitio videtur esse,
 quæ in tres partes distributa est, quod fit si
 propositionem & eius rationem vnam par-
 tem existimemus: alteram verò assumptio-
 nem, & eius exornationem: at si separe
 propositionem à ratione, & assumptionem
 ab exornatione, in quinque partes distributa
 erit. Cum propositio ex se intelligitur, sine
 ratione assumenda est. Assumptio etiam
 cum perspicua est, nullius approbationis in-
 diget. Quòd si & propositio & assum-
 ptio perspicuæ sint, vtraque approbatio-
 ne præterita ratiocinationem conficiemus
 hoc modo: Summopere virtus expetenda
 est: At prudentiam esse virtutem in con-
 fesso est: Summopere igitur prudentia ex-
 petenda est. Vitare autem similitudinem,
 quæ satietatis est mater, poterimus non
 semper à propositione ordientes, sed in-
 terdum à complexione, ab assumptione
 nonnunquam.*

*Recti⁹ exi-
 stimatur ra-
 tiocinatio
 esse tripar-
 tita, quam
 quinque par-
 tita.*

*Cice. de in-
 uent. lib. 1.*

*Similitudo
 quæ satieta-
 tis mater
 est, in argu-
 mētationi-
 bus vitetur.
 Cic. in par.
 & lib. 1. de
 inuent.*

De Enthymemate. Cap. XIX.

Enthyme-
ma est syllo-
gismi pars,
vel syllo-
gismus im-
perfectus.

Arist. lib. 1.

Rhet. ca. 4.

Quint. li. 5.

cap. 10. & 14.

14.

Optimū est

enthyme-

ma ex pug-

nantibus.

Quint. li. 5.

cap. 14.

Cic. in To-

piciis.

Homerus

propter ex-

cellentiam

commune

poetarū no-

men fecit

suum.

est ars: igitur est expetēda. Optimū autem

videtur enthymema, quod fit ex pugnanti-

bus, quod etiā solū enthymema quidam vo-

cant, non quod non omnis argumētatio bi-

partita proprio nomine enthymema dica-

tur, sed ut Homerus propter excellentiā

cōmune poëtarū nomē effecit apud Græcos

suū: sic cūm omnis argumentatio bipartita

enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ

ex cōtrarijs conficiatur, acutissima, sola pro-

priè nomē commune possidet. Eius generis

est

est illud Cic. Eius igitur mortis sedetis vlt- Pro Mil.
tores, cuius vitā si putetis per vos restitui
posse, nolitis? Et illud Micipsæ ad Iugur- In Iugurt.
tham apud Sallustiū. Quem alienū fidum
inuenies, si tuis hostis fueris? Enthymema-
te sæpius vtuntur oratores, quàm ratioci-
natione: quod mouit Aristotelem, vt enthy- Enthyme-
mema syllogismum oratoriū esse diceret. ma cur ora-
toris syllo-
gismus di-
catur.
Enthymema Quintilianus cōmentum, aut
commentationem interpretatur, quo nomi- Lib. 1. Rhe.
ne cum possint omnes animi cogitationes si c. 1. & li. 1.
gnificari, argumētatio bipartita signatur. post c. 10.
Aly propterea credunt bipartitam argu- Lib. 5. c. 10.
mentationem enthymema appellatā, quòd Vnde dictū
fit enthy-
mema.
in animo maneat condita illa pars, quæ si- in Iugurt.
lentio est præterita.

De inductione. Cap. XX.

INductio est oratio, quæ rebus non du- Quid sit in-
ductio.
bys captat assensionem auditorum, qui- Cic. li. 1. de
bus assensionibus facit, vt illis dubia quædā inuent.
res propter similitudinem earum rerum,

Brevior in-
ductionis
definitio.

In Topicis.
Quin. li. 5.
cap. 11.

Inductio-
ne Socrates
plurimum
usus est.

Arist. li. 13.

Meta. c. 4.
Cicc. de in-
uent. 1.

quibus assenserint, probetur: vel, Inductio est argumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit, quò vult, hoc modo: Quod pomum generosissimum? puto quod optimum: & equus? qui velocissimus: & plura in eundem modum. Deinde: cuius rei gratia illa proposita sunt: Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maximè excelleret, erit generosissimus. Hoc genere argumentationis plurimum Socrates usus est, propterea quòd nihil afferre ad persuadendum volebat, sed ex eo, quod sibi ille dederat, quì cū disputabat, aliquid conficere malebat: quod ille ex eo, quod iam concessisset, necessario approbare debebat. Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim sibi ipsi respondet orator. Poëta vehementer inductione delectatur: Virgilius inducit Æneam à Sybilla petentē, ut iter doceat ad patrē oratione fictis illa quidem fabulis plena, sed qua nihil esse possit vel

vel blandius, vel magis artificiosum: in qua
hæc est inductio.

Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus,
Threïcia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditque viam toties. Quid Thesea? magnum
Quid memorẽ Alciden? & mî genus ab Ioue summo.

Lib. 6.

AEni.

Sed maximè omnium eam frequentavit
Ovidius, apud quem & multa & præclara
sunt exempla: nos vno erimus cõtenti. Pro-
bat ille ad consolandam vxorem hac indu-
ctione, asperas res & tristes segetem, ac
materiam esse gloriæ.

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple

Ardua per præceptis gloria vadit iter.

Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica virtutis per mala facta via est.

Ars tua Tiphys iacet, si non sit in æquore fluctus:

Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.

Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,

Apparet virtus, arguiturq; malis.

Trist. li. 4.

ele. 3.

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda, Quæ sint in
primùm vt illud, quod inducimus pro simi hoc genere
litudine, eiusmodi sit, vt sit necesse cõcedi. cauenda.

Deinde vt illud, cuius confirmandi causa

fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res
quasi non dubias antè induxerimus.

De exemplo. Cap. XXI.

Exemplum
est indu-
ctio imper-
fecta.

Aris. rhe. I

ca. 2. & li.

2. cap. 20.

Quin. li. 5.

cap. 11.

Rectè Aris.

exemplū ar-

gumētatio-

nis partem

esse dixit.

Locis supra

dictis & li.

2. prior. c.

24. & lib.

1. post. c. 1.

EXemplum est inductio imperfecta,
vel quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicero pro Milone; Negant in-
tueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem
esse occisum fateatur: in qua tandē vrbe
hoc homines stultissimi disputant? nēpe in
ea, quæ primū iudicium de capite vidit M.
Horatij fortissimi viri, qui nondum libera
ciuitate, tamen Po. Ro. comitijs liberatus
est, cum sua manu sororem esse interfectā
fateretur. Aliqui Aristotelem summum
in omni scientia virum, temere ausi sunt re-
prehendere, quòd exemplum genus argu-
mentationis fecerit: sed magnus ille vir, &
acuta mente præditus, maius quiddam per-
spexit: nimirum exemplum esse argu-
mentum quidem à similitudine, sed in ar-
gumentatione positum efficere nouum

argu-

argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt.

Enthymema autem esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur: in exemplo verò ex vna re singulari alia inducatur. Vnde

fit vt sit quartum argumentationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, qua enthymema à syllogismo disiungitur.

Exemplum
ex vna re
singulari,
aliam indu-
cit.

De Epicheremate. Cap. XXII.

Quamuis argumentationis partes omnes sint iam expositæ, tamen operæ precium fuerit, quid epicherema, quid Sorites, quid Dilemma sit, explicare. Nā autores, & quidem grauissimi eorum mentionem fecerunt. Ea vbi explicata fuerint, facile intelligitur, cur nouæ argumentationis partes non debeant existimari. Epiche-

ἐπιχειρημα.
Quin. li. 5.
cap. 14.

rema igitur Græci aliquando argumentationem vocant, nonnunquam eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationem

Epichere-
ma est ali-
quādo bre-
uiter com-
prehensa ra-
tiocinatio.

Pro rege
Deiot.

argutus,

nem appellauit, de qua paulò antèdictū est.

Aliquādo etiam epicherema vocāt breui-
ter cōprehensam ratiocinationem, cuius om-
nes partes in vnam conferuntur, hoc modo:

Sine causa dominū seruus accuset? Similis
enim est locus apud Ciceronem pro rege
Deiotaro, quē seruus apud Cæsarem accu-
sabat: En crimen, en causa, cur regem fugi-
tiuus, dominū seruus accuset. Vbi vehemēs
argumentum Epicheremate inclusum &
inuolutum est. Erit autem absoluta ratio-
cinatio si hoc modo euolueris: Sine causa
non debet dominum seruus accusare: hic
medicus est seruus Deiotari: non igitur
debet sine causa dominum accusare.

De Sorite. Cap. XXIII.

Sorites contrā multas argumentationes
aceruatim cōuoluit, atq; complectitur,
vnde nomen etiam inuenit. Cicero scripsit
de

de eo in libro de diuinatione his verbis: Si <sup>Nisi sorites
esset Latino</sup>
 necesse sit, inquit, Latino verbo liceat, acer <sup>sermone tri-
tus posset a
cerualis ap-
pellari.
Lib. 2.</sup>
 ualem appellare: sed nihil opus est: ut enim
 ipsa philosophia & multa verba Græco-
 rum, sic sorites satis Latino sermone tri-
 tus est. Pulchrum in primis est eius exem-
 plum apud eundem Ciceronem: Atque si ^{3. Officio.}
 etiam hoc natura præscribit, ut homo ho-
 mini quicunq; sit, ob eam ipsam causam,
 quod is homo sit, consultum velit: necesse
 est secundum eandem naturam, omnium uti-
 litatem esse communem. Quod si ita est, una
 continemur omnes, & eadem lege naturæ: <sup>Vulgo ap-
pellatur ar-
gumētatio
a primo ad
vltimum.</sup>
 idque ipsum si ita est, certè violare alterum
 lege naturæ prohibemur: Verum autem pri-
 mum, verum igitur & extremum. Sed a-
 pertissimè concludit sorites ille, qui est in
 quinta Tusculana, propositum enim erat pro ^{In. 5. Tusc.}
 bare: Quod esset honestum, id solum esse bo-
 num, id autem sic probat: Etenim quicquid
 sit, quod bonum sit, id expetendum: quod autem
 expe-

expetendum, id certe approbandum: quod
 Verò approbandum, id gratū, acceptum
 habendū: Ergo etiam dignitas ei tribuenda
 est. Bonum igitur omne, laudabile. Ex quo
 efficitur, ut quod sit honestum, id sit solum
 bonum. In quo sorite cum per sex quasi gra-
 dus ad complexionem perueniatur, quinque
 ratiocinationes incluse sunt. Sed hoc argu-
 mētādi genus sæpe solet esse fallax atq; cap-
 tiosū: dū enim minutatim & gradatim mul-
 ta adduntur, periculosissima respondenti tela
 textitur. retexere igitur oportet, & seorsū
 singula cōsiderare, sic facilius vniuersa fra-
 gētur. In hoc disputādi genere frequentes
 fuerunt Stoici, & Zeno, qui eorum inuen-
 tor, & princeps fuit. Sed maximè omnium
 illo delectatus dicitur Chrysippus, ut So-
 crates inductione.

Sorites sæ-
 pe fallax est
 atque cap-
 tiosus.

Cicer. in
 Acad.

Quomodo
 fit soriti re-
 sistendum.

Persius
 Saty. 6.

Διλήμμα.
 Quid sit di-
 lemma.
 De inuē. li. I
 Orat. 1.

De Dilemmate. Cap. XXIIII.

Dilemma est, in quo utrū cōcesseris re-
 prehēditur. Cicero patriā cū Catili-

na sic agētē inducit: Quāobrē discede, atq;
 hūc mihi timorem eripe: si verus, ne oppri-
 mar: sin falsus, vt tādē aliquādo timere de
 sinā. Et in epistola ad Quintū fratrē. Si im-
 placabiles sunt iracūdiæ, summa est acerbi-
 tas: sin autē exorabiles, summa leuitas. Di
 Etū est autē dilemma, quōd ita vtrinq; pre-
 mat, ac vrgeat, vt ex altera parte capiat ad-
 uersariū: qua de causa cornutus etiā syllo-
 gismus vocatur: sic enim argumentationis
 cornua in eo disponūtur, vt qui alterū effu-
 gerit, in alterū incurrat. Cicero cōplexionē
 appellat. Ea si vera est, nūquā reprehende-
 tur: sin falsa, duobus modis diluetur, aut cō-
 uersione, aut alterius partis infirmatione.
 Cum viderē, inquit Varro apud Ciceronē,
 philosophiam Græcis literis diligentissimē
 explicatā, existimaui, si qui de nostris eius
 studio tenerentur, si essent Græcis literis
 eruditi, Græca potius, quā nostrā lectu-
 ros: sin à Græcorum artibus & disciplinis
 abhorre-

Vnde dictū
 sit dilemma.

Dilemma Ci-
 ceroni est
 cōplexio.

De inu. li. I

Cōplexio
 falsa duo-
 bus modis
 diluitur.
 In Acad.

abhorreret, ne hæc quidē curaturos, quæ sine eruditione Græca intelligi non possunt. Itaq; ea scribere nolui quæ nec indocti intelligere possent, nec docti intelligere curaret. Hoc dilēma deinde Cicero in eum conuertit hoc modo: Imò verò & Latina legēt, qui Græca non poterūt, & qui Græca poterūt, non cōtēnent sua. Veterū scriptis celebrata est cōuersio ea, qua Euathlus discipulus Protagoræ præceptoris dilēma elusit. Alterius partis infirmatione reprehēderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset necessariū, tamen indoctis latinè scribēdo consuli debere. Nō est autē, cur quisquam existimet complexionem genus esse argumentationis à quatuor illis, de quibus supra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quæ à duabus partibus contrarijs ducitur, cui si assumptionem subiunxeris, efficies ratiocinationem perfectam, hoc modo: Si implacabiles sunt iracundia,

summa

Euathlus
cōuertit in
præceptorē
Protagorā
ipsius dilē-
ma.
Gellius. li. 5
cap. 10.

Quomodo
ex dilēma-
te fiat ratio
cinatio per-
fecta.

summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas: Sed vel implacabiles sunt iracūdiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa est acerbitas, vel summa leuitas.

De Confutatione. Cap. XXV.

EXpositis generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutandæ ac reprehendendæ illæ sunt, ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refutatione: & quæ dicta sunt ab aduersario debent utrinque dissolui: & hæc est propriè reprehensio, quam cum confirmatione, usu, & natura, & tractatione coniunctam esse diximus. Est autem reprehensio, per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodē utetur, quo utitur confirmatio: propterea quod quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare in-

Refutatio
dupliciter
accipi po-
test.

Quin. li. 5.
cap. 13.

Quid refu-
tatio sit.

Cic. li. 2. de
Orat.

De inuent.
lib. 1.

Eodē inuen-
tionis fon-
te utuntur
confirmatio
& confutatio.

Quæ sint
obseruanda,
vt quæ con-
tradiciuntur,
diluere aut
infirmare
possimus.
Quin. li. 5.
cap. 13.

Cic. in par.

mentionem & argumentationum expolitionem sumptam ex illis, quæ antè præcepta sunt, hanc quoque in partem orationis trāferri oportebit. Sed vt facilius ea, quæ contradicētur, diluere, aut infirmare possimus, obseruare debemus, aut totum esse negandum, quod in argumentatione aduersarius sumpserit, si perspicuè falsum erit: vt Pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accusator epoto poculo cōcidisse, negat eodē die mortuū: aut redarguēda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt. Primum dubia sumpta esse pro certis, deinde etiam in perspicuè falsis eadem posse dici. Tum ex ijs, quæ sumpserint nō effici, quæ velint. Accedere autem oportet ad singula, sic vniuersa facilius frangentur.

Quomodo sint argumentationes oratoriæ tractandæ.

Cap. XXVI.

In oratione insunt aliquando & ratio- Aris. lib. 3.
rhe. ca. 17.
 cinationes breviter conclusæ, & aperta Quin. li. 5.
cap. 14.
 enthymemata, & inductiones, atque ex-
 empla subtili quadam & brevi oratio-
 ne comprehensa. Quod ut reprehenden-
 dum non est, ita diligentissimè est curan- Oratio nō
debet syllo-
gismorum,
& enthyme-
matum tur-
ba esse con-
ferta.
 dum, ne syllogismorum, & enthymema-
 tum turba conferta oratio sit: dialecticis
 enim disputationibus, quàm oratorijs a-
 ctionibus erit propior ac similior, quod
 longè aliter esse debet. Locuples enim & Locuples,
& speciosa
vult esse e-
loquentia.
 speciosa vult esse eloquentia: quorum ni-
 hil consequetur, si cōclusionibus certis &
 crebris, & in vnam propè formam caden-
 tibus concisa, & contemptū ex humilitate,
 & odiū ex quadā servitute, & ex copia sa-
 tietatem, & ex amplitudine fastidiū tule-
 rit. Feratur igitur non semitis, sed campis:
 non uti fontes angusti fistulis colliguntur,
 sed ut latissimi amnes totis vallibus fluat:
 ac sibi viam, si quādo non acceperit, faciat.

In argumē-
tando varie-
tas est adhi-
benda.

Cic. in par.

Quo fuerit
vberior ac
suauior eo
erit credibi-
lior argu-
mentatio.

Peroratio-
nis duę sunt
partes, am-
plificatio &
enumera-
tio.

Aris. 3. rhe.

cap. 19.

Cic. in par.

Affectus sūt
in exordio,
& perorati-
one frequē-
tissimi, in
narratiōe &
cōfirmatio-
ne breuior-
es.

Quint. li. 6.

cap. 1.

In perora-
tione peni-
tus incitan-

Adhibeatur in argumentando varietas, &
incunda quaedam distinctio: figuris verbo-

rum, & ornamentis sententiarum argu-
mentatio expoliatur. Quò fuerit enim vbe-
rior, ac suauior, eò etiam erit credibilior.

Nūc sequitur vt de peroratione dicamus.

De peroratione. Cap. XXVII.

EXtrema pars orationis est peroratio,
quæ diuisa est in duas partes, ampli-
ficationem, & enumerationem. Augen-
di autem, & hic est proprius locus in pero-
rando, & in ipso cursu orationis declina-
tiones ad amplificandū dantur, confirmata
re aliqua aut reprehensa. Omnes enim affe-
ctus etiā si quibusdam vidētur in proœmio
atq; peroratione sedē habere, in quibus sa-
nè sunt frequētissimi, tñ alie quoq; partes
recipiūt, sed breuiiores, vt cum ex his pluri-
ma sint reseruāda. At hic, si vsquam totos
eloquentie aperire fontes licet: hic denique
efficiendum est oratori, vt non modò audi-
tores

tores qui sua sponte se dāt, & quò impellit di sunt au-
 ipse, inclinant atque propēdent, penitus in ditores.
 citentur, sed vt quietos etiam & languētes De orat. 2.
 possit vi orationis permouere. In quo etsi Magnā vim
 plus est operis, tantā vim habet tamen illa, habet om-
 quæ recte à bono poëta dicta est, Flexani- niū regina
 ma, atque omnium regina rerum oratio, vt rerum ora-
 non modò inclinantem erigere, aut stātem tio.
 inclinare, sed etiam aduersantem & repu Cic. de Or.
 gnantem, vt imperator bonus ac fortis, ca- 2. Quin li.
 pere possit. Quod vsq; eò magnum est atque 6. c. 2 Ho-
 præclarū, vsq; eò admirabile, vt in eo penè ra. in art.
 sint oīa. Ad id autē cōsequēdū, quæ superio poet.
 re libro de amplificatione dicta sunt, valde
 cōducūt. Sed illud caput est, in quo optimi
 & grauissimi autores vna voce consen-
 tiunt, vt omnes animi motus, quos orator ad
 hibere volet auditoribus, in ipso oratore im
 pressi sint atq; inusti. Neq; enim facile est
 perficere vt incitentur alij, nisi is, qui dicit,
 is ipsis sensibus, ad quos illos adducere

Ad mouen-
 dos animos
 auditorum
 caput est,
 cum qui di-
 cit, commo-
 ue i.

vult, permoueatur. Vt enim nulla materiestam facilis ad exardescendum est, quæ nisi admoto igni, ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad cōprehendendā vim oratoris parata, quæ possit incēdi, nisi inflā matus ipse ad eā & ardens accesserit. Primum est igitur vt apud eum, qui dicit, valeant ea, quæ valere apud auditores volet: afficiaturq; priusquā afficere conetur. Nihil autē opus est simulatione & fallacijs, vt toties omni animi motu concitetur orator. Ipsa enim natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorū animos permouendos, oratorē ipsum magis etiam quā quenquam eorū, qui audiūt, permouet. Miram etiā vim habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita cōplecti animo, vt eas cernere oculis, ac præsentes habere videamur: has quis quis bene cōceperit, is erit in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, vera esse indicant multæ Ciceronis perorationes, vt

Qua ratio-
ne mouea-
tur is qui
dicit.

Quin. li. 6.
cap. 3.

Cicero in
perorando
fuit vehē-
mentissim⁹.

pro Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lachrymis iam loqui possum, & hic se lachrymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio Posthumo: Sed iam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam lachrymas, quas de beo. Et paulò post: Iam indicat tot hominum fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitque vocem. Alijs autem affectibus aliæ eiusdem perorationes sunt plenæ. Enumeratio autem nonnunquam laudatori, suadori non sæpe, accusatori sæpius, quàm reo est necessaria. Huius tempora duo sunt: si aut memoriæ diffidas eorū apud quos agas, vel intervallo tēporis, vel longitudine orationis, vel si frequētatis firmamentis vim est habitura causa maiorē: Quæ autem repetimus, quàm brevissimè dicenda sunt, & quod Græco verbo patet, decurrendum per capita. Nam si morabimur, non iam enumeratio, sed altera quasi

Pro mil.

Pro C. Rabirio posthumo.

Enumeratio laudatori nonnunquam, suadori non sæpe, accusatori sæpius quàm reo est necessaria.

Cic. in par. Enumerationis duo sunt tempora.

Quin. li. 6.

cap. 1.
ἀνακρίσεις
καὶ αἰωγίαι.

Quæ enu-
meratur cū
pondere a-
liquo dicē-
da sunt &
varietate.

fiet oratio. Quæ autem enumeranda erū-
cum pondere aliquo dicenda sunt, & aptis
excitanda sententijs, & figuris utique va-
rianda: alioquin nihil est odiosius recta illa
Cic. in par. repetitione, velut memoriæ auditorū diffi-
dentis. Est etiam in enumeratione vi-
tandum, ne ostentatio memoriæ
suscepta videatur esse
puerilis.

D E A R T E

R H E T O R I C A

L I B E R . I I I .

De Elocutione. Cap. I.

Roximo libro ratio inuenta collocandi atq; disponendi explicata est. Hic iam elocutionis rationem tractabimus, in qua oratorem excellere, cetera in eo latere indicat nomen ipsum. Non enim inuentor, aut compositor, aut actor hac complexus est omnia, sed & Græcè ab eloquendo Rhetor, & Latinè eloquens dictus est. Cæterarum enim rerum, quæ sunt in oratore, partem aliquam sibi quisq; vendicat, dicendi autem, idest eloquendi maxima vis huic soli conceditur. Eloqui autem est, ea, quæ inueneris idoneis verbis, ac sententijs perpolire, & exornare.

Cic. in ora.

Et apud Græcos, & apud Romanos ab eloquendo nomen accepit orator.

Quin. li. 8.

in proœmio.

Quid sit eloqui

Cetera omnia superuacua sunt sine fine elocutione.

Sine quo superuacua sunt priora, & similia gladio condito atque intra vaginam haerenti. Hoc itaque maximè docetur: hoc nullus nisi arte assequi potest: huc studiū adhibendum: hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hinc omnis ætas consumitur: hoc maximè o-

2. De orat. rator oratore præstantior. Ideoque M. T. inuentionem quidem, ac dispositionem prudentis hominis putat, eloquētiā oratoris.

Eloquentes est qui ita dicunt, ut probet, ut delectet, ut flectat.
In orat.

Eum autem eloquentem, id est in eloquendo excellentem putat, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat. Sed probare necessitatis est, delectare suauitatis, flectere verò victoria: Hæc cum ita sint, meritò

Quatuor in elocutione spectanda sunt.

Arist. li. 3.

Rhet. c. 4.

3. de Orat.

Quint. li. 1.

ca. 9. et li.

8. cap. 1.

tertius hic liber, qui elocutionis præcepta continet, ut duobus superioribus utilior est, sic etiam erit aliquanto longior.

Quæ in elocutione spectanda sunt. Cap. II.

HÆC in elocutione spectanda sunt, ut latine, ut plane, ut ornatè, ut ad id, quod-

quodcunque agetur aptè, congruenterque dicamus. De ratione puri, dilucidi que sermonis, etsi permagni eam facere debemus, cum verborum delectus origo sit eloquentiæ, locus hic præcipiendi non est. Nam traditur literis, doctrinæque puerili, & consuetudine sermonis quotidiani, & lectione veterum oratorum, & poetarum confirmatur. Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus eloquentiæ continetur, explicemus: quæ duæ partes, illustrandæ orationis ac totius eloquentiæ cumulandæ, quarum altera dici postulat ornatè, altera aptè, hæc habent vim, ut sit quàm maximè iucunda, quàm maximè in sensus eorum qui audiunt, influat, & quàm plurimis sit rebus instructa.

De ornatu. Cap. III.

Ornatur igitur oratio genere primū, & quasi colore quodā & succo suo: nam ut gravis, ut suavis, ut erudita sit,

Verborum delectus origo est eloquentiæ.
Cæsar auctore Cicer. in Bruto.

Omnis eloquentiæ laus continetur in apte atque ornate dicendo.

Aristo. 3.
Rhet. c. 7.
3. de Orat.

sit, ut liberalis, ut admirabilis, ut polita, ut
sensus, ut dolores habeat quantum opus sit,
non est singulorum articulorum, in toto spe-

Genus dicē
di eligēdū
est quod si-
ne satietate
delectet.

Hor. in ar.
poet.

Rerum co-
pia verbo-
rum copiam
gigni.

Etantur hæc corpore. Genus igitur dicendi
est eligendum, quod maximè teneat eos,
qui audiant; & quod non solum delectet,
sed etiam sine satietate delectet. Sed volē-
ti ornatè dicere diligētissimè sylva rerum
primū, sententiarumq; comparanda est.

Rerum enim copia verborum copiam gi-
gnit, & si est honestas in rebus ipsis, de qui-
bus dicitur, existit ex rei natura quidam
splendor in verbis, facileq; suppeditat om-
nis apparatus, ornatusq; dicendi.

De ornatu orationis. Cap. IIII.

Cicer. 3. de
ora. in par.
Quin. li. 8.
cap. 3.
Ornatus
orationis
aut est i sin-
gulis ver-
bis, aut in
cōiunctis.

Omnis oratio cōficitur ex verbis, quo-
rum primum nobis ratio simpliciter
videnda est, deinde cōiunctè. Nam est qui-
dam ornatus orationis qui ex singulis ver-
bis est, alius, qui ex continuatis cōiunctisq;
constat. Ergo utemur verbis, aut ijs quæ
propria

propria sunt & certa quasi vocabula rerū,
penè vna nata cum rebus ipsis, aut ijs quæ
nouamus & facimus ipsi.

De verbis simplicibus. Cap. V.

Verba simplicia natura sunt, alia con
sonantiora, grādiōra, leuiora, & quo
dammodo nitidiora, alia contrā. Conso
nantiora enim sunt, quāquam, moderatio,
& concertare, quā, & si, modestia, &
confligere. Grandiora immanis, contrucida
re, optimus, officiosissimus, quam hæc, ma
gnus, necare, bonus, officiosus. Nitidius
etiam bos, quā vacca. Vt syllabæ autem
è literis melius sonantibus clariores sunt,
ita verba è syllabis magis vocalia: & quò
plus quæq; spiritus habet, eò pulchrior: &
quod facit syllabarum, idem verborū quoq;
inter se copulatio, vt aliud alij iunctum
melius sonet. In vniuersum quidem optima
simplicium creduntur, quæ aut maximè
exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et
honestæ

Verba sim
plicia alia
sunt conso
nantiora,
grandiora,
& nitidio
ra.

3. de Orat.
In part.
Quin. li. 8.
cap. 3.

Optima
simplicia
quæ aut ma
ximè excla
mant, aut
sono sunt
iucundissi
ma.

honestā quidem turpibus potiora semper
nec sordidis vnquam in oratione erudita

Cicero & Ari. 3. Rhe-
to. li. 3. c. 7.
Verba cla-
ra & subli-
mia mate-
rie modo
cernenda
sunt.

cus. Clara verò, ac sublimia materiae mo-
cernenda sunt. Quod enim alibi magni-
cum, tumidum alibi: & quæ humilia cir-
res magnas, apta circa res minores viden-
tur: & sicut in oratione nitida notabile
humilius verbum, & velut macula, ita
sermone tenui sublime, nitidumque disce-
dat, fitque corruptum, quia in plano tume-

Verba sim-
plicia iudi-
cio aurium
sunt ponde-
randa.

Sed ferè aurium quodam iudicio sunt pon-
deranda, in quo consuetudo etiam bene lo-
quendi valet plurimum. Sed quoniam tria
sunt in verbo simplici, quæ orator afferre
ad illustrandā, atq; exornandam orationem
aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut
translatum, de singulis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis. Cap. VI.

Quæ sunt
verba inusi-
tata.
3. de Orat.

Inusitata sunt prisca ferè ac vetusta
& ab usu quotidiani sermonis iam dis-
intermissa, quæ sunt poetarum licentia
liberiora.

Lib. 4. car. sobolescere, ab Horatio, iuuenescere, à Virgilio lentescere, & ignescere dictum est, de

Geor. 2. & feruescere. Imitatione facta sunt tinnio, ru-

AEn. 9. gio, clangor, murmur, aliaque permulta. In-

Tinnio, ru- flexione, ut à bibo, bibosus inflexit Labe-

gio, clangor rius Mimographus. Adiunctione versuti-

murmur, loquus, & expectorare, nouauit Ennius.

aliaque per Sed Græcis magis concessum est fingere, au-

multa imi- dendum tamen aliquando, & si quid periculo-

tatione sunt sius finxisse videbimur, quibusdam remedijs

nouata. præmuniendum est, Ut ita dicam, Si licet dice-

Græcis ma- re, Quodammodo, Permite mihi sic dicere.

gis concessum In quo non falli iudicium nostrum, sollicitudi-

est fingere ne ipsa manifestum erit. Nunc quoniam de

quàm Lati- verbis inusitatis & nouis dictum est, de tro-

nis. pis, nam illis verba transferuntur, exponamus.

Quin. li. 8. De tropis. Cap. VIII.

cap. 3. Tropus est verbi, vel sermonis à pro-

Hor. in ar. pria significatione in aliam cum virtute

poet. mutatio: ut cum dicimus, letas segetes, ver-

Quibus re- bum, letus, à propria significatione, qua letos

medijs præ- homines

muniatur,

quæ pericu-

losi finxis-

se videbi-

mur.

Quid Tro-

pus sit.

Quin. li. 8.

ca. 6. & li.

9. c. 1.

homines dicimus, ad segetes cum virtute
transfertur. Sunt autem tropi numero vn
decim. In vno verbo septem, Metaphora,
Synecdoche, Metonymia, Antonomasia,
Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis. In
oratione verò quatuor, Allegoria, Peri-
phrasis, Hyperbaton, & Hyperbole: de
quibus, tametsi nondum de eo dicamus or-
natu, qui ex coniunctis continuisq; verbis
constat, breuiter scribemus, ne iterum de
tropis differere cogamur.

Tropi nu-
mero sunt
vndecim, se-
ptē in vno
verbo, qua-
tuor verò i
oratione.

De Metaphora. Cap. IX.

μεταφορά.

Incipiamus igitur ab eo, qui cum frequē-
tissimus est, tū lōgē pulcherrimus, tran-
slatione dico, quæ Metaphora Græcè voca-
tur. Latissimè enim patet. Eam necessitas
genuit inopia coacta, & angustijs, post au-
tē delectatio iucūditasq; celebravit. Nam
vt vestis frigoris depellendi causa reperta
primò, post adhiberi cœpta est ad ornatum
etiā corporis, & dignitatem: sic verbi tran-

Translatio
cū frequen-
tissim⁹ tro-
pus est, tū
longe pul-
cherrimus.
Arist. Rhe.
lib. 3. ca. 2.
Quin. li. 8.
cap. 6.
Translatio
nē genuit
necessitas,
iucunditas
celebrauit.

K

slatio

1. De orat. *translatio instituta est inopia causa, frequentata*
 autor ad *delectationis. Est autem translatio cum verbum*
 Her. li. 4. *in quandam rem transfertur ex alia, quod*
 Quid tran- *propter similitudinem recte videtur posse*
 slatio sit. *transferri. Id facimus aut quia necesse est,*
 Ad Her. *aut quia significatius, aut quia decentius.*
 lib. 4. *Nam gemmare vites, luxurie esse in her-*
 Translato *bis, letas segetes etiam rustici necessitate di-*
 verbo uti- *cunt. Oratores durum hominem aut asperum. Non*
 mur quia ne- *enim proprium erat, quod daretur his affectio-*
 cesse est, *nibus nomen. Iam incensum ira, inflammatum*
 aut quia si- *cupiditate, et lapsum errore, significandi*
 gnificatio: *gratia. Nihil enim horum suis verbis, quam*
 aut quia de- *his accersitis magis proprium erat. Illa ad or-*
 cetius est. *natum, lumen orationis, et generis claritatem,*
 Quin li. 8. *et concionum procellas, et eloquentie flumi-*
 cap. 6. *na, ut Cicero pro Milone Clodium fontem*
 Pro Mil. *eius glorie vocat, et alio loco segetem, ac*
 Mirandum *materiam. Illud autem admirandum vi-*
 est cur ho- *detur, quid sit quod omnes translatis, et*
 mines tan- *alienis magis delectantur verbis, quam*
 to opere de- *proprijs*
 lectentur *translato-*
 translatione, *ne causa.*
 & eius rei *3. De orat.*
 causa.

proprijs & suis. Nam si res suum nomen,
 & proprium vocabulum non habet, ut pes
 in naui, ut in vite gemma, necessitas cogit,
 quod non habeas, aliunde sumere: sed in
 suorum verborum maxima copia, tamen
 homines aliena multò magis, si sunt ratione
 translata, delectant. Causa autem illa est,
 quòd translatio est similitudo ad vnũ ver-
 bum contracta, similitudine autem mirifi-
 cè capiuntur animi. Eo tamen distat, quòd
 illa comparatur rei, quam volumus expri-
 mere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio
 est, cū dico fecisse quid hominẽ ut leonem.
 Translatio, cum dico de homine, leo est.

Quotuplex sit translatio.

Caput. X.

Metaphoræ autẽ vis omnis quadru-
 plex est. Cum in rebus animalibus
 aliud pro alio ponitur: ut Liuius Scipionẽ
 à Catone allatrari solitum refert. Inanima
 pro alijs generis eiusdem sumuntur, ut, con-

Translatio
 est similitu-
 do ad vnũ
 verbum cõ-
 tracta.

Aris. 6. To-
 pi. ca. 2. &
 Rhe. 3. c. 4.

Quin. li. 8.
 ca. 6. & Ci-
 ce. 3. de or.

Translatiõis
 vis est qua-
 druplex.

Ari. 3. rhe-
 ca. 2. & 10
 & 11.

In reb' ani-
 malibus a-
 liud pro a-
 lio ponit.

Quin. li. 8.
 cap. 6.

Inanima
 ponuntur p-
 inanimis,
 aut pro re-
 bus anima-
 libus inani-
 ma, aut cõ-
 tra.

De. 4. li. 7.

centu virtutum nihil est suavius. Aut pro
rebus animalibus inanima, ut.

AEn. 6.

Scipiadas.

Duo fulmina belli
Aut contra.

AEn. 2.

Sedet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

In quibus
translationi
bus sit mi-
ra sublimi-
tas.

Præcipueq; ex his oritur mira sublimitas
quæ audaci & proximè periculū translatione
ne tolluntur, cum rebus sensu carentibus
actū quendā & animos damus, qualis est

AEn. 8.

Pontem indignatus Araxes.

Pro Lig.

& illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tra-
bero districtus in acie Pharsalica gladius
agebat? cuius latus ille mucro petebat? quod

Quæ sint in
translatione
fugienda.
3. de Orat.

sensus erat armorum tuorum? In translatione
ne primum fugienda est dissimilitudo, quæ
lis est in illo Ennii, Cæli ingentes fornices
Deinde videndū est, ne longè simile sit de-
tū, Syrtim patrimonij, scopulū libentius de-
xerim: Charibdim bonorum: voraginem pe-
tius. Facilius enim ad ea, quæ visa, quam
ad illa quæ audita sunt, mentis oculi feruntur.

Sunt

Sunt quædam & humiles trāslationes, vt,
 Saxea est verruca: quædā maiores, quā
 res postulat, vt, Tempestas comeſſationis: *Quin. li. 8.
cap. 6.*
 quædam minores, vt, comeſſatio tempeſta-
 tis. Vt modicus autem atque opportunus *3. De orat.*
 eius vsus illustrat orationem, ita frequens, *Frequēs v-
sus transla-
tionis exit
in allego-
riā & ani-
gma.*
 & obscurat, & tædio cōplet: cōtinuus verò *Quin. li. 8.
cap. 6.*
 in allegoriam, & ænigma exit. Quòd si ve-
 reare ne paulò durior trāslatio eſſe videa-
 tur, molliēda eſt præpoſito ſæpe verbo, vt, *Quomodo
durior me-
taphora
molliri de-
beat.*
 Si olim M. Catone mortuo pupillum ſena-
 tum quis relictum dicat: paulò durius: ſin,
 Vt ita dicam pupillum, aliquantò mitius
 eſt. Etenim verecunda debet eſſe transla-
 tio, vt deducta eſſe in alienum locum, non
 irruiffe, atque vt precariò, non vi veniſſe
 videatur. Diligenter etiam cauendum eſt,
 ne omnia quæ poëtis permiſſa ſunt, con-
 uenire orationi putemus: nec enim paſto-
 rem populi, autore Homero dixerim, nec
 volucres pennis remigare, licèt Virgilius *Multæ poe-
tis permiſ-
ſæ ſunt me-
taphoræ,
quæ orato-
ri nō cōue-
niunt.
4. Georg.
& AEn. 6.*

in apibus ac Dædalo speciosissimè sit vsus.
 Modus autem nullus est florentior in sin-
 gulis verbis, nec qui plus luminis afferat
 orationi, eoq̃ue in illo explicando meriti
 longiores fuimus.

De Synecdoche. Cap. XI.

συνεκδοχη
 Græcè, in-
 tellectio di-
 citur aut.
 ad Her.

Quid sit sy-
 necdoche.

Octo modi
 synecdo-
 ches ab au-
 thoribꝝ tra-
 dicti, ad qua-
 tuor reuo-
 cantur.

Quin. li. 8.
 cap. 6.
 In Cat. 3.
 or.

AEn. 2.

Georg. 3.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte
 totum, aut contra, aut ex antecedenti-
 bus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio
 octo illos modos comprehendit, quibus fit
 synecdoche, quos grauissimi scriptores tra-
 diderunt. Ex parte totum intelligitur, ut
 ex puppi naui: ensis ex mucrone: aut ex te-
 sto domus. Cicero: Mucrones eorum à iugu-
 lis vestris reiecimus. Huc pertinet, cū vel
 ex vno plures significantur. Liuius: Roma-
 nus prælio victor: & Virgilius:

Hostis habet muros.

Vel genus ex forma, idest parte illi subie-
 cta: Virg.

Dentesq; Sabellicus exacuit sus.

Pro quouis sue: vel ex materia res vni-
 uersa: quæ ratione & ferrum pro gladio, &
 pinus pro naui, & aurum atque argentum
 pro aurea, & argentea pecunia sumitur,
 Cicero: homines instructi & certis locis ^{Pro Cecina}
 cum ferro collocati. Contrà verò ex toto ^{na.}
 pars declaratur, vt in illo Virgilij.

Fontemq; ignemq; ferebant.

AEN. 12.

De quo genere est, cū aut è pluribus vnus
 intelligitur. Cicero ad Brutum, Populo,
 inquit, imposuimus, & oratores visi sumus:
 cum de se tantum loqueretur: Aut è gene-
 re pars illi subiecta, Virgilius.

Prædamq; ex unguibus ales
 Proiecit fluuio. Pro aquila.

AEN. 12.

Ex antecedentibus sequentia mōstrantur:
 vt cum ait idem poëta,

Aspice aratra iugo referunt suspensa iuueni.

Eclog. 2.

Vt ex his perspicuum est, quæ hoc & pro-
 ximo capite dicta sunt. Trāslatio ad mouē-
 dos animos, & res penè sub oculos subicien-

Quin. li. 8.

cap. 6.

μετωνυ-
μίας,
Græci vel

ὑπαλλα-

γήν,

aut ad Her.

denomina-

tionem ap-

pellat.

Metony-

mia qd sit,

Quin. li. 8.

cap. 6.

Omnes mo-

di quibus

fit metony-

mia, ad qua-

tuor reuo-

cantur.

AEn. 8.

De cla. or.

AEn. 1.

das præcipuè reperta est, at synecdoche ad
locupletandum sermonem magis pertinet.

De Metonymia. Cap. XII.

Metonymia est tropus, in quo causas
per effecta, vel effecta per causas,
vel ex eo, quod continet, id quod cōtinetur,
vel rem è signo intelligimus. Per causas
effecta declaramus, cū inuentor, aut alicu-
ius rei autor, pro re inuenta ponitur, Virg.

Onera anteq; canistris

Dona laboratæ Cereris.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, De-
mosthenem frequenter pro eorum scriptis
ponimus. Cicero: Lectitasse Platonem stu-
diosè, audiuisse etiam Demosthenes dici-
tur. Ex effectis autem causa significatur,
cū sacrilegium deprehensum, & scelus dici-
mus pro scelerato. Hinc mœstum timorè,
tristem senectutem, & pallidam mortem
elegantèr optimi dicunt autores. Virg.

Mœstumq; timorem

Mittite.

Hora-

Horatius.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, Li. I. Carm.
Regumq; turres. od. 4.

Ex eo quod continet, id quod continetur
venustè etiā intelligitur. Sic bene moratæ
urbes vocantur, sic seculum felix: sic Roma
pro Romanis, Athenæ pro Atheniensibus
frequenter ponuntur, Virg.

AEn. 7.

Cælogratissimus annis. Idest, Cœlestibus.
Cicero: Vt omittam illas omniū doctrinarū De orat.
inuentrices, Athenas, in quibus summa di-
cendi vis & inuēta est & perfectā: Athe-
nas dixit pro Atheniensibus. Huc refe- De cla. or.
runtur etiam illa, cum ex possessore res,
quæ possidetur: aut ex duce exercitus sig-
nificatur, Virg.

Iam proximus ardet

Vcalegon, Idest. Vcalegontis domus. AEn. 2.

Sic hominem deuorari, cuius patrimonium Li. de hac
deuoratur: & ab Annibale apud Cannas pugn. li. 2.
caesa sexaginta milliadicimus, idest ab eius decad. 3 sed
copys. è signo deniq; res monstratur: unde apud cum
minor est
numerus.

K 5

toga,

toga, quæ pacis erat insigne & otij, pro pace: & fasces usurpantur pro magistratu. Virg.

Georg. 2.

Non illum populi fasces, non purpura Regum
Flexit.

Metonymiam, ut ait Cicero, Rhetores hypallagen vocant.

Græci, aut.

ad Her. li. 4
vocat pronominatio-
nem. Antono-
masia quid
sit.

Quin. li. 8.
cap. 6.

Epitheton
non est tro-
pus.

Quomodo
differat epi-
thetum ab an-
tonomasia.

De Antonomasia. Cap. XIII.

ANtonomasia ponit aliquid pro nomine, ut, Eversor Carthaginis & Numantiae, pro Scipione: & Romanæ eloquentiæ princeps, pro Cicerone. Epitheton autem, siue Latine malis dicere appositum, non est tropus, quia nihil vertit. Necesse est enim semper, ut id, quod est appositum, si à proprio diuiseris, per se significet, & faciat Antonomasiā. Nam si dicas, Ille qui Carthaginem & Numantiam evertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositum. Apposito & frequentius & liberius poëtae utuntur, namque illis satis est

conue-

conuenire verbo, cui apponitur: & ita,
 Dentes albi, & humida Vina, apud eos
 non reprehenduntur. Apud oratorem
 nisi aliquid efficitur, redūdat. Tum autem
 efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est
 qualia sunt, ô scelus abominandum, ô de-
 formem libidinem. Exornatur autem
 res tota maximè translationibus: Cupidi-
 tas effrenata, & insane substructiones. So-
 let etiā fieri alijs adiūctis Epithetō tropis,
 apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis
 senectus. Verumtamen talis est ratio hu-
 ius virtutis, vt sine appositis nuda sit & ve-
 lut incompta oratio, ne oneretur tamē mul-
 tis. Nam fit longa, & impedita.

De Onomatopœia. Cap. XIII.

O Nomatopœia, id est fictio nominis
 Græcis inter maximas habita virtu-
 tes, Latinis vix permittitur. Ab his tñ plu-
 rima sunt p Onomatopœiā posita, qui primi
 sermonē fecerūt aptātes affectibus nomē.

Nam

Orator quā-
 do epithe-
 tis vtitur.
 Arist. lib. 3.
 rhe. c. 3. &
 Quin. li. 8.
 cap. 6.

Pro Mil.

AEnei. 6.

Appositorū
 vsus fit in o-
 ratione mo-
 deratus.

ὀνοματο-
 ποιῆσις

Græc. aut. ad
 Her. nomi-
 nationē ap-
 pellat. li. 4.
 Onomato-
 pœia vix La-
 tinis per-
 mittitur.
 Quin. li. 8.
 cap. 6.

Nam mugitus & sibilus, & murmur, & vagitus, aliaque quàm plurima inde venerunt. At nunc rarò & cum magno iudicio hoc genere vtendum est, ne noui verbi assiduitas odium pariat: sed si commodè quis eo vtatur, & rarò, non modo non offendet nouitate, sed etiam exornabit orationem. Cic. in Antonium. Tue coniugis bonæ femina, locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemq; cordis cognomen ex cõtumelia traxerit. Sed si quis tropi definitionem attentè cõsiderauerit, Onomatopœiam in tropis nullo modo numerabit.

καταχρη-
σις.

Græ. aut. ad
Her. estabu-
fio. Quid sit
catachresis.
Quin. li. 8.
cap. 6.

De Catachresi. Cap. XV.

Catachresis, quam rectè dicimus abusionem, non habentibus nomen suum accommodat quod in proximo est. Sic,

Equum diuina Palladis arte AEdificant.

Et, Pyxides, cuiuscunq; materie sunt, & parri-

parricida matris quoq; aut sororis interfe-
ctor dicitur. Valde similis est metaphora,
sed ab ea tamen distinguitur, quòd abusio
nomen ex vicina ac finitima re accõmodat
alteri rei, quæ sine nomine est; metaphora
verò, etiã si nomen non deest, vñdecũq; mo-
dò similitudinẽ res habeat, alienũ nomẽ as-
ciscit. Quid tam propinquũ patris interfe-
ctori, quã matris aut sororis aut fratris in-
terfector? ergo is, quia nomen Latino ser-
mone non habet, per abusione parricida vo-
catur. Quid rursus magis seiunctũ, quã ar-
bor atq; Resp. quæ florere verbo ab arbore
translato dicitur? Vnde apparet duos hos
tropos ita similes esse, vt tamẽ sint diuersi.

De Metalepsi. Cap. XVI.

Superest ex his, qui aliter significant,
Metalepsis, idest, transumptio ex alio
in aliud velut viam præstans. Tropus au-
tẽ est rarissimus, & maximè improprius,
Virg.

Metaphora
rei nomen
asciscit vn-
decunq; si-
ue nomen
res habeat
siue nomi-
ne careat.
Quin. li. 8.
cap. 6.

μετάληψις.
Metalepsia
est rarissi-
mus tropus
& maximè
improprius.
Quin. li. 8.
cap. 6.

Eclog. 1.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spiciis
ad segetes, ab his ad æstates, ab æstatibusQuin. ibid. ad annos acceditur. Idem etiam poëta in
primo libro Æneid. sic ait.

Speluncisq; abdedit atris.

Vbi spelunca nigra, ac per hoc crassis &
obscuris tenebris circumfusa, ad extremum
denique infinita altitudine depressa intel
liguntur.ἀλλήγο
ρίανGræ. autor
ad Her. per
mutationē
vocat. li. 4.
Quid sit al
legoria.Quin. li. 8.
cap. 6.Georg. 2.
Oratio re
cipit etiam
allegoriam
sed raro to
tam.

De Allegoria. Cap. XXVII.

Allegoria, quā inuersionem interpre
tamur, aliud verbis, aliud sensu ostē
dit, ac etiam interim cōtrarium: Virgilius.

Sed nos immensum spacijs confecimus equor:

Et iam tempus equum spumantia soluere colla.

Habet vsum talis allegoriæ frequenter o
ratio, sed rarò totius, plerunq; apertis per
mista est. Tota apud Cic. talis est: Hoc mi
ror enim querorq; quenquam hominem
ita pessundare alterū verbis velle, vt etiā

navem

nantem perforet, qua ipse naviget. Illud
 commistum frequentissimum. Equidem
 ceteras tempestates, & procellas in illis
 duntaxat fluctibus concionum, semper Mi-
 loni putavi esse subeundas: nisi adiecisset,
 fluctibus concionum, esset allegoria,
 nunc eam miscuit. Illud verò longè specio-
 sissimum genus orationis, in quo trium per-
 mista est gratia, similitudinis, allegoria,
 & translationis. Quod fretum, quem Eu-
 ripum tot motus, tamq̃ varias habere cre-
 ditis agitationes, commutationes, fluctus,
 quantas perturbationes, & quantos aestus
 habet ratio comitiorum. Dies intermissus
 unus, aut nox interposita saepe perturbat
 omnia, & totam opinionem parva nonnun-
 quam commutat aura rumoris. Nā id quo-
 q̃ in primis est custodiendum, ut quo gene-
 re ceperis translationis, hoc desinas. Mul-
 ti enim cum initium à tempestate sumpse-
 runt, incendio, aut ruina finiunt, quæ est

Allegoria
 mista in o-
 ratione fre-
 quens est.
 Pro mil.

Speciosissimū
 gen' or-
 rationis est
 quod cōstat
 allegoria,
 similitudi-
 ne & trans-
 latione.
 Pro Mur.

Quid in al-
 legoria cu-
 stodiendum
 sit.

Allegoria i
quodidiano
sermone est
frequentis-
sima.

Aenigma
est obseu-
riora lego-
ria.

Eclog. 3.

Act. 3.

in consequentia rerum foedissima. Ceterum allegoria paruis quoque ingenijs, & quotidiano sermoni frequentissime seruit. nam illa in agendis causis trita: Pedem conferre: & iugulum petere, & Sanguinem mittere, inde sunt. Allegoria quæ est obscurior, ænigma dicitur, vitium profecto, siquidem dicere dilucidè virtus, quo tamen & poëte vtuntur, Virgilius.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cœli spatium non amplius vlnas.

Et oratores nonnunquam: ænigmata enim sunt illa, quæ Cic. contra Verris nequitiam, & iniquitatem in ore vulgi, atque in cõmunibus proverbijs dicit esse versata. Negabant (ait ille) ius tam nequam esse Verrinum: & paulò post: Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset. Sed illud peracutum, & eruditum, quod per iocum scripsit ad Trebatium iureconsultum familiarem suum, qui ad Cæsarem imperio

imperio Gallias tenentem idcirco venerat
à Cicerone commendatus, ut augeret facul-
tates suas. Sic igitur ait, Treuiros vites,
censeo, audio capitales esse; mallem auro,
argento, ære essent. Sed aliàs iocabimur.

Erant enim Romæ triumviri capitales,
qui carceris erant custodes, & iudicia
rerum capitalium exercebant, & cum
supplicium de fontibus sumebatur, præ-
sentes aderant. Erant & triumviri mo-
netales, quorum officium his ipsis Cicero-
nis vocabulis significabatur, ut veterum
quoque nummorum inscriptiones decla-
rant. Ad utrosque autem respexit Ci-
cero, cum monet Trebatium, ut Tre-
uiros, qui erant feri, & bellicosi Gallie
populi, vitet. Nam Romani triumuiros,
tresuiros quoq; dicebant. Est & illud Plau-
ti enigma,

Et ora. pro
Clu. & Sal.
in coniuir.

Pomp. li. 1.
pand. de o-
rig. in l. 2.

Sic enim
iscribuntur.
A. A. A. f. f.
Id est, auro,
argento, ære,
flando, fe-
riuado.

Vbi viuos homines mortui incurfant boues.

In Asin.

De Ironia. Cap. XVIII.

L Ironia,

αἰρωνία
Græc. inuer-
sionem vo-
cant & dis-
simulationem
lat.

Arist. rhæ.

ad Alexan.

cap. 20. &

Quin. li. 8.

cap. 6.

Quid Iro-

nia sit, eam

aut. ad Her.

lib. 4. vocat

permuta-

tionem.

Quomodo

ironia intel-

ligatur.

AEn. 11.

πρίφρασις,

Quid sit pe-

riphrasis. eā

aut. ad Her.

circuitione

vocat, li. 4.

Periphrasis

est apud po-

etas frequē-

tissima.

Quin. li. 8.

cap. 6.

AEn. 2.

IRONIA, quam illusionem vocant, allego-
ria est, quæ non solum aliud sensu, aliud
verbis ostendit, sed contrarium. Ea aut
pronuntiatione intelligitur, aut persona,
aut rei natura. Nam si qua earum verbis
dissentit, apparet diuersam esse orationi
voluntatem. Cic. in Clodium: Integritas
tua te purgavit, mihi crede, pudor eri-
puit, vita ante acta seruavit. & Turnus a-
pud Virgilium,

Meque timoris

Argue tu Drance, quando tot cædis aceruos
Teucrorum tua dextra dedit.

De Periphrasi. Cap. XIX.

Cum pluribus verbis, id quod vno, aut
paucioribus dici potest, explicatur,
Periphrasim vocant, circuitum loquendi,
qui est apud poëtas frequentissimus. Ut,
Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.

Et apud oratores non rarus, semper tamē
astrictior, quicquid enim significari bre-

nus

nus potest, & ornatu latius ostenditur, periphrasis est. Verum ut cum decorem habet, periphrasis, ita cum in vitium incidit perissologia dicitur: obstat enim quicquid non adiuuat.

Periphrasi
cōtraria est
perissolo-
gia.

De Hyperbato. Cap. XX.

Hyperbaton, id est trāsgressio, tropus est solis poëtis concessus, qui etiam verborum diuisionem, & transgressionem faciunt. Virgilius,

Hyperboreo septem subiecta trioni.

Quod oratio nequaquam recipiet. Est autem diligenter animaduertendum, hyperbaton, ubi nihil ex significatione mutatum est, sed structura sola decoris gratia variatur, tropum non esse, id quod tropi definitio declarat. Imo, ut Quintilianus quoque fateatur, hyperbaton multi tropis omnino eximunt, quorum sententia verior est. Tropi enim definitio ad nomen ipsum, non ad eius partes accommodanda est. Nemo autem

ὕπερβατον
Graeci, vel
ὑπέρβατον
Transgres-
sionē nomi-
nat aut. ad
Her. lib. 4.
Hyperbatō
tropus solis
poëtis con-
ceditur.

Quin. li. 8.
cap. 6.

Georg. 3.
Hyperbatō
est tropus
quando cō-
ponitur ex
duobus in-
tellectib.

li. 9. cap. 1.

inficiabitur septentrionem in eo carmine
suam significationem tueri, & conser-
uare.

De hyperbole. Cap. XXI.

ὑπερβολή
Superlatio
est, aut. ad
Her. lib. 4.
Quin. li. 8.
cap. 6.

Hyperbo-
le valet ad
augendum
& minu-
dum.

AEncl. 1.

AEncl. 5.

Phil. 2.

Eclog. 3.

Hyperbo-
le nō debet
esse ultra
modum.

Hyperbole est ementiens superiectio,
cuius virtus est ex aduerso par au-
gendi ac minuendi: Virgilius,

Geminique minantur In cœlum scopuli.

Et, Fulminis ocyor alis

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tam
vorax? Charybdis dico, quæ si fuit, fuit
animal vnum: Oceanus medius fidius vix
videtur, tot res, tam dissipatas, tam distan-
tibus locis positas, tam citò absorbere po-
tuisse. Illud Virgilij ad minuendum.

Vix ossibus hærent.

Sed tam in augendo quàm in minuendo
seruetur mensura quædam. Quauis est
enim omnis hyperbole ultra fidem, non ta-
men esse debet ultra modum.

De ornatu qui est in verbis coniu-
ctis. Caput. XXII.

Sequitur

Sequitur cōtinuatio verborū, quæ duas ^{3. De orat.}
 res maximè, collocationem primum,
 deinde modum quendam formamq; deside-
 rat. Tum & verbis & sententijs oratio cō-
 formanda est, de quibus post tropos aptissi-
 mè dicemus, deinde de collocatione, postre-
 mò de modo & forma, id est numeris qui
 sunt adhibendi in oratione, differemus.

De figuris. Cap. XXIII.

Figura (sicut nomine ipso patet) est cō-
 formatio quedam orationis, remota à
 communi, & primum se offerente ratione.
 Differt autē à tropis figura, quia proprijs
 verbis figura fieri potest, quod in tropos nō
 cadit: ut, Fuit hoc quōdam, fuit proprium
 populi Romani: figura est in verbo gemi-
 nato in sua significatione permanēte. Illud
 tamen notandum, coire frequenter in eas-
 dem sententias & tropum & figurā. Tam
 enim translatis verbis quā proprijs figu-
 ratur oratio, ut, Quis spē Catilinæ mollibus

Quid sit fi-
gura.Quin. li. 9.
cap. 1.Quod sit
discrimen
inter tro-
pos & figu-
ras.Cic. pro.
Leg. Man.Tam verbis
proprijs quā
translatis fi-
guratur o-
ratio.Orat. 1. in
Catil.

sententijs aluerunt, coniurationemq; nascentem non credendo corroborauerunt. Aluerunt, & corroborauerunt, translata sunt, & similiter desinentia, similiterq; cadentia.

De generibus figurarum:

Cap. XXIII.

Figurae vel
sunt in ver
bis vel in
sententijs.

Quid sit
verborum
figura.
aut. ad Her.
lib. 4.

Quo pacto
verborum fi-
gurae à figu-
ris sententia-
rum distin-
guantur.
3. de Orat.
Orat. 1. in
Cat.

Sicut omnem orationem, ita figuras quoque necesse est versari in sensu, & in verbis. Ut verò natura prius est concipere animo res, quam enūciare: ita de ijs figuris anteloquendum esset, quae ad mentem pertinent: sed facilitatem secuti, de figuris verborum prius dicemus. Est autem verborum exornatio, quae ipsius sermonis insignita continetur per politionem. Inter cōformationem verò verborum & sententiarum hoc interest, quod verborum cōformatio tollitur, si verba mutaris: sententiarum permanet quibuscunq; verbis uti velis: ut, Nunc verò quid agat, quid moliat, quid deniq; quotidie cogitet, quae ignorare nostrum putat? Repetitio est verbo-

rum

rū figura, & interrogatio figura sentētiarū (persæpe enim vnus & idem locus, & verborū & sentētiarū ornamentis illuminatur) muta verba, Quid agat, & moliat, ac deniq; quid cogitet quē ignorare nostrū putat? Repetitio tollitur, interrogatio permanet, semperq; permanebit quibuscūq; verbis vti velis. Sed quoniā parum inter

Parum conuenit inter autores de numero & nominibus figurarum.

Quot modis fiant figuræ verborum. Cap. XXV.

Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis, per adiectionem, detractiōem, similitudinem. Per adiectionem, vt Cicero Pro Milone: Occidi, occidi non Spuriū Me

Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis.

Quin. li. 9.

cap. 3.

Pro Mil.

Orat. 1.

lium. quo loco, verbū, occidi, figuratè gemi-
natum est. Et in Catil. Fuit, fuit ista quor-
dam in hac rep. virtus. Et in eadem oratio-
ne. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed
ad cōfirmandam audaciam. Per detractio-
nem etiam fiunt figuræ, in quibus mul-
tum est venustatis Cice. in eundem Ca-

Orat. 2.

tilinam: Abijt, excessit, erupit, euasit, ubi

Figure quæ
vorum ha-
bent simili-
tudinem au-
res in se pre-
cipue ver-
tunt.

coniunctiones prætermittuntur. Sed ter-
tium genus figurarum quod quandam
vorum habet similitudinem, & aures
præcipue in se vertit, & animos excitat.

In Orat.

Cicero in oratore: Itaque efficis, ut cum
gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint
grata, quæ facis.

ἐν τῷ ῥήματι

vel ἰν' ὁμο-

λῳ Græ.

aut. ad Her.

li. 4.

Quin. li. 9.

cap. 3.

de Orat. 3.

In orat.

De figuris quæ fiunt per adiectio-
nem. Caput. XXVI.

Repetitio est cum ab eodem verbo du-
citur sæpius oratio: vel ut Cicero des-
cribit, Est eiusdem verbi crebra. à primo
repeti-

repetitio. Quod acriter & instanter fit. Cicero in Catilinam, Nihil agis, nihil moliris nihil cogitas, quod ego non modò audiā, sed etiam videam, planeq; sentiam. Idem cōtra Rullum: Quid enim est tam popolare, quā pax? qua non modò ij, quibus natura sensum dedit, sed etiam tecta atque agri mihi letari videntur. Quid tam popolare, quā libertas? quam non solum ab hominibus, verum etiam à bestiis expeti, atq; omnibus rebus anteponi videtis. Quid tam popolare, quā otium? quod ita iucundum est, ut & vos, & maiores vestri, & fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in otio possit esse, præsertim cum imperio ac dignitate.

Acriter & instanter ab eodem verbo ducitur sæpius oratio.

Orat. 1.

Orat. 2.

Conuersio est cum in idem verbū conuocatur sæpius oratio. Cicero in Antonium, Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? Interfecit Antonius. Desideratis clarissimos ciues? eos quoq; eripuit

ἐπιφορὰ
vel
ἀντισφορὰ
Græ.
Phil. 2.

Vobis Antonius. Autoritas huius ordinis afflicta est? Afflixit Antonius.

τομ. 2. λοξ. 1.
aut. ad Her.
lib. 4.

Complexio est, quæ repetitionem & cōversionem complectitur. Qui sunt, qui fœdera sæpe ruperunt? Carthaginienses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginienses. Qui sunt, qui Italiam deformauerunt? Carthaginienses. Qui sunt qui sibi postulant ignosci? Carthaginienses. Videte ergo, quid oporteat eos impetrare. Cicero pro lege agraria: Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem populi partem suffragijs priuauit? Rullus. Quis comitijs præfuit? idem Rullus. Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode sortitus? Quis decem viros, quos voluit, renunciauit? idem Rullus.

Orat. 2.

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdū vim, lepōrem aliās. Geminantur autē verba modis pluribus: aut enim adiūgitur idem iteratum, ut

Cicero

Cicero in Catilinā, *Viuis & viuīs non ad* Orat. 1.
deponendam sed ad confirmandam auda-
ciam. Aut & idem ad extremum refertur:

Cicero in Verrem, *Multi & graues dolo-* Act. 7.
res inuenti parentibus, & propinquis mul-

ti. Aut continenter vnum verbū non in ea Aliquando
dem sentētia ponitur: Cicero pro Ligario, continēter
Principum dignitas erat penē par, non par idem ver-
fortasse eorum qui sequebantur: Aut post bū in diuer-
aliquam interiectionem repetūtur. Cicer. sis ponitur
Phil. 2. sententijs.

Bona, miseram me (consumptis enim, la-

chrymis tamen infixus animo haeret do-

lor) bona inquam (n. Pompeij acerbissi-

me voci subiecta praeconis. Possunt quoq; Media ver-
media respondere, vel primis, ut Virgil. ba possunt
primis re-
spondere.

Te nemus Angitia, vitrea te Eucinus unda.

Vel vltimis: Cicero in Verrem, Hec nauis AEn. 7.
Act. 7.

onusta ex praeda Siciliensi: cum ipsa quoq; Aliquando
esset ex praeda. Interim sentētia tota repe- sentētiato-
titur: Cicero in eadem act. Quid Cleomenes ta repetit.

facere potuit? non enim possum quenquam
insimu-

Loc⁹ apud
Ciceronem
pulcherri-
mus.

πλοῦς
Græ.

οὐκ ἐπὶ τῷ

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

κατὰ τὸν

insimulare falso. Quid inquam Cleomenes
magnopere facere potuit? Ille verò apud
Ciceronem locus est pulcherrimus, in quo
& primo verbo longo interuallo redditum
est vltimum, & media primis, & medijs
vltima congruunt. Vestrum iam hic factum
reprehenditur P. C. non meum: ac pulcher-
rimum quidem factum, verum vt dixi non
meum sed vestrum.

πρὸς τὸν
De arusp.
resp.

TRaductio est cum verba paululum
immutata ponuntur. Cicero, Homi-
nes propè confitentem iudicio liberauerunt.
hominibus iniuria tui stupri in ipsos dolori
non fuit: Homines tibi arma, alij in me, alij
post in illum inuictum ciuem dederunt: ho-
minum beneficia prorsus concedo tibi, ac
maiora non esse quærenda. Et pro Archia:
Pleni sunt omnes libri, plenæ sapientium
voces, plena exemplorum vetustas.

συνομιλία.

Orat. 1.

Synonimia est cum verba idem signifi-
cantia congregantur. Quæ cum ita sint
Catilina,

Catilina, perge quo cœpisti: egredere aliquādo ex vrbe, patent portæ, proficiscere.

Et alio libro: Abijt, excessit, erupit, euasit. Non verba modo, sed sensus quoque idem facientes acervantur, Perturbatio istum mentis & quædam scelerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt.

Orat. 2.
Pro Mil.

Polysyndeton est schema quod coniunctionibus abundat.

πολλὴ συνδε-
τοι.

Tectumq; laremq;
Armaq; Amyclæumq; canē, Cressamq; pharetram.

Georg. 3.

Cic. Atq; idem tamen stuprorum, & scelerum exercitatione assuefactus, frigore, & fame, ac siti, & vigilijs perferendis, fortis ab ijs istis suis socijs prædicabatur. Idem.

In Catil.

Senatus est summum populi Romani, populorumq; & gentium omnium, ac regum concilium. Et alibi. Virtus hominibus in-

Pro domo
sua.

stituendo, & persuadendo, non minis, & vi, ac metu traditur.

De orat.

adipex

GRadatio repetit quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descendat in pluribus resistit. Vel, ut cum Cicerone definiamus, Gradatio est cum gradatim sursum versus creditur. Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria emulos comparavit. Cicero pro Milone: Neque verò se populo solum, sed etiã senatui tradidit: nec senatui modò, sed publicis præsijs & armis: neq; his tantũ, verum etiã eius potestati, cui senatus totã Remp. omnẽ Italia pubem, cuncta populi Romani arma commiserat. In tertio loco, cum dicendũ fuisset: nec publicis præsijs & armis tantũ: consulto, quoniam id longum erat & insuave, pro eo dixit: neq; his tantũ. Idem pro Sex. Roscio Amerino. In vrbe luxuries creatur ex luxuria auaritia existat, necesse est, ex auaritia erũpit audacia. Hæc figura apertiore habet artem & magis affectatam, ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quæ fiunt per
detractionem. Cap. XXVII.

S Equuntur figuræ, quæ per detractio-
nem fiunt, quæ breuitatis nouitatisque
maximè gratia petuntur.

Dissolutio, quam articulum alij vocāt,
est cum demptis cōiunctionibus dis-
solutè plura dicuntur. Cice. Sit in eius tute-
la Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati com-
mendata est. Aptæ est hæc figura non in
singulis modò verbis, sed sententijs etiam,
vt Cicero pro Archia: Hæc studia adole-
scentiã alunt, senectutem oblectant, secun-
das res ornāt, aduersis per fugium præbēt,
delectāt domi, non impediunt foris, perno-
ctant nobiscū, peregrinantur, rusticantur.
Dissolutionis autem, & polysyndeti fons
vnus est, quia acriora faciunt, quæ dicuntur,
& vim quandam per se ferentia velut sæ-
pius erumpentis affectus.

Figure quæ
per detrac-
tionē fiunt
nouitatis
breuitatis-
que gratia
maximè pe-
tuntur.

Quin. li. 9.

ca. 3. Cic. 3.

de orat. in

ora. aut. ad

Her. lib. 4.

διὰ λυται

aut ἀσυνδε-
ται.

De pron.

cons.

Dissolutio

non in sin-

gulismo

modo

verbis fit,

sed senten-

tijs etiam.

Pro Archi.

Dissolutio

nis & poly

syndeti v-

n^o est fons.

De poly-

syndeto di-

ctū est cap.

superiori.

Ari. 3. rbe.

Adiunctio cap. 12.

αὐτὸς ἐν-
μα & ὑπὸ-
ζευγμὰ cō-
prehendit
adiunctio.

Tribus mo-
dis adinu-
ctio fit.

Pro Cluen.

Orat. I.

ἀλλοτρίοι vel
ὑποζευγμὰ
τοι.

Adiunctio est in qua vnum ad ver-
bum, quod primum aut postremum
collocatur, plures sententiæ referuntur, qua-
rum vnaquæq; desideraret illud, si sola po-
neretur. Fit autē præposito verbo ad quod
reliqua respiciant, hoc modo: *Vicit pudorē
libido, timorem audacia, rationem amentia.
aut illato, quo plura clauduntur. Nec enim
is es Catili. Ut te, aut pudor vnquam à tur-
pitudine, aut metus à periculo, aut ratio
à furore renocauerit. Medium quoq; potest
esse quod & prioribus, & sequentibus suf-
ficiat: ut formæ dignitas, aut morbo deflo-
rescit, aut vetustate. Quod cum fit, Coniun-
ctio figura est.*

Disiunctio (quam perspicuitatis gra-
tia, quoniam superioribus contraria
est, hoc loco tradimus) est, cum eorum, de
quibus dicimus vnumquodq; certo conclu-
ditur verbo. Cicero pro Archia: *Me autem
quid pudeat, qui tot annos ita viuo, Iudi-
ces, ut*

ces, ut ab illis nullo me unquam tempore,
aut comodū, aut ocium meum abstraxerit,
aut voluptas auocarit, aut denique somnus
retardarit. Et in eadem oratione. Home-
rum Colophony ciuem esse dicunt suū, Chij
suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyr-
nei verò esse suum confirmant.

Homerum
multę ciui-
tates suam
ciuem esse
dicunt.

Synecdoche, cuius & Cicero & Quinti-
lianus meminerunt, non tropus modò
de quo ante dictum est, sed verborum etiā
est exornatio. Ea fit cum subtractum ali-
quod verbum satis ex ceteris intelligitur.
Præcisionem vocat autor ad Her. Cicero
ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de
te. Quid enim potius? Simul enim intelli-
gitur in priori quidem parte, est; in poste-
riori verò, faciamus, aut aliquid simile.
Differt ab Apostrophe, quæ sententiarum
est exornatio, quod in ea vnum verbum,
& manifestum quidem desideretur, ut in
superiori exēplo, & in illo etiā Ciceronis:

συνεδοχη
vel ἐκ μέρους
Grę. aut. ad
Her. est præ-
cisio.
In orat.

De apostro-
phe dicitur
c. primo.
Synecdo-
che differt
ab apostro-
phe.

Data Lupercalibus, quo die Antonius Ca-
sari: Vbi nihil aliud intelligi potest quam
hoc, diadema imposuit. At in Apopsiopes
aut incertum est, quod tacetur, aut certe
longiore sermone explicandum. Synæcio-
sis est quæ duas res diuersas colligat, hoc
modo. Tam deest auaro, quod habet, quam
quod non habet.

De figuris verborum tertij generis.

Caput. XXVIII.

Cicer. 3. de
orat. & in
or. Quinti.
lib. 9. ca. 3.
aut. ad Her.
lib. 4.

Tertium est genus figurarum, quæ aut
similitudine vocum, aut paribus, aut
contrarijs, vertunt in se aures, & animos
excitant.

παρωνομα-
σιν
Græ. aut. ad
Her. tradu-
ctio dicit.
Multis &
varijs ratio-
nibus fit pa-
ronomasia.
Pro Cluent.

Anominatio, quam Græci Parano-
masiam vocant, est cum paululum im-
mutata verba, atq; deflexa, in oratione po-
nuntur. Ea multis & varijs rationibus cō-
ficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro
Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi
in aliqua perniciosissima flamma. Et, Emit
morte

morte immortalitatem. Detractione sic,
 contra eum, qui se legationi immoriturum
 dixerat, pater Quintiliani: non exigo ut Quin. li. 9.
 immoriaris legationi, immorare. cap. 3. Commu-
 tatione, hoc modo: Cicero in Catilinam, Orat. 1.
 Hanc reipublicæ pestē paulisper reprimi,
 non in perpetuum comprimi posse. Et in
 M. Antonium. Hem cur magister eius ex Phil. 3.
 oratore arator factus sit. Translatione: Vi-
 dete Iudices utrū homini nauo, an vano cre-
 dere malitis. Hæc figura, leuis alioqui, sen-
 tentiarum pondere implenda est. Merito
 igitur illa exēpla vitandi potius, quā imi-
 tandi gratia ponit Quintilianus: Auium
 dulcedo ducit ad auium. & non Pisonum,
 sed pistorum: pessimum verò, Ne patres
 Conscripti, cricūscripti videātur. & Raro
 euenit, sed vehemēter venit: aliaq; similia.

Paronoma-
 sia pōdere
 sententiā
 implenda
 est.

Similiter cadens exornatio est, cum in
 eosdem casus verba cadūt. Græci Ho-
 moiopoton appellant. Cicero, Ac primum

ὁμοιοπτο-
 τον.
 Pro lege
 Man.

quanta innocentia debent esse imperatores?
Quanta deinde omnibus in rebus temperan-
tia? Quanta felicitate? Quanto ingenio?

Similiter
cadēs nō so-
lum est in
nominib⁹,
sed etiā in
verbis.

Pro Arch.

Quanta humanitate? Et alibi: Hunc ego
non diligam? non admirer? non omni ratio-
ne defendendum putem? Similiter cadens
est in illis verbis, Diligam, admirer, putē.
Nam & verborum vt nominum sui etiam
sunt casus.

ὁμοιωτικὸν
ταί.

Pro lege
Manil.

Similiter desinens est cū siue casus sit
in verbis, siue non, tamē similes exitus
sunt. Cicero: Itaque non sum prædicaturus,
Quirites, quantas ille res domi, militiæque
terra, mariq; quātaq; felicitate gesserit, vt
eius semper voluntatibus non modò ciues
assenserint, socij obtemperarint, hostes obe-
dierint, sed etiam venti, tempestatesq; obse-
cundarint. Et pro Milone, Non modò ad sa-
lutem eius extinguēdam, sed etiā gloriam
per tales viros infringendam. Differt hac
figura à superiori, est enim similiter cadēs,

Pro Mil.

Similiter
cadens, & si-
militer de-
sinens quo
modo diffe-
rat.

tantum

tantum casus similis, etiā si dissimilia sint,
quæ declinentur: at similiter desinens in
eosdē exitus cadit, ut, Audacter territas,
humiliter placas. Atque eò fit, ut similiter
cadēs in verbis & nominibus tantum esse
possit, cū similiter desinēs non modò in his,
sed in illis etiā, quæ declinari nō possunt, re
periatur, ut proximum declarat exēplum.

Compar Græci vocant Isocolon, habet
membra orationis, quæ cōstāt ex pari
ferè numero syllabarum. Hoc non de enu
meratione nostrā fiet, nam id quidē puerile
est: sed tantū affert vsus, & exercitatio fa
cultatis, ut animi quodā sensu par membrū
superiori referre possimus. Cicero pro lege
Manilia: Ita tantū bellū, tam diuturnū, tā
lōge, lateq; dispersum, quo bello omnes gen
tes tenebātur, Cn. Pompeius extrema hye
me apparauit, ineunte vere suscepit, media
astate confecit. Loquitur autem de bello,
quod Pompeius gessit contra Piratas.

ισόκωλον
Animi quo
dam sensu
sine nostra
enumera
tione com
par fit.

Pro Leg.
Manil.

S. 10. 1. 7. 01

Singula fin-
gulis oppo-
nuntur per
contentio-
nem.

Cice. pro
Cluent.

Ibidem.

Bina binis
opponuntur
per conten-
tionem.

Pro Mar.

Crebra cre-
bris per an-
tithetō op-
ponuntur.

Contrapositum autem, vel, vt quidam
vocat, Contētio (antitheton Græcis
dicitur) non vno fit modo. Nam & fit, si
singula singulis opponuntur. Vt, Vicit pudo-
rem libido, timorē audacia, rationem amen-
tia. Et bina binis: Non nostri ingenij, ve-
stri auxilij est. Et sentētiae sententijs: Odit
populus Romanus priuatam luxuriam, pu-
blicam magnificētiam diligit. Nec semper
contrapositum subiungitur, vt in hoc Cice-
ronis pro Milone, Est enim hæc Iudices nō
scripta, sed nata lex. Sed crebra etiam cre-
bris opponuntur, vt in eo, quod sequitur,
quam non didicimus accepimus, legimus,
verum ex natura ipsa arripuimus, hausi-
mus, expressimus. Sunt quidā autores, qui
duplicem faciunt contentionem, vnam ver-
borum, quam Antithesim appellant: sen-
tentiarum alteram, quam Antitheton vo-
cant. Eas autem ita discernunt, vt con-
tentionem verborum figuram esse dicant,

cum

cum ex verbis contrarijs conficitur oratio.
 ut, Inimicis te placabilem, amicis inexora-
 bilem præbes. Et quod Cæcil. Metellus di- Li. 10. dec.
 cit apud Liuium: amicitias immortales, ini- 4.
 micitias mortales debere esse. Sententia-
 rum verò cum sententiæ contrariæ ex com-
 paratione referuntur. Sed cum Quintilia-
 nus Ciceronem secutus Antitheton inter
 verborum numeret exornationes, & discrimen illud tenue sit, & exile, satis esse de-
 bet, quod de contentione dictum est. Magnæ Quin. li. 9.
 veteribus curæ fuit, gratiam dicendi è qua cap. 3.
 tuor his proximis figuris acquirere. Gor- Veteres ex
 gias in hoc immodicus, copiosus utiq; pri- quatuor p
 ma etate Isocrates fuit. Delectatus est his ximis figu
 etiā Marcus Tullius, verum, & modum adhi- ris sunt au-
 buit non ingrata (nisi copia redundet) vo- cupati gra
 luptati, & rem alioqui leuem, sententiarum tia dicendi.
 pondere impleuit. Nam per se frigida, &
 inanis affectatio, cum in acris incidit sensus,
 innata videtur esse, non accersita. Et quoniam

Cicero optime usus est his figuris.

contrapositum saepe fit assumpta pariter
commutatione, de ea hoc loco dicamus.

ἀντιθέσις
ἢ ἢ ἢ
ταυτολογία.

Poema est
loquens pi-
ctura.

Pro Cluēt.

Multae ver-
borū figu-
re in eandē
sententiam
sepe cadūt.

Pro Cec.

Commutatio est, cum duae sententiae
inter se discrepantes ita efferuntur,
ut à priori posterior contraria priori profi-
ciscatur: Non ut edam viuo, sed ut viuam
edo. Item, si poëma loquens pictura est, pi-
ctura tacitum poëma debet esse. Et apud
Ciceronem: Ut & sine inuidia culpa ple-
tatur, & sine culpa inuidia ponatur.
Haec de verborum figuris dicta sint, in
quibus illud notandum est, multas earum
cadere frequenter in easdem sententias,
idque cum magna venustate. Cicero: Si
quantum in agro locisque desertis audacia
potest, tantum in foro ac iudicijs impuden-
tia valeret. Compar est, & similiter ca-
dens: Non minus nunc in causa cederet Au-
lus Cecinna Sexti Ebutij impudentiae,
quam tunc in vi facienda cessit audacia.
Compar similiter cadēs, similiter desinens.

Accedit

Accedit & ex illa figura gratia, qua muta Figura illa est traductio.
tis casibus verba repetuntur. Non minus
cederet, quam cessit.

Quid verborum figuræ orationi cō
ferant, & quid in eis cauendum
sit. Caput. XXIX.

SI quis autem parce, & cum res poscit, Figuræ verborum immodice adhibendæ nō sunt.
verborū figuris utatur, iucundiorē fa
ciet orationem. Qui verò immodicē & sine
iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gra
tiam varietatis amittet. Dāda igitur ope
ra est, ut nec multæ sint supra modum, nec
eiusdem generis, aut iunctæ, aut frequētes
quia satiētas ut paucitate earum, ita varie
tate quoque vitatur. Quod de his verborū
figuris, quæ nobiles sunt, atq; insignes intel
ligendum est, nō de illis quæ valde sunt v
sitate, ac vulgares, quæ etiam si sunt cre
briores, consuetas aures minus feriunt. Ri
diculum etiam est neglecto rerum pōdere,
& viribus sententiarum, inania verba

in hos modos deprauari. Cum enim figurae sint quasi quidam gestus orationis, eas sine sententia sectari, tam est ridiculum, quam querere habitum, gestumque sine corpore. Non sunt etiam nimis densandae. Sciendum verò imprimis, quid quisque in orando postulet locus, quid persona, quid tempus. Maior enim pars harum figurarum posita est in delectatione: ubi verò atrocitate, inuidia, miseratione pugnandum est, quis feret contra positos, et pariter cadentibus, et consimilibus irascentem, flentem, rogantem; cum in his rebus cura verborum derogat affectibus fidem, et ubicumque ars ostentatur, veritas abesse videatur.

Quid sit sententiarum figura.

Cicer. 3. de orat. et in ora. Quin. lib. 9. ca. 2. aut. ad Her. li. 4. Rufianus: Aquila et Rutilius.

De figuris sententiarum. Cap. XXX.

Nunc res ipsa monet, ut deinceps ad sententiarum exornationes transeamus. Est autem sententiarum exornatio, quae non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atque ea de causa sententia-

sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus. Schemata ea vocant Græci, quæ maximè ornent orationem, eaque, ut definitio demonstrat, non tam in verbis pingendis pondus habent, quam in illuminandis sententijs. Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes aut certè plerasq; aliqua specie illuminare sententias.

Maiores sūt
sententiarū
ornamenta
quam ver-
borum.
Demosthe-
nes cur ora-
torum prin-
ceps iudi-
cetur.

Interrogatio figura est quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed instandi: Quo usq; tandem abutere Catilina patientia nostra? Patere tua consilia non sentis? Et totus deniq; hic locus. Quanto enim magis ardet, quam si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: patet tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicero pro Cluentio: Dixit ne tandē causam C. Fidiculanus falcula? Aut ubi responden- di difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus:

ἰσχυρισ-
Orat. I.

Varijs de
causis inter-
rogatione,
quæ senten-
tiarum est
figura, vi-
mur.

Pro Cluen.

Quo-

*Quomodo? Qui fieri potest? aut inuidia aut
miserationis, vt Sinon apud Virgil.*

*AEnei. 2. Hec quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
Accipere?*

Conuenit etiam indignationi.

*AEnei. 1. Et quisquam numen Iunonis adoret?
Et admirationi.*

*AEnei. 2. Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames!*

Est interim acrius imperandi genus.

*AEn. 4. Non arma expedient, tota quæ ex urbe sequentur?
Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud
Turni apud Virgilium:*

*AEnei. 7. Quid agam? aut quæ iam satis ima dehiscat
Terra mihi?*

R Esponsio figura est cum aliud interro-
ganti ad aliud, quia sic vtilius sit, oc-
curritur, tum augendi criminis gratia: Vt
testis in reum rogatus an à reo fustibus va-
pulasset? Et innocens, inquit: Tum decli-
nandi, quod est frequentissimum. Quæ-
ro an occideris hominem? respondetur la-
tronem.

Subiectio est, cū orator vel interrogat *αἰτιολογία*
 seipsum, & respōdet sibi: vel cū alium
 rogauerit, nō expectat respōsum, vt Cicero
 pro Ligario: Apud quem igitur hoc dico? *pro Lig.*
 nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamē
 me antequā vidit, reipublicæ reddidit. Et,
 domus tibi deerat? at habebas: pecunia su- *In Orat.*
 perabat? at egebas. Sunt autē interrogan-
 di, & respondendi sibi non ingratae vices.

Occupatio, quam Quintilianus Præ- *πρόληψις*
 sumptionē, Græci Prolepsin dicūt,
 est cum id quod obijci potest, occupamus.
 Huc pertinet illa Ciceronis præmunitio
 cōtra Quint. Cæcilium, quōd ad accusandū *In diuin.*
 descendat, qui semper defenderit. Verborū
 quoq; vis, ac proprietates cōfirmatur, vel præ
 sumptione: Quāquam illa non pœna, sed *Reprehen-*
 prohibitio sceleris fuit, vel reprehensione, *sio, quam*
 quam alij correctionem appellant. *alij corre-*
ctionem vo-

Correctio est quæ tollit sententiam ali-
 quam, & eam alia, quæ magis idonea
 videtur,

cupationis
gen^o quod
dant.

videtur, emendat & corrigit. Cicero: Italiam ornare, quam domum suam maluit: quanquam Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatior: loquitur autem de L. Mummio. Est etiam correctio in verborum exornationibus, quæ tollit verbum, quod dictum est, & pro eo id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc modo: O virtutis comes invidia, quæ bonos insequeris, atq; adeo insectaris. Et illud: Atque hæc ciues, ciues inquam, si hoc eos appellari nomine fas est, de patria sua, & cogitant, & cogitauerunt. Præclarum illud Cic. in Verre: Non enim furem, sed raptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumque: non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumque in vestrum iudicium adduximus.

διαπορεύς

Dubitatio est, cum quaerimus unde incipiendum, ubi desinendum, quid potissimum

sumum dicendum, an omnino dicendum sit.

Cicero pro Cluentio: Equidē, quod ad me Pro Cluē.
attinet, quò me verā, nescio. Negē fuisse
infamiā, iudicij corrupti: & quæ sequuntur.

Est egregium tum subiectionis, tum huius Li. 8. de. 30.
figura exemplum apud Liuium in P. Sci-
pionis ad milites cōcione: Apud vos quē ad
modum loquar, nec cōsiliū, nec oratio sup-
peditat: quos ne quo nomine quidē appella-
re debeam, scio: ciues? qui à patria vestra
desciuiſtis. An milites? qui imperiū, auspi-
ciumq; abnuistiſtis, sacramēti religionem ru-
pistiſtis. Hostes? corpora, ora, veſtitum, habi-
tum ciuium agnosco: facta, dicta, consilia,
animos hostium video.

Cicero in
15.
Communicatio non procul abest à du-
bitatione, cū aut ipsos aduersarios cō-
sulimus. Cicero: Tu denique Labiene quid pro Rab.
faceres tali in re ac tempore? cum ignauia
ratio te in fugā atq; in latebras impelleret,
improbitas & furor L. Saturnini in Capi-
tolium

tolium arcesseret, consules ad patriæ salutem, ac libertatem vocarent, quam tandem autoritatem, quam vocem, cuius sectam sequi, cuius imperio parere potissimum velles? Aut cum Iudicibus deliberamus, ut Cato, Si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis?

προσωπο-
ποιία.

Prosopopœia est personarum ficta introductio, vel grauiſsimū lumen augēdi hac & aduersariorum, & nostros cū alijs, sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus: & suadendo, obiurgando, querendo, laudando, miserando personas idoneas damus. Quin mortuos excitare in hoc genere dicendi cōcessū est. Urbes etiā, populiq; vocē accipiunt: in quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim si mecū patria, quæ mihi vita mea multò est charior, si cū-cta Italia, si omnis res pub. sic loqueretur; M. Tulli quid agis? & quæ sequuntur. Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur.

Urbes etiā
& populi
vocē acci-
piunt per
proſopo-
pœiam.
Orat. I.
in Cat.

ratur. Falsa enim & incredibilia natura
neceſſe eſt, aut magis moueant, quia ſu-
pra vera ſunt, aut pro vanis accipiantur
quia vera non ſunt. Formas quoque fingi-
mus ſepe, vt famæ Virgilius: vt voluptatis
ac virtutis (quemadmodum à Xenophon
te traditur) Prodicus, vt multarum alia-
rum rerum Ouidius.

Magna viſ
eloquentiæ
deſideratur
in hac figu-
ra.

Formæ re-
rū quæ cor-
poris exper-
tes ſunt per
proſopopœ-
iam fingun-
tur.

AEn. 4.

ὑπομνημα-
των β.

αποσεροφη
Græ. auer-
ſio Lat.

Cicer.

Pro Lig.

A Poſtrophe eſt auerſus à iudice ſer-
mo: mirè autem valet, ſiue aduer-
ſarios inuadimus: Quid enim Tubero,
tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gla-
dius agebat? Cuius latus ille mucro pe-
tebat? Qui ſenſus erat armorum tuo-
rum? Quæ tua mens? oculi? manus?
ardor animi? Quid cupiebas? Quid opta-
bas? Siue ad inuocationem aliquam con-
uertimur: Vos enim iam Albani tumu-
li atque Luci: Siue ad inuidioſam implo-
rationem, O leges Porcia, legesque Sem-
pronie.

Pro Mil.

ὁπότε ὁ δὲ
aut. ad Her.
est demon
stratio.

De orat. 3.

Hypotypo
sis res penè
sub aspectū
subijcit.

Cice. act. 7.
in Ver.

Cicer. pro
Mil.

ἀποσιώπη
σις

De orat. 3.

Hypotyposis, quam illustrem explana
tionem Cicero appellat, est proposita
quædam forma rerum ita expressa verbis,
ut cerni potius videatur, quam audiri
vel, Est rerum quasi gerantur, sub aspe-
ctum penè subiectio, ut actione in Verre
septima: Ipse inflammatus scelere, ac fu-
rore in forum venit, ardebant oculi: toto
ex ore crudelitas emicabat. Nec solum
quæ facta sint, aut fiant, sed etiam quæ
futura sint, aut futura fuerint dicendo
exprimimus. Mirè tractat hæc Cicero pro
Milone, Quæ facturus fuerit Clodius,
si præturam inuasisset. Hæc translatio
temporum, erit verecundior, si propona-
mus talia: Credite vos intueri: ut Cicero:
Hæc, quæ non vidistis oculis, animis cerne
re potestis.

Aposiopesis, quam Cicero reticentiam
nonnulli interruptionem appellant,
et ipsa ostendit affectus, vel iræ, ut Virg.

Quos

Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.

A Enei. 1.

Vel sollicitudinis, & quasi religionis: An
huius ille legis, quam Clodius à se inuētam
gloriatur, mentionē facere ausus esset, vi-
uo Milone, ne dicā consule? de nostrum e-
nim omnium, non audeo totum dicere.

Reticentia
ostendit af-
fectus iræ,
vel sollicitu-
dinis.

Cicer. Pro
Mil.

EThopœia est imitatio vitæ, ac morum
alienorum, magnum quoddam orna-
mentum orationis, & aptum ad animos cō-
ciliandos vel maximè: sæpe autem ad per-
mouendos: Cicero contra Rullum: Ineunt
tandem magistratus tribuni plebis, concio
tandem expectata P. Rulli, quod & prin-
ceps erat Agrariæ legis, & truculentius
se gerebat, quam cæteri. iam designatus
alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse
meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore
incultu & horrido, capillatior quàm ante,
barbaq; maiore, ut oculis & aspectu denū-
tiare vim Tribunitiam, & minitari Reip.
videretur.

ἠθοποιία
vel ὑποκρί-
σις Græ.
aut. ad Her.
est effictio
& notatio.

Oratio. 2.

ἐμφασις
aut. ad Her.
est signifi-
catio.

Emphasis est cum ex aliquo dicto latēs aliquid eruitur: vel, ut Cicero definit, quæ plus ad intelligendum, quàm dicitur, relinquit, Virgilius:

AEn. li. 2.

Demissum lapsi per funem.

Idem de Cyclope:

AEn. li. 3.

Iacuitq; per antrum

Immensum.

Ubi prodigiosam illam corporis magnitudinem è loci spatio intelligimus.

ὑπόστασις
vel παρὰ τὸ
ζῶν.

Sustentatio est figura, qua diu suspēdūtur auditorū animi, atq; aliquid deinde inexpectatū subiūgitur, ut in Verre Cicero: Quid deinde? quid cēsetis? furtū fortasse, aut prædā aliquā? Deinde cum diu suspendisset iudicum animos, subiecit, quod multo esset improbrius. Aliquando etiam cum expectationē alicuius rei gravissimæ orator cōcitauerit, ad aliquid, quod leue sit, aut nullo modo criminosum, descendit.

παρὰ λεί-
ψις, vel
ἀπὸ πασ-
σας. aut ad
Her. occu-
patio est,

Prætermisio, vel præteritio est, cū dicimus nos præterire, aut non scire, aut nolle

nolle dicere id, quod tūc maximè dicimus,
 Cicero in Rullum: Non queror diminutio Orat. 2.
 nem vectigalium, non flagitium huius ia-
 cturæ atque damni. Prætermitto illa, quæ
 nemo est, quin gravissimè, & verissimè cō-
 queri possit, nos caput patrimonij publici,
 pulcherrimam populi Romani possessio-
 nem, subsidium annonæ, horreum belli, sub
 signo claustrisque Reip. positum vectigal
 servare non potuisse: eum deniq; nos agrū
 P. Rullo concessisse, qui ager ipse per sese
 & Syllanæ dominationi, & Gracchorum
 largitioni restitisset: non dico hoc solum
 in Rep. vectigal esse, quod amissis alijs
 remaneat, intermissis nunquam quiescat,
 in pace niteat, in bello non obsolescat, mi-
 litem sustentet, hostem non pertimescat:
 prætermitto omnem hanc orationem &
 concioni reservo. De periculo salutis, ac
 libertate loquor. Et in alia oratione. Omit- De prou.
conf.
 to iurisdictionē in libera ciuitate cōtra le-

ges, senatusq; consulta: cedes relinquo, libidines prætereo.

propria

Pro Lig.

Licentia est, cum apud eos, quos aut vereri, aut metuere debet orator, tamen aliquid pro iure suo dicit, quod eos minime offendat. Cicero pro Ligario: Vide, quam non reformidem: vide, quanta lux liberalitatis, & sapientiae tuae mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello Caesar, gesto etiam magna ex parte, nullavi coactus, iudicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quae erant sumpta contrate.

AA. 7.

Concessio est, cum aliquid etiam iniquum videtur orator pati atq; concedere, ut quae deinde dicturus est, grauiora videantur. Cicero in Verrē. Leuia sunt haec in hoc reo crimina: metum virgarum Nauarchus nobilissimae ciuitatis pretio redemit: humanum. Alius ne condemnaretur pecuniam dedit:

usitatum

usitatum est. Non vult Pop. Rom. obso-
letis criminibus accusari Verrem: noua po-
stulat, inaudita desiderat: non de Præatore
Siciliae, sed de crudelissimo tyranno fieri iu-
diciū arbitratur. Interruptio est breuis de *magistratus*
clinatio à proposito. Nam longior illa di-
gressio, quæ multis pars causæ videtur, in-
ter figuras numeranda non est, Virg.

Vare tuum nomen (superet modo Mantua nobis,
Mantua, uæ miserae nimium vicina Cremonæ)
Cantantes sublimē ferent ad sidera cygni.

Hec breuior à re digressio plurimis fit
modis. Sed hoc exempli gratia sufficiat.

IRonia & à Quintiliano & à Cicerone *elegantia*
inter sententiarum exornationes nume-
ratur. Differt autē ab illa, quæ tropus est,
quòd tropus breuior sit & apertior. At in
figura totius voluntatis fictio est. Cicero
pro Ligario, Nouū crimē. C. Cæsar & an *Pro Lig.*
te hūc diē inauditum propinquus meus ad
te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in
N 4 Africa

Africa fuisse: idque C. Pansa præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaque, quò me verum, nescio. Paratus enim veneram, cum tu id neque per te scire, neque audire aliunde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer.

μερίσμος

Rutilius ex
Arist.

Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est, cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur. Ut, Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, neque in præliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat. Nam quum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus: quum autem confligendum esset cum hostibus, fortissimus: quum verò præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

ἐπιτροπή

Permisio est, cum alicui rei vehementer confidimus, et ostendimus nos eam tradere atque concedere alicuius voluntati, hoc

hoc modo: Sed ego iam iudices summum ac legitimū meae causae ius omitto: vobis quod equissimum videatur, vt constituatis, permitto. Non enim vereor quin etiam si novum sit vobis instituendum, libēter id quod postulo, propter vtilitatem communis consuetudinis sequamini. Cicero in Catilinam, Quid expectas? proficiscere, nimium iam diu te imperatorem illa tua Manliana castra desiderāt. Et in eadem oratione: Egredere cum importuna sceleratorum manu: confer te ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te à bonis, infer patriae bellum, exulta impio latrocinio.

Rutilius ex
Hyperide.

Orat. I.

DEprecatio, quam vel obsecrationē, vel obtestationem alij appellant, est cum opem alicuius imploramus. Cicero pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos primum metu C. Caesar per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te vllam partem iracundiae suspicemur.

Per dexteram te istam oro, quā Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istā, inquā, dexteram, non tam in bellis & in prælijs, quā in promissis & fide firmiorem.

ἀφαιν.

EXecratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro: Dū te perdant fugitiue, ita non modo nequam & improbus, sed fatuus & amens es.

ἐπιφώνημα.

EPiphonema est rei narratæ vel probatæ summa acclamatio. Virgilius,

ÆN. I.

Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

EXclamatio est quæ conficit significationem doloris, aut indignationis alicuius, per hominis aut rei cuiuspiam compellationem: Cic. in Antonium: O miserum me consumptis enim lachrymis, infixus tamen pectori hæret dolor. Et in eundem. O ciuē natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremq; maiorū: loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatē.

Phil. 2.

Phil. 3.

Idem

Idem contra Rullum: O perturbatam rationem, ô libidinem refrenandam, ô consilia dissoluta atq; perdita. Et in Catilinam. ô tempora, ô mores, Senatus hoc intelligit Consul videt, hic tamen viuit.

Sunt & illa iucunda, & ad commendationem cum varietate, tum etiam ipsa natura plurimû valent, quæ simplicẽ quandam & non præparatam ostendunt orationem. Quæ quoniam nullum habent latino sermone nomen, breuiter hoc loco explicabuntur. In primis quasi pœnitentia ducti, vt Cicero pro Celio. Sed quid ego ita graue personam induxi? introduxerat autem Appium illum cœcum, qui pacem Pyrrhi quondam diremerat, cum muliere suæ familie parum pudica grauius ex postulantẽ. Et quibus vtimur vulgo, Imprudẽs incidi. Vel cum querimus, quid dicamus, Quid reliquũ est? &, Nunquid omisi? Et cum aliqua velut ignoramus: Cicero in Verrẽ: Sed A&. 6. earum

earum rerum artificem quem? quem nam?
rectè admones. Polycletum esse dicebant.
Et cum deponimus apud memoriam audi-
toris aliqua, & reposcimus quæ deposue-
rimus. Hæc omnia dant orationi varios ve-
lut vultus. Gaudent enim res varietate.
& sicut oculi diuersarum aspectu rerum
magis detinentur, ita semper animis præ-
stant aliquid, in quod se velut nouum con-
uertant.

HÆc de tropis & ornamētis cum ver-
borum, tum sententiarū dicta sint, in
quorum numero, nominibus, vi & natura
explicāda vsq; adeò dissentiūt autores vel
Græci vel Latini, vt nō modò inter se dis-
sentiāt, sed, quod maius est, Cicero qui vt
ornatissimus in dicendo, sic in præcipien-
do fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet.

Lib. 9. c. 3. Nam vt Quintilianus animaduertit, mul-
tas figuras in tertio de Oratore libro po-
suit, quas in Oratore postea scripto, quoniā
de illis

de illis mentionem non fecit, videtur repu-
 diaſſe. Quasdam poſuit inter verborū exor-
 nationes, quæ ſententiarum ſunt lumina.
 Quædam ne figuræ quidem ſunt. Non ta-
 men eſt cur quiſquam vel illum, vel alios
 autores hac de cauſa temere reprehendat.
 Ea enim quæ de tropis & figuris præcipi
 poſſunt, valde minuta ſunt & exilia: ideoq̃
 nō multū intereſt, hoc ne, an illo modo ſen-
 tias. Quā ego cauſam fuiſſe puto, cur idem
 Cicero ſtrictim ſemper & curſim illas atti-
 gerit, & nullis nec definitionibus explica-
 tas, nec exēplis illuſtratas quaſi per trāſen-
 nam oſtenderit. Iam numerus illarum nec
 fuit olim certus, nec verò vnquā eſſe pote-
 rit. Cuius rei duas ego reperio cauſas. Alte-
 ra eſt, quòd nouæ figuræ Quintiliano etiam Lib. 9. c. 3.
 autore fieri adhuc & excogitari poſſunt.
 Altera, quòd tam verborū quàm ſentētia-
 rum figuræ nō in formas, quarū certus, ſed
 in partes & quaſi mēbra, quorū infinitior
 eſt

est numerus, distribuuntur. Quod optimè
vidit Cicero: in Topicis enim cum aliud di-
uisionem aliud partitionem esse docuisset,
dixissetque non esse vitiosum in partiti-
one, si partem aliquam prætermittas, quo-
idem in diuisione vitiosum est. Sic deinde
causam eius rei addit. Formarum enim
certus est numerus, quæ cuique generi
subijciuntur: partium distributio sæpe est
infinitor, tanquam riuorum à fonte de-
ductio. Itaque in oratorijs artibus quæstio-
nis genere proposito, quot eius formæ sint,
subiungitur absolutè: at cum de ornamen-
tis verborum sententiarumque præcipi-
tur, quæ vocantur σχήματα, non fit idem.
Res enim est infinitior: hæc esse in causa
puto ut omnis hæc de tropis & figuris di-
sputatio, non solum dubia & incerta, sed
controuersa etiam plenaque dissensionis
semper fuerit. In qua ego quod simillimum
veri visum est, sum secutus.

De collocatione. Cap. X X X I.

Sequitur collocatio, quæ erit optima, si *Cicer. 3. de*
 vincula oratione efficiet, si coherente, *Orat.*
 si lenem, si æquabiliter fluentem. In ea ne-
 cessaria sunt ordo, & iunctura: primum igitur
 de ordine. Sed illud prius dicam, studio
 sis dicendi imprimis esse necessaria ea, quæ
 deinceps de ordine iuncturaq; tradetur. Val-
 de enim conducunt ad formandum stylum,
 qui dicendi perfectior est, & magister.

De ordine. Cap. X X X I I.

Ordinis observatio est in verbis sin- *Quin. li. 9.*
 gulis & contextis: in singulis cauē- *cap. 4.*
 dum est ne decrescat oratio, & fortiori sub *Oratio nō*
 iungatur aliquid infirmius, ut sacrilego fur, *debet de-*
 aut latroni petulās. Augeri. n. debent sentē- *crescere.*
 tiæ & insurgere, ut optimè Cicero, Tu, in- *Phil. 2.*
 quit, istis faucibus, istis lateribus, ista gla-
 diatoria totius corporis firmitate: aliud enī
 alio maius superuenit: At si cœpisset à toto
 corpore, non bene ad latera, faucesq; descē-
 deret.

Verbo sensum claudere optimū est.
Act. 4.

In oratione nō sunt ad pedes verba dimēsa.

deret. Est & alius naturalis ordo, vt diem ac noctem, ortum & occasum dicas, potius quàm retrorsum. Quædam ordine permutato fiunt superuacua, vt fratres gemini: nam si præcesserint gemini, fratres addere non est necesse. Verbo sensum claudere, si compositio patiatur, longè optimū est. Cicero in Verrem: Itaque ille M. Cato sapiens, cellam penariam Reip. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. At si id asperum erit, decori potius orationis erit consulendum, vt fit apud summos Græcos Latinosq; oratores frequentissime: Cicero in actione eadem: Nam cum omnium sociorum, prouinciarum rationem diligenter habere debetis, tū præcipuè Sicilia, Iudices, plurimis, iustissimisq; de causis. In oratione non sunt ad pedes verba dimensa, vt in carmine, ideoq; ex loco trāsferūtur in locum, quo maximè congruunt, sicut in rudium structura saxorum fieri consuevit.

Deiunctura. Cap. XXXIII.

Iunctura verò ut concinna, & elegans De orat. 3.
 sit assequemur, si verba extrema cum cō-
 sequentibus primis ita iungemus, ut ne ve
 asperè concurrāt, ne ve vastius diducātur.

Asperum concursum efficiunt consonātes Quæ cōso-
 illæ, quæ sunt asperiores, ut, S.ultima cum nātes aspe-
 X. proxima, ut exercitus Xerxis: quarū rum cōcur-
 sum effi-
 tristior, etiam si bina collidātur, stridor est: ciant.

ut, Ars studiorum, Rex Xerxes. Hiulcā Quin. libr.
 9. cap. 4.

verò reddit orationem vocalium cōcursus.

Pessimè longæ quæ easdem inter se literas Quæ voca-
 committunt, sonabunt, ut, Viro optimo les pessimè
 cōcurrant.

obtemperare. Precipuus tamen erit hiatus
 earum, quæ cauo, aut patulo maximè ore
 proferuntur, ut, Sensu humanitatis. E, ple-
 nior litera est, I, angustior: ideoq; obscurius
 in his vitium. Minus peccabit, qui longis
 breves subijciet: & adhuc, qui præponet
 longæ breuem: non tamen id, ut crimen in-
 gens expauescendum est. In quo nescias

Concursus
 vocaliū nō
 est nimis ti-
 midè vitan-
 dus.

O negli-

negligentia ne an sollicitudo sit peior. Necessesse enim est, ut hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt, auertat. Quare ut negligentis est oratoris hiulca subinde oratione uti: ita humilis est animi, atq; demissi ubiq; hoc perhorrescere.

Isocrates & ei⁹ discipuli reprehendunt, quod tantopere vocalium cōcursum fugerint.

In orat.

In apolo-
gia Socra-
tis.

Quin. li. 9.

cap 4.

Hiulca nō
nūquam de-
cent.

In orat.

Pro M.

Mar.

In quo meritò quidam Isocratem, & eius discipulos, atq; præcipuè Theopompum reprehendunt, quod eas literas tantopere fugerint. At Plato in populari etiam oratione crebram habet vocalium cōcursionem. Cicero certè & Demosthenes modicè respexerunt ad hanc partem. Nam hiulca nonnunquā etiam decet, faciūtq; ampliora quædam. Habet enim ille tanquam hiatus & concursus vocalium molle quiddam, quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis, quàm de verbis laboratis. Itaq; ille in oratione pro Marcello sic ait: Dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cum viderem virum talem, qui in

eadem

eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, versari me in vestro veteri curriculo, illo æmulo atq; imitatore studiorum, ac laborū meorum, quasi quodam socio à me & comite distracto. Vnde apertè intelligimus crebram & nimiam vocalium concursionem esse quidem vitandam, modicam verò & quæ in loco fit, non esse reprehendendam. Videndum etiam est, ne syllabæ verbi prioris ultimæ, sint primæ sequentis, quod Ciceroni in epistolis excidit: Res mihi inuisæ, visæ sunt Brute. Et in carmine: O fortunatā natam me consule Romam. Etiam monosyllaba, si multa sint, male continuabuntur. Breuium præterea verborum ac nominum vitanda cōtinuatio est, ne compositio minuta sit atque concisa: Et ex diuerso, longorum, afferunt enim tarditatem. Illa quoq; vitia sunt, si cadentia similiter & similiter de-

Syllabæ
verbi prioris
ultimæ
nō sint primæ
verbi
sequentis.
Quin. li. 9.
cap. 4.

Monosyllaba multa
nō sunt cōtinuanda.
Verborum
breuium &
longorum
vitanda est
cōtinuatio.

Nec verba
verbis, nec
nomina no-
minibus con-
tinuari de-
bent.

sinentia, & eodem modo declinata multa
coniungantur. Nec verba quidem verbis,
aut nomina nominibus, similiaq; his conti-
nuari debent. Cum virtutes etiam ipsæ ta-
dium pariat, nisi gratia varietatis adiuta.
Illud postremò addamus, hanc orationis qua-
si structuram, quæ ordine, iuncturaq; con-
stat, maximam quidem desiderare diligen-
tiam, ea lege tamen ne fiat operosè. Nam
esset cum infinitus, tum puerilis labor. Sty-
lus enim exercitatus efficit facilem hanc
Cic. in ora. viam componendi. Nam ut in legendo oculus,
sic animus in dicendo prospiciet, quid se-
quatur: ne inconditis verbis, & malis co-
agmentatis offendantur aures, quarum est
Auriū iudi-
cium est su-
perbissimū iudicium superbissimum.

De modo & forma verborum.

Arist. li. 3.
rhetor. c. 8.

De orat. 3.
in part.

Quin. li. 9.
cap. 4.

Cap. XXXIIII.

Non est ex multis res una, quæ ma-
gis oratorē ab imperito dicēdi igna-
roq; distinguat, quàm quod ille rudis incon-
dite

ditè fundit, quantum potest, & id, quod dicit, spiritu non arte determinat. Orator autem sic illigat sententiam verbis, ut nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil in oratione sit redundans. Hoc oratorio sit numero, qui aptam & concinnam, & suauem efficit orationem. Breuiter igitur origo, deinde causa, post natura, tū ad extremū vsus ipse explicetur orationis aptæ, ac numerosæ.

Oratorij
numeri vti
litates.

De origine orationis numerosæ.

Caput. XXXV.

PRinceps inueniendi aptam verborum, & numerosam conclusionē fuit Thrasymachus: cuius omnia nimis etiam erant scripta numerosè. Isocrates autem ita scien-
ter moderateque rem totam temperauit, ut multi existimarint illum huius concinnitatis autorem & principem extitisse. Vbi verò hæc formandæ orationis ratio

Thrasymachus nume-
rosæ oratio-
nis inuētor
fuit, quem
ponit Quin-
til. inter
scriptores
artis Rhet.
lib. 9. ca. 1.
Ari. 3. rhe.
cap. 8.
In orat.
Quin. li. 9.
cap. 4.

Aristo. ver-
sum in ora-
tione verat
esse, nume-
rum iubet.

Ciceronis
tēpore ag-
nouerunt
Romani o-
rationis nu-
merum, an-
nis quadri-
gentis post
Græcos.

cognita, & inuenta est, sic omnibus placuit
oratoribus, vt Aristoteles, quonemonec do-
ctior, nec acutior, nec in rebus vel inueniē-
dis, vel iudicādis acrior vnquā fuit, ver sum
in oratione vetet esse, numerū iubeat. Eius
auditor Theodectes in primis, vt Aristote-
les saepe significat, politus scriptor, atq; ar-
tifex, hoc idem & sentit & præcipit. Theo-
phrastus verò iisdem de rebus etiam accu-
ratius. Romani Ciceronis ferè tēpore agno-
uerunt, cum iam anni propè quadringenti
essent apud Græcos, cum hoc probaretur.
Vsque adeò autem hanc orationis confor-
mandæ rationem ipse Cicero probauit, vt
non solum eius hoc modo faciendæ & or-
nandæ summus ipse artifex fuerit, sed dili-
gentissimè etiam de tota ea re præceperit.
Cur numerosa oratio inuenta sit.

Caput. XXXVI.

Quoniam igitur habemus aptæ oratio-
nis eos principes autoresque, quos
diximus,

diximus, & origo inuenta est, causa qua-
 ratur, quæ facilis, & aperta est. Aures e-
 nim, vel animus potius aurium nuncionatu-
 ralem quandam in se continet vocum om-
 nium mensuram. Itaque, & longiora & bre-
 uiora iudicat, & perfecta ac moderata sem-
 per expectat, mutila sentit quædā & quasi
 decurtata, quibus tanquam debito fraude-
 tur, offenditur, productiora alia & quasi
 immoderatus excurrētia: quæ magis etiā
 aspernantur aures. Cum igitur fortuito se-
 pe, ut fit, aliquid conclusæ apteque initio di-
 ceretur, animos hominum auresque pelle-
 bat, ut intelligi posset id, quod casus effu-
 disset, cecidisse iucundè: tunc notatum ge-
 nus est. Notatio autem & animaduersionis
 peperit artem. Itaque ut poetica & ver-
 sus inuentus est terminatione aurium, ob-
 seruatione prudentium: sic in oratione ani-
 maduersum est multò illud quidem serius
 sed eadem natura admonēte, esse quosdam

Animus na-
 turalē quā-
 dam conti-
 net in se vo-
 cum om-
 nium men-
 suram.

Notatio &
 animaduer-
 sio peperit
 artem nume-
 rose oratio-
 nis.

certos cursus conclusionesq; verborū. Itaque cum ea, quæ aptè, conclusæque dicerentur, magnopere auditores tenerent, ob eam causam aptè numerosæque dicendi præcepta quoq; sunt inuenta. De quorum natura vt differere possimus, necesse est vt in incisive membris & periodo prius dicamus.

Incisa Græc.

κῆματα

membra κα-

λὰ vocant.

Quid sit incisum.

Ari. 3. rhe.

ca. 9. Cice.

de Orat.

Quin. li. 9.

cap. 4.

Quid membrum sit.

In Corn. 2.

quæ nō extat.

De incisive membris, & periodis. Caput. XXXVII.

Incisum est sensus non expleto numero conclusus: plerisq; pars membri. Tale est quo Cicero utitur, Domus tibi deerat? at egebas? habebas? Pecunia superabat? at egebas? incisive sunt quatuor. Fiunt & singulis verbis incisive, vt, Diximus, testes dare volumus. Incisum est, diximus: Membrum autem est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens, vt, O callidos homines! O rem excogitatā! ingenia metuenda! quem quæso nostrum fefellit,

fefellit, id vos ita esse facturos. O callidos homines! perfectum est, at remotum à cæteris vim non habet, ut per se manus, & pes, & caput: & ô rem excogitatam: ô ingenia metuenda. Quando ergo incipit corpus esse? cum venit extrema conclusio: Quem quæso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos? Periodum Cicero tum ambitum, tum circuitum, tum comprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem dicit. Cum temperetur autem membris omnis paulò longior circuitus, tamen aliud est casim & membratim, aliud circumscriptè dicere. Circumscriptio enim est, cum ab initio ad finem usq; quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutisque sententijs. Cicero pro leg. Man. Quanquam mihi semper frequēs conspectus vester multò iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites,

Periodum
multis no-
minibus ap-
pellat Cic.
In Orat.

Aris. 3 rhe.
cap 4.
Cic. in ora.

Cicer. pro
Man.

rites, tamen hoc aditu laudis, qui optimo cuique semper maxime patuit, non mea me voluntas, sed vitæ meæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt. Membra-

Quid sit
membra-
tim dicere.

Cicer. pro
Mil.

tim verò dicimus, cum in singulis membris liberior insistit oratio. Cicero pro Milone: Itaq, quando illius postea sica illa, quæ à Catalina acceperat, conquieuit? Hæc intentata nobis est: huic ego vos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: Hæc istam Appiam viam monumentum sui nominis nece Papirij cruentavit. Inci-

Quid sit in
cisi-
m dicere.

Cic. in Cat.
4. Orat.

sim verò dicimus, cum in singulis incisis insistit oratio. Cicero in Catilinam, Tententur literæ, signa, manus, denique vnius cuiusque confessio. Quomodo autem cum in incisis & membris, tum in circuitu numerus sit adhibendus, paulò post dicetur. Sed quia nullus extra poëticos numerus esse potest, pedes, quibus & poëma fit, & oratio numerosa temperatur, ponamus; mox

Eisdem pedibus poetica & oratio numerosa temperantur.

enim

enim intelligetur inter Versum, & orationem numerosam permagnum esse discrimen.

De pedibus. Cap. XXXVIII.

Pedes, qui duas habent syllabas, numero sunt quatuor, Spondæus, Pyrrhichius, Chorus, & Iambus. Spondæus est è longis duabus, ut, dicunt, mōrēs: illi cōtrarius est Pyrrhichius, ut, nōuūs, tūlit. Chorus est è longa & breui, ut, scribit, sēmpēr. Huic Iambus est cōtrarius, ut, lēgunt, rēos. Trium verò syllabarū pedes sunt octo, Molossus ex tribus longis, ut, dicēdi, cōsēruant, Trochæus, quem Tribrachym alij appellant, è tribus breuibus, ut, facimūs. Dactylus ex longa & duabus breuibus, ut, littōrā. Anapestus ex duabus breuibus & longa ut, piētās pērāgunt. Bacchius ex breui & duabus longis, ut, amōrēs. Antibacchius ex duabus longis & breui, ut, aūdisse. Creticus, quem alij Amphimacrum vocant, ex longa,

Duarum
syllabarum
pedes sunt
quatuor.
Quin. li. 9.
cap. 4.

Trium syl-
labarum pe-
des sunt o-
cto.

In Orat.

Quicquid
supra tres
syllabas ha-
bet, id ex
plurib' est
pedibus.

longa, breui, & lōga, vt, pōssidēt: Amphibrachys ex breui, longa, & breui: vt, pētēbāt. Cicero ex alijs pedibus tres tantum ponit, nec tamen ipse dissimulat, quibusdam numeros videri, non pedes: nec immeritō (quicquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus est pedibus) Pæonas duos, & Dochimum, quibus & nos erimus contenti. Est igitur Pæon primus ex lōga & tribus breuibus, vt āspicitē. Pæon vltimus ex tribus breuibus & longa, vt, fācilitās. Dochimus vero ex Bacchio constat, & Iambo, vt, perhorrescerent.

De numero oratorio.

Cap. XXXIX.

Aris. 3. rhe.
cap. 8. Cic.
in orat.

Quin. li. 9.
cap. 4.

Numerus
oratorius
Gra. est
εὐρυθμία.

Quid intersit inter oratorium numerum atque poëticum, itemque inter orationem & poëma diligenter nunc attendendum est. Numerum oratorium Graeci Rhythmum, poëticum Metrum vocant. Quod etiam si constat vtrumq; pedibus, ha-
bet

bet tamen non simplicem differentiam.

Nam Rhythmi spatium temporum constat, Rhythmi
constant spa-
tium tempo-
rum, pedes
etiam ordi-
ne. pedes etiam ordine. In Rhythmo. n. nihil refert Dactylus ne sit an Anapestus, cum eodem temporum spatio uterque constet, in

versu pro Dactylo poni non potest Anapestus. Est & illud discrimen, quod metri semper idem est cursus, ut in Heroico car-

mine, Dactyli, & Spōdæi. In oratione alius atque alius numerus est adhibendus, ita ut nullus sit, qui non aliquo loco adhiberi possit. Ex his facile est intelligere, quam mul-

Nullus est numerus qui non aliquo loco in oratione adhibeatur.

tum inter orationem numerosam, & poemam intersit. Versus certis legibus astrictus est, ut nihil fiat extra prescriptum: at in oratione nihil est certum, nisi ut aptè ver-

In Orat. Multum interest inter poema & orationem numerosam.

bis comprehendatur sententia. Itaque omnis, nec claudicans, nec quasi fluctuans, & equaliter, constanterque ingrediens numerosa habetur oratio. Atque id in dicendo numerosum putatur: non quod constat to-

Difficilius
est oratio-
ne numero
sa uti quam
versu.

Versus in
oratione si
efficitur, vi-
tium est.

tum è numeris, sed quod ad numeros pro-
ximè accedit. Quò etiam difficilius est ora-
tione uti, quàm versibus, quòd in illis certa
quædam, & definita lex est, quam se qui sit
necesse: in dicendo autem nihil est propo-
situm, nisi aut ne immoderata, aut angusta,
aut dissoluta, aut fluës sit oratio. In quo il-
lud est vel maximū, quòd versus in oratio-
ne si efficitur coniunctione verborū, vitium
est, & quidē graue, ac longa animi prouisione
fugiendum, & tamen eam coniunctionē
sicuti versum numerosè cadere, & quadra-
re, & perficere volumus. Quod quomodo
faciendum sit, deinceps explicemus.

In qua parte ambitus debeat inesse
numerus. Cap. XL.

Ari. 3. rhe.
cap. 9. Cic.
in orat.

Quin. li. 9.
cap. 4.

Est igitur intelligendū in toto verborū
ambitu numeros tenēdos esse: Fallun-
tur enim qui cēsant cadere tātū numerosè
oportere, terminariq. sententiā. Et si enim id
maximè decet, quoniā aures semper extre-

num

mū expectāt, in eoq; acquiescunt: ad hunc exitū tamen à principio ferri debet verbo rum illa comprehensio, & tota à capite ita fluere, ut ad extremū veniēs ipsa cōsistat.

Tota perio-
dus nume-
rosa esse de-
bet.

Cum autē oēs in oratione sint quasi permi-
sti, & cōfusi pedes, nec enim effugere pos-
set orator animadversionē, si semper eisdē
uteretur: qui numeri & ad principium, &
ad medium, & ad extremum periodi sint
magis accommodati, explicandum est.

De initio periodi. Cap. XLII.

Clausulas diligētius, quā cætera om-
nia, seruandas esse, inter omnes cōue-
nit, quòd in his maxime perfectio, atq; ab-
solutio indicatur. Proximam autem clau-
sulis diligentiam initia postulant. Nam
& ad hæc intētus est auditor. Optimè hæc
nascūtur à proceris numeris, ac liberis, ma-
xime Dactylo, quem Heroum vocat Ari-
stoteles, & Pæone priore, quem idē autor
ut optimum probat. Cicero mollissimum
quidem

Clausulæ
maximè cō-
cinnitatem
desiderant.

Ari. 3. rhe.

cap. 8. Cic.

in orat.

Quin. li. 9.

cap. 4.

Proximam
clausulis di-
ligentiam i-
nitia postu-
lant.

Rhe. 3. c. 8.

Cic. in or.

Pro Leg.
Ma.

Linus he-
xametri ex
ordio cœ-
pit.
Dochimus
semel posi-
tus quouis
loco aptus.

de leg. Ag.

quidem numerum, eundemque amplissi-
mum esse fatetur, sed Creticum antepo-
nit. Anapæstus etiam qui Dactylo est spa-
tio par, ordine contrarius, rectè orationem
incipit: Cicero pro lege Manilia, Quan-
quam mihi semper frequens conspectus ve-
ster. Exorsus est à spondæo, Anapesto &
Cretico: Et in eadem oratione: Testis est
Italia: à Cretico. &, Ita tantum bellum: ab
Anapæsto & spondæo, &, Qui Siciliam a-
dyt: à Pæone prior. Initia versuum initijs
orationis non conveniunt, etsi Titus Li-
nius hexametri exordio cœpit: Facturus
ne operæ precium sim. Dochimus quouis
loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus
aut continuatus numerum apertum & ni-
mis insignem facit: Cicero de lege Agra-
ria, Est illud amplissimum quod paulò an-
te commemoravi, Quirites. Vbi à spondæo
& Dochimo ducitur initium.

De fine periodi. Cap. XLII.

IN extremo autē circuitu duo aut tres
 sunt ferē seruandi & notandi pedes:
 quos aut Choreos, aut spondeos, aut al-
 ternos esse oportebit. Asia geminatum
 Choreum, qui dichoreus vocatur, maximē
 secuta est. Cadit autem ille præclarē: sed in
 orationis numero nihil est tam vitiosum
 quā si semper est idē. Spōdeus est in clau-
 sulis firmus & stabilis, quo plurimum est
 vsus Demosthenes. Pœona alterū orationi
 cadenti aptissimum putat Aristoteles, quē
 Cicero non reijcit, sed aptiorem eo loco iu-
 dicat Creticum. Qui siue geminetur, siue
 spondæum præcedat, multum decoris habet
 in clausulis, Cicero pro Mar: Pristino mo-
 re dicēdi. Creticus est geminatus, & spon-
 deus, & cōseruatā ac restitutā puto: spon-
 deus & duo Cretici. Et, Nec vlla vnquam
 ætas de tuis laudibus cōticescet. Duo Cre-
 tici & dichoreus. Nihil habet nec fortuna
 tua maius, quā vt possis: nec natura tua

Qui pedes
 in extremo
 circuitu
 sint seruand-
 di.

Cic. in ora.
 Quin. li. 9.
 cap. 4.

Nihil tam
 vitiosum
 est in ora-
 tionis nu-
 mero quā
 si semper
 est idem.

Arist. pœo-
 na vltimū
 Cic. creticū
 aptissimū
 iudicat in
 clausulis.

Pro Lig.

Optimè si-
bi iūgitur
creticus in
clausulis.

Dochimus
in clausulis
stabilis est,
& seuerus.
Phil. 2.
Pro Mil.

Lib. 9. c. 4.

Clausulæ
versuū non
conueniūt
clausulis o-
rationis.

melius, quàm vt velis cōseruare quàmpla-
rimos. Duo itē Cretici. Optimè etiā est sibi
iunctus Anapæstus. Nam vbi libido domi-
natur, innocētiæ leue præsidium est: Nā sy-
nalæphe facit, vt vltimæ syllabæ pro vna
nent. Est & Dochimus stabilis in clausu-
lis, & seuerus. Cicero in Antonium, Te mi-
ror Antoni quorū facta imitēre, eorū exi-
tus non perhorrescere. Sed tuas Cn. Pom-
pei, (te enim iam appello ea voce, vt me au-
dire possis) tuas inquā suspitiones perhor-
rescimus. Quia postrema syllaba breuis an-
longa sit, ne in versu quidem refert. Multæ
sunt aliæ clausulæ, quæ numerosæ & incū-
dè cadūt, quas diligētissimè ostendit Quin-
tilianus. Etiam intelligēdum est clausulas
versuum non cōuenire clausulis orationis,
quod Bruto excidit. Quanquam sciūt pla-
cuisse Catoni, & vitandum esse ne plurimū
syllabarū verbis vtamur sæpe in fine, quod
etiā in carminibus est permolle. Non de-
sunt

sunt enim qui Ciceronē vituperent in his:

Familiaris cœperat esse balneatori. Et pro phil. 3.

Celio, Non minus dura Archipirata.

Nec illud quidem prætereundum est, clau-

sulas maximè apparere, & intelligi, quòd

aures continuam vocem secuta, ductæq; ve-

lut pronò decurrentis orationis flumine, tū

magis iudicent, cum ille impetus stetit &

intuendi tempus dedit. Variandæ sunt igitur,

Cur clausu-
læ sint va-
riandæ.

ne aut animorum iudicio repudientur,

aut aurium satietate. Hoc vicissitudines

numerorum efficiant, qui præstabunt, ut

neque i saturientur, qui audient, fastidio si-

mitudinis, nec orator id, quod faciet, ope-

ra dedita facere videatur.

De media periodo. Cap. XLIII.

U^m verborum comprehensio à prin-

In orat.

cipio ferri debeat, & tota à capite

Quin li. 9.
cap. 4.

ita fluere, ut ad extremum veniens ipsa

consistat, dicendum est nunc, qui maxi-

mè cadant in orationem aptam numeri:

Quos nu-
meros ab o-
ratione se-
greget,
quos maxi-
mè probet
Arist.

Lib. 3. rhe.
cap. 8.

Cice. sentit
omnes in o-
ratione esse
permistos
numeros.

Et Aristoteles quidem spondeum nume-
rum grandiore iudicat, quàm desideret
soluta oratio: Iambum autem nimis è vul-
gari esse sermone. Ita neq̃ humilem &
abiectam orationem, nec nimis altam &
exaggeratam probat, plenam tamen eam
vult esse gravitatis, vt eos, qui audient,
ad maiorem admirationem possit traduce-
re. Trochæum autem, quem alij Tribra-
chym appellant, ab oratione segregat, quia
contractio & breuitas dignitatem non ha-
bent. Ita Pœona probat, quem orationi vel
orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimum
iudicat. Cicero autem sentit omnes in ora-
tione esse permistos & quasi confusos pe-
des. Nec enim effugere posset animaduer-
sionem orator, si semper iisdem vteretur.
Cum igitur (vt suprâ etiam dictum est)
permista & temperata numeris, nec disso-
luta, nec tota numerosa oratio esse debeat,
Pœone maximè, quoniam optimus autor

ita censet, sed etiam reliquis numeris, quos ille præterit, tēperanda est, In his quæ de-
 misso atq; humili sermone dicētur Iambus
 erit frequētissimus, Pæon in amplioribus, In humili
 in utroq; Dactylus. Ita varia & perpetua oratione iſ-
 oratione hi sunt inter se miscendi & tēpe- bus in am-
 randi: sic minimè animadvertetur delecta pliori Pæō,
 tionis aucupiū, & quadrādæ orationis indu in vtraque
 stria. Nec verò nimius is cursus numerorū dactylus est
 esse debet, id enim in dicendo numerosum frequentis-
 putatur, non quod totum cōstat è numeris, fimus.
 sed quod ad numeros proximè accedit.
 Nullus enim pes est, qui non aliquādo ve-
 niat in orationem. Miscendi ergo sunt, cu-
 randumq; ut sint plures, qui placeāt, & cir-
 cunfusi bonis deteriores lateāt. Dochimus
 quouis loco est aptus, dūmodo nō iteretur. Dochimus
 Plurimum etiam venustatis habet Creti- quouis lo-
 cus, Cicero pro Mar. Nullius est tantum co aptus, dū
 flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribēdi modo non
 tanta vis, tantaq; copia, quæ non dicam ex- iteretur.
 Pro Mar.

ornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamē hoc affirmo, & hoc pace dicā tua, nullā in his laudē esse ampliorem, quā eam, quā hodierno die cōsecutus es: in hac periodo sunt quidē alij pedes, sed qui eam iucundissimam efficiūt, sunt Cretici, Dochimus, Pæon, Dactyli & Spondei.

De his quæ suapte natura numerosa sunt. Cap. XLIIII.

Cum paria paribus referūtur, aut casus in exitu sunt similes, oratio sua sponte numerosa efficitur.

Aris. 3. rhe.

c. 9. in ora.

Quin. li. 9.

cap. 4.

Pro Mil.

A Liquando suapte natura numerosa sunt, quæ dicūtur, etiā si nihil factū est de industria. Cum enim sunt casus in exitu similes, aut paribus paria referuntur, quasi sua sponte concinnitatē habet oratio, ut in illo Ciceronis pro Milone, Est enim Iudices hæc non scripta, sed nata lex, quam nō didicimus, accepimus, legimus, verū ex natura ipsa arripimus, expressimus, hausimus: ad quā non docti, sed facti, non instituti sed imbuti sumus. Hæc enim talia sunt, ut quia referuntur ad ea, ad quæ debent

bent referri, intelligamus non quæsitū esse numerum, sed secutum. Quod fit item referendis contrarijs. In hoc genere Cicero frequens est, ut illa sunt in quarto accusationis: Conferte hanc pacem cum illo bello: huius Prætoris aduentum cum illius Imperatoris victoria: huius cohortem impuram, cum illius exercitu inuictō: huius libidines cum illius continētia: ab illo, qui cepit conditas, ab hoc qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. quæ sunt venustissima Sæper enim hæc, quæ à Græcis antitheta nominari supra diximus, cum de figuris ageremus, numerū oratorium necessitate ipsa efficiunt, & eum sine industria.

Cum cōtraria referuntur, numerus sponte sequitur.

Act. 4. in Ver.

Quæ vitia sint vitanda in oratione numerosa. Cap. XLV.

HÆc tamē vitia in tota hac re diligentissime sunt vitanda, imprimis ne aperte verba traiciantur, quò melius aut cadat, aut voluatur oratio: deinde ne inania quæ-

Quæ vitia vitanda sint in hac re.

Quin. li. 9. cap. 4.

dam Verba, quasi complementa numerorum
 inculcentur: tertio ne minutis concidatur,
 infringaturque sententia. Sed verba iam
 probata & electa concinnè coagmētētur.
 Nā vel dura inter se cōmixta potiora sunt
 inutilibus. Multa sunt autē, quæ ijs vitijs
 declinatis, numerosè cōponendi laborē mi-
 nuāt. Sūt. n. multæ figuræ, quibus & casus
 & numeri possint variari. Sunt multa etiā
 quæ idem valent atq; significāt, ex quibus
 exercitati facilè illud eligūt, quod instituta
 verborū comprehēssioni maximè quadrat.

De magnitudine ambitus.

Cap. XLVI.

Period⁹ ha-
 bet mēbra
 minimum
 duo, sæpè
 tria.

Cic. in ora.
 Quin. li. 9.
 cap. 4.

Habet autē periodus mēbra minimū
 duo, sæpè etiā & tria: Cicero pro le-
 ge Man. Nā cum antea per ætatem non-
 dum huius auctoritatem loci contingere
 auderem, statueremq; nihil huc, nisi perfe-
 ctum ingenio, elaboratū industria afferri
 oportere: omne meum tempus amicorum
 tempo-

temporibus transmittendum putavi. Cice-
 ro eum ambitum mediocritatem habere
 ait, qui quatuor ferè membris cōstat: Nam
 & aures implet, & nec breuior est, quàm
 satis sit, nec longior. Vult autem, vt è qua-
 tuor, quasi hexametrorum versuum instar
 quod sit, constet ferè plena comprehensio.
 Eius generis est illud pro Milone, Ego
 cum tribunus plebis Republica oppressa
 me senatui dedissem, quem extinctum
 acceperam: equitibus Romanis, quorum
 vires erant debiles: bonis viris, qui omnem
 auctoritatem Clodianis armis abiecerant:
 mihi vnquam honorum præsidium defutu-
 rum putarem? Debet autem periodus sen-
 sum concludere: sit etiam aperta, vt intel-
 ligi possit, & non immodica, vt memoria
 contineri possit.

Ambitus
 mediocris
 quatuor fe-
 rè mēbris
 constat.

Pro Mil.

Quid præ-
 stare debeat
 periodus.
 Quin. libr.
 9. cap. 4.

De numero, qui est in membris, &
 cuiusmodi ea esse debeant.

Caput. XLVII.

Cic.in ora.
Quin.li.9,
cap.4.

Oratio quæ
mēbris cō-
stat, valde
reficit spiri-
tum.

Oratio quæ
mēbris car-
pitur lōgil-
lime ali-
quando ex-
currit.

Quid sit membrum, quid incisum, quid
ambitus, antea dictum est. Illud
etiā est explicatum, aliud esse circūscriptū,
aliud membratim dicere. Illic enim circū-
scribitur verborū comprehensio, donec in
clausula semel cōsistat: hic in singulis mem-
bris oratio insistit. Quod in pronuntianda
magnoperè reficit spiritum, vnde fit, vt ora-
tio, quā membris carpimus, longior multo
esse possit, quā ea, quæ cōstat circuitu. Ita
vt aliquando ad quindecim, aliquando ad
viginti membra excurrat, cuiusmodi est lo-
cus ille elegantissimus in oratione Cicero-
nis pro Milone; Occidi, occidi non Spurium
Meliū, qui annona leuāda, iacturisque rei fa-
miliaris, quia nimis amplecti plebē videba-
tur, in suspicionē incidit regni appetēdi: nō
T. Gracchum, & quæ sequuntur. Nihil
autem tam debet esse numerosum, quā
hoc, quod minimè apparet. Sed nō tam aper-
tè & palam in incisionibus & membris
numerus

numerus est adhibendus, quàm apertè & palàm in ambitu adhibetur.

In quo scribendi genere circunscriptè, in quo sit membratim dicendum, Cap. XLVIII.

IN historia, laudationibus, totoq; eo genere, quod Græci epidiæcon nominant, quod quasi ad inspiciendum delectationis causa cōparatū sit, omnia Isocrateo, Theopompæoq; more illa circumscriptione & ambitu dicenda sunt, ut tanquam in orbe inclusa currat oratio. Itaq; posteaquam est cognita hæc vel circūscriptio, vel cōprehensio, nemo qui aliquo esset in numero, scripsit orationem eius generis, quod esset ad delectationem comparatum, remotumq; à iudicijs, forensiq; certamine, quin redigeret omnes in quadrum numerumq; sententias. Genus autem hoc orationis nec totum assumendū est ad contentiones, & causas veras, nec omnino repudiandum. Si enim

In epidiæcon genere omnia sunt circunscripte dicenda. Ari. 3. rhe. ca. 12. Cic. in orat. Quin. li. 9. cap. 4.

In veris causis, nec assumenda est omnino numerosa oratio, nec omnino repudianda.

semper

semper utare, cum satietatem affert, tum quale sit ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis dolorem, affert humanum sensum actoris, tollit funditus veritatem & fidem. Sed quoniam adhibenda nonnunquam est, primum videndum erit quo loco, deinde quamdiu retinenda sit, tum quot modis commutanda. Adhibenda est igitur numerosa oratio si aut laudandum est aliquid ornatius, ut Cic. in accusationis secundo de Sicilia laude dixit: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat, quam doloris, ut in quarto accusationis. idem Cicero de Syracusarum situ dixit. Est etiam apta præmijs maiorum causarum ubi solitudine, miseratione, commendatione res eget. Sæpe etiam in amplificanda re concessu omnium funditur numerosè & volubiliter oratio. Id autem tum valet, cum is, qui audit ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit,

Act. 2. in
Ver.

Act. 4. in
Ver.

In ampli-
ficanda re nu-
merosè fun-
ditur ora-
tio.

ut insidiantem obseruet, sed iam fauet, processumq; vult, dicēdiq; vim admirās non inquirat, quod reprehendat. Hæc autē forma perorationes quidē includit, sed in reliquis orationis partibus retinenda non diu est. Nam cū locis supra dictis ea fuerimus vsi, tota dictio est ad incisa & mēbra transferrēda. Incisim autem & mēbratim tractata oratio, in veris causis plurimū valet, maximeq; his locis, cum aut arguas, aut refellas. Qua ratione paretur hæc facultas aptē, ac numerosē dicendi.

Perorationes hoc genere orationis constant.

Caput. XLIX.

Hæc autem facultas aptē atq; numerosē dicēdi, non est tāti laboris quāti videtur. Nec ideo hæc tractatur à summis viris, ut oratio, quæ ferri debet ac fluere, dimetiendis pedibus, ac perpendendis syllabis consenescat. Satis enim in hoc oratorem formabit multa scribēdi exercitatio, ut ex tempore etiā aptē numerosēq; dicat. Ante enim

Cic. in ora.
Quin. li. 9.
cap. 4.

Non est tāti laboris, quāti videtur hæc facultas numerosē dicendi.

Antipater
Sidonius so-
litus est ver-
sus ex tem-
pore funde-
re.

Nihil est tā
tenerum &
flexibile
quam ora-
tio.

enim circumscribitur mente sententia, con-
festimq; verba concurrunt, quæ mens eadē,
qua nihil est celerius, statim dimittit, ut
suo quodq; loco respondeat Quod si Antipa-
ter ille Sidonius solitus est versus Hexa-
metros aliosq; varijs modis ac numeris fun-
dere ex tempore, tantūq; hominis ingeniosi
ac memoris valuit exercitatio, ut cum se-
mente ac voluntate coniecisset in versum,
verba sequerentur, quātō id facilius in ora-
tione, exercitatione & consuetudine adhi-
bita cōsequemur? Nihil est enim tam tene-
rum, neq; tam flexibile, neq; quod tam faci-
le sequatur, quocunq; ducas, quā oratio.
Ex hac versus, ex eadem dispares numeri
cōficiuntur: ex hac hæc etiam soluta varijs
modis, multorumq; generum oratio. Et ut
mollissimam ceram ad nostrum arbitrium
formamus, sic orationis genus ad omnē ra-
tionem, & ad aurium voluptatem, & ani-
morum motū facile mutatur, & vertitur.
Nemi-

Neminē itaq; Pæon aut Creticus ille, aut Dichoreus cōturbet, ipsi occurrēt orationi, ipsi, inquam, se offerēt, & respondebūt non vocati, cōsuetudo modò adsit scribendi hoc modo atq; dicēdi. Vt enim musici accuratè primò & cogitatè suæ artis præscripta & formulas obseruāt, at vbi vsus accessit, sine cogitatione etiam & cura eadem illa incredibile celeritate efficiunt: sic vbi orator hoc modo scribere initio consueuerit, sine vlllo labore postea similiter scribet ac dicet. Quanti momenti sit aptè dicere.

Caput. L.

Quantum autem sit aptè dicere, experi-
ri licet, si aut compositi oratoris be-
ne structam collocationē dissoluas, permu-
tatione verborum: corrumpetur enim tota
res: vt hac Ciceronis in Cornelianā: Neq;
me diuitiæ mouent, quibus omnes Afri-
canos & Lelios, multi venality mercato-
resque superarunt: immuta paululum, vt
sit,

Cic. in orat.
Quin. li. 9.
cap. 4.

Hic locus
est apud Ci-
cer. in orat.
Cornelia-
na quæ nō
extat.

sit, Multi superarunt mercatores, venalij-
 tijq; : perierit tota res. Et quæ sequuntur.
 Neque vestis, aut cælatum aurum & ar-
 gentum, quo nostros veteres Marcellos,
 Maximosq; multi Eunuchi è Syria, Ægy-
 ptoq; vicerunt. Verba permuta sic, vt sit,
 vicerunt Eunuchi è Syria, Ægyptoque.
 Adde tertium, Neq; vero ornamenta ista
 villarum, quibus L. Paulum, & L. Mum-
 mium, qui rebus his urbem Italiamq; refer-
 serunt, ab aliquo video per facile Deliaci
 aut Syro potuisse superari: fac ita, potuisse
 superari ab aliquo Syro, aut Deliaco. Vi-
 des ne vt ordine verborum paulum com-
 mutato, iisdem verbis stante sententia, ad
 nihilum omnia recidant, cum sint ex aptis
 dissoluta? Aut si alicuius inconditi arripias
 dissipatam aliquam sententiam, eamque
 ordine verborum paulum commutato in
 quadrum redigas, efficiatur aptum illud
 quod fuerit antea diffluens ac solutum. Age
 sume

sume de Gracchi apud Cēsores illud, Abes-
 se nō potest, quin eiusdē hominis sit probos
 improbare, qui improbos probet. Quanto
 aptius si ita dixisset: Quin eiusdē hominis
 sit, qui improbos probet, probos improbare?
 Hoc modo dicere nemo vnquam noluit, ne
 moq̃ potuit, quin dixerit. Qui autem aliter
 dixerunt, hoc assequi non potuerunt. Res
 autē se sic habet, vt breuissimē dicā, quod
 sentio, compositē & aptē sine sententijs di-
 cere, insania est: sentētiosē autem sine ver-
 borum & ordine, & modo, infantia: sed hu-
 iusmodi tamen infantia, vt ea qui vtan-
 tur, non stulti homines haberi possint, etiā
 plerumq̃e prudentes: quo, qui est conten-
 tus, vtatur. Eloquens verò, qui non appro-
 bationes solum, sed admirationes, clamo-
 res, plausus, si liceat, mouere debet, om-
 nibus oportet ita rebus excellat, vt ei tur-
 pē sit quicquam aut spectari, aut audiri
 libentius. Hæc Cicero in oratore. Quare

Eloquens
 omnib' de-
 bet rebus
 excellere.

Q

cum

Aristoteles
aureū fun-
dit oratio-
nis flumē.

Demosthe-
ni summa
vis eloquē-
tię concedi-
tur.

cū Aristoteles, qui aureum fundit flumē
orationis: cū Theophrastus, qui diuinita-
te loquendi nomen inuenit: cū Isocrates,
quē eloquentiæ patrē Cicero appellat: cū
Demosthenes, cui sine dubio summa vis
eloquētiæ conceditur: cū Cicero, qui pri-
mum cū Græcorum gloria Latinē dicendi
copiam æquauit, hanc eloquentiæ partē tan-
ti fecerint, eam nobis summa debemus in-
dustria, summo etiam studio comparare.

De tribus generibus dicendi.

Caput. LI.

Cic. in ora.
Quin. li. 9.
cap. 4.

Perspiciuum est aliud dicendi genus in
paruis causis, aliud in modicis, aliud in
grauibus desiderari. Nec solum varia cau-
sæ varium dicendi genus efflagitant: sed
diuersæ orationis partes, diuersam quo-
que orationis formam postulant. Quod cum
ita sit, quot sint genera dicendi, & in qui-
bus tum causis, tum orationis partibus ea
sint adhibenda, dicamus. Tria sunt igitur
dicendi

dicendi genera, in quibus oībus peræquē
 debet florere excellens & perfectus ora-
 tor: Vnum subtile, acutum, & tenue: Alte-
 rum vehemens, copiosum & graue. Ter-
 tium est interiectum inter mediū, & quasi
 temperatum, in quo neq; est acumen supe-
 rioris generis, nec vis posterioris. Cum au-
 tem oratoris tria sint officia, docere, moue-
 re, & delectare: subtile in probando, modi-
 cum in delectando, vehemens in flecendo
 versatur. In genere subtili forma debet es-
 se orationis à vinculis numerorum libera
 & soluta, non tamen vaga, vt ingredi libe-
 re, non vt licēter videatur errare. Diligen-
 tia etiam conglutinandi verba prætermittenda est, & omnis insignis ornatus remo-
 uendus. Ponentur tamen acute, crebræq;
 sententiæ: ornamenta verborum & senten-
 tiarum cum tropis verecundè parceq; adhi-
 bebūtur: translationes tamen potuerūt esse
 crebriores, nec tam crebræ tamen, quàm in

Tria sunt
 genera di-
 cendi, subti-
 le, tempera-
 tum, & ve-
 hemens.
 Cic. in ora.
 Quin. li. 12
 ca. 10.

Genus sub-
 tile in pro-
 bando, mo-
 dicū in de-
 lectando, ve-
 hemens in
 flecendo
 versatur.

Quæ dicen-
di ornamē-
ta cōueniāt
generi tem-
perato.

Genus dicē-
di graue vī
habet ma-
ximam.

In ora. pro
Cæl.

Orat. 1.

Phil. 2.

genere dicendi amplissimo. Genus tempe-
raturum vberius est aliquanto & robustius,
quàm hoc humile, de quo dictum est: sum-
missius autem, quàm illud, de quo dicetur,
amplissimum: Huic omnia dicendi ornamē-
ta conueniunt, plurimumq; est in hac oratio-
ne suauitatis. In idem verborum cadunt lu-
mina omnia, multa & sententiarum. Hoc
in genere neruorum vel minimum, suauita-
tis autem est, vel plurimū. At illud ampli-
grauē, copiosum, ornatum, vim profectō ha-
bet vel maximam: modò enim perfringit,
modò irrepit in sensus, inserit nouas opinio-
nes, euellit insitas. Hic orator & defun-
ctos excitabit, vt Appium Cæcum. Apud
hunc & patria ipsa exclamabit, aliquemq;
(vt apud Ciceronem in oratione contra Ca-
tilinam in senatu) alloquetur. Hic & am-
plificationibus extollet orationem, & vi-
superlationum quoque eriget: vt, Quæ Cha-
rybdis tam vorax? & Oceanus medius

fidius

fidius ipse: hic iram, hic misericordiā in-
 rabit: hic dicet, Te vidit & fleuit, & appel-
 lauit, & per omnes affectus tractatur. His
 tribus generibus utetur orator, ut res exi-
 get, nec pro causa modo, sed pro partibus
 causæ. Magni igitur iudicij, summæ etiā fa-
 cultatis esse debebit moderator ille, & qua-
 si temperator huius tripartitæ varietatis.
 Nam & iudicabit, quid cuiq; opus sit, & po-
 terit quocunq; modo postulabit causā, dice-
 re. Ad causas tenues, cuiusmodi est causa
 pro Cecinna, summissum: ad graues, qualis
 est Rabirij, vehemens: ad mediocres, ex quo
 genere pro lege Manilia, temperatum dicen-
 di genus accommodandū est. In eadē etiam
 ratione ad conciliandum quidem mediocre:
 ad docendum verò atq; probandum, subtile
 & enucleatum, ad mouendum graue debet
 adhiberi. Est enim eloquentis proprium,
 parua summissè, modica temperatè, magna
 grauitè dicere. Multum etiam refert quæ

Orator utetur his tri-
 bus generi-
 bus ut res
 exiget.

Ad causas
 tenues ge-
 nus dicendi
 tenue, ad
 graues gra-
 ue, ad me-
 diocres te-
 peratū ac-
 commodā-
 dum est.

Eloquentis
 propriū est
 parua sum-
 missè modi-
 ca tempera-
 tē, magna
 grauitè di-
 cere.

Genus ora-
tionis ad
personam, lo-
ci & tempo-
ris ratione
aptari de-
bet.

Eloquētiæ
sicut ceterarū rerum
fundamen-
tum est sa-
pientia.

fit persona eius, qui dicit, & eorum, qui au-
diunt. Non enim omnis fortuna, non omnis
honor, non omnis autoritas, nō omnis ætas,
nec verò locus aut tempus, aut auditor om-
nis eodem aut verborum genere tractan-
dus est, aut sententiarum. In omnibus etiā
rebus videndum est, quatenus. Et si enim
suus cuiq; modus est, tamen magis offendit
nimium, quā parum. Vnde fit vt eloquen-
tiæ, sicut reliquarum rerum, fundamētum
sit sapientia. Hæc de elocutione dicta sint.
Nunc quoniam omnia conformādæ & ex-
poliendæ orationis præcepta exposita sunt,
ordine, vt instituimus, ad memoriam tran-
seamus.

De memoria. Cap. LII.

Simonides
Chius me-
moriæ artē
instituit.

Cicer. 3. de
or. Quint.
li. II. cap. 2.

Memoriæ artem primum omnium in-
stituisse ferunt Chium Simonidē.
Cum enim celebri & frequenti conuiui-
o interesset, de triclinio egressus est. Eo
egresso triclinium supra conuiuas corruit,

atq;

atq; ita contudit, vt cum eos humare vellēt
 sui, non possent obtritos internoscere vllō
 modo. Tunc Simonides dicitur ex eo, quod
 meminisset, quo eorum loco quisq; cubuis-
 set, demonstrator vniuscuiusq; sepeliendi
 fuisse. Ex hoc Simonidis facto notatum vi-
 detur, iuuari memoriam signatis animo se-
 dibus. Quod suo quisq; etiam experimento
 credere potest. Nam cū in loca aliqua post
 tempus reuersi sumus, non ipsa agnosci-
 mus tantum, sed etiam quæ in ijs feceri-
 mus, reminiscimur, personæq; subeunt, non-
 nunquam tacitæ quoq; cogitationes in ani-
 mum reuertuntur.

Memoria
 iuuatur si-
 gnatis ani-
 mo sedib⁹.

An memoria sit eloquentiæ pars.

Caput. LIII.

ETiam si memoria, eloquentiæ cū alijs
 artibus sit communis, tamē artificiosa
 memoria oratoriæ artis meritò pars existi-
 matur. Nesciretur enim quanta vis eius
 esset, quanta diuinitas, nisi in hoc lumen

Artificiosa
 memoria
 eloquentis
 pars est.

Memoria
est eloquē
tiæ thesau-
rus.

orandi vim extulisset. Non enim rerum
modò, sed etiam verborum ordinē præstat,
nec ea pauca contexit, sed propè in infinitum,
ita vt in longissimis actionibus prius
audiendi patientia, quàm memoriæ fides
deficiat. Non immerito igitur thesaurus
hic eloquentiæ dicitur, cum exemplorum,
legum, sapienter dictorum, beneq; factorū
velut quasdam copias, quibus abundare,
quasque in promptu semper habere debet
orator, incredibilis eius vis representet.

De artificio memoriæ. Cap. LIII.

Artificium
memoriæ
constat lo-
cis & ima-
ginibus.

De orat. 2.
ad Her. li. 3

Quin. li. II
cap. 2.

Cuiusmo-
di loca esse
debeant.

Artificium igitur memoriæ à veteri-
bus traditum, locis constat & imagi-
nibus. Itaq; ijs, qui hanc ingenij partē exer-
cent, loca multa prius animo capienda sunt
spatiosa, multa varietate signata, illustra,
explicata modicis interuallis, vt ædium
ferè magnarum, aut alterius edificij. Hæc
animo diligenter sunt affigenda, vt sine
cunctatione ac mora partes eius omnes
cogitatio

cogitatio possit ordine percurrere. Plus enim quam firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adiuuet. Tum ea, quæ fuerint scripta, vel cogitatione comprehensa, ordine his locis sunt commendanda, signis, quæ memoriam eorum excitet, notata. Ita fiet ut res ordine teneantur. Exempli gratia, si sit de nauigatione, re militari, & agricultura dicendum, nauigationis anchora, rei militaris gladius vel spiculū, agriculturæ spica vel simile aliquid imago esse potest. Hæ imagines supra dictis locis ordine sunt committendæ. Deinde, cū repetenda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere, & quod cuiq; credideris, reposces. Imago enim cuiusq; admonebit, ut quamlibet multa sint, quorū meminisse oporteat, sint singula connexa quodā choro. Sic enim fit ut ordinē rerū locorū ordo cōseruet, res autē ipsas rerū effigies notet. Ut dū est autē imaginibus aliquid agentibus, acribus, in si

Ordinē rerū locorū ordo, res ipsas imagines notant. Cuiusmodi debeāt esse imagines.

gnitis, quæ occurrere, celeriterq; percutere animū possint. Loca quæ assumpseris, egregiè cōmoditerq; notare oportebit, ut perpetuò hærere possint. Nam imagines rerum varietate subinde sunt mutandæ, at loca perpetuò remanere debent.

Quid conferat hoc memoriæ artificium. Cap. LV.

De orat. 2.
Quin. li. II
cap. 2.

Singulorū
verborum
imagines
memoriæ
mandare &
inutile est
& infinitū.

VT ad quædam prodesse hæc non est negandum, ut si rerum nomina multa per ordinem audita reddenda sint, vel res diuersæ ordine complectendæ: sic in ediscendis orationis perpetuæ verbis nihil ferè profunt. Singulorum enim verborum imagines memoriæ mandare, & inutile esset, & infinitum. Si longior complectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediscere. Non est autem inutile, quò facilius hæreant, aliquas apponere notas, quarum recordatio cōmoneat, & quasi excitet memoriā. Illud neminē non iuuabit, iisdem, quibus

quibus scripserit chartis, ediscere. Si tamē Exercitatio
est maxima
memoriae
ars.
 quis unā maximāq; artē memoriae quærat,
 exercitatio est & labor. Multa ediscere,
 multa cogitare, & (si fieri potest) quotidie
 potentissimū est. Quātū autē natura stu-
 dioq; valeat memoria, vel Themistocles te-
 stis est, quem unum intra annum optimè lo-
 cutū esse Persicè cōstat: vel Mithridates,
 cui duas & viginti linguas, quot nationi-
 bus imperabat, traditur notas fuisse: vel
 Crassus ille dives, qui cū Asiæ præesset, quī
 q; Græci sermonis differētias sic tenuit, vt
 qua quisq; apud eū lingua postulasset, eadē
 sibi ius redditum ferret: vel Cyrus, quem
 omnium militum tenuisse creditum est no-
 mina. Quin semel auditos, quamlibet mul-
 tos versus protinus reddidisse dicitur
 Theodectes. Explicatis memoriae præce-
 ptis, restat vt de Pronuntiatione dicamus.
 De Pronuntiatione & eius utilita-

Themisto-
cles Mithri-
dates, Cras-
sus, Cyrus
& Theode-
ctes memo-
riā plurimū
valuerunt.

De orat. 3.
lib. ad Her.
li. 3. Quin.
li. 11. cap. 3.
Pronuncia-
tionis laus.

Pronuntiatio à plerisq; actio dicitur, sed prius nomen à voce, sequens à gestu videtur accepisse. Hæc autem pars est, quæ in dicendo vna dominatur. Sine hac summus orator esse in numero nullo potest, mediocris hac instructus summos sæpè superare. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt, & disertis deformitate agendi multi infantes putati sunt. Vt iam non sine causa huic primas dedisse Demosthenes dicatur, cum rogaretur, quid in dicendo esset primum: huic secundas, huic tertias. Est enim actio quasi corporis quædam eloquentia. Cum sit autem in duas diuisa partes, vocem, gestumque, quorum altera oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus, prius de voce, deinde de gestu, qui voci etiam accommodatur, dicendum est.

Actio est
quasi cor-
poris quæ-
dam elo-
quentia.
Pronuncia-
tionis duæ
sunt partes.

De voce. Cap. L VII.

Vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maximè voce mouentur. Itaq; perfectus orator utcumq; se affectum videri, & animum audientis moueri volet, ita certum vocis admouebit sonum.

Animus maxime voce mouetur.

De ora. li. 3.

ad Her. li. 2.

Quin. li. 11.

cap. 3.

Aliud enim vocis genus iracundia postulat, acutum, incitatum crebro incidens. Aliud misratio, ac mœror flexibile, plenum, interruptum, flebili voce. Aliud metus, demissum & hæsitans & abiectum. Aliud

Quod genus vocis postulent iracundia, misratio, metus, vis, & voluptas.

vis, contentum, vehemens, imminens, quadam incitatione grauitatis. Aliud voluptas effusum, lene, tenerum, hilaratum, ac remissum. Aliud molestia sine commiseratione, graue quiddam & vno pressu ac sono obductum. Ac vocis quidem bonitas optanda est (non est enim in nobis) sed tractatio in nobis.

Bonus orator omnes, sonorum tam intendens tam remittens variat gradus.

Ergo bonus orator variabit & mutabit, omnes sonorum tam intendens, tam remittens persequetur gradus. Nec modo in diuersis rebus

rebus, sed etiam in iisdem partibus, iisdem
affectibus, quasdam non ita magnas vocis
mutationes adhibebit. Nam varietas cum
gratiam præbet, ac renouat aures, tum di-
centem ipsa laboris mutatione reficit.

De gestu. Cap. LVIII.

Nihil in ge-
stu debet su-
peresse.

Quæ sint
vitanda in
gestu.

Vocem subsequi debet gestus, & ani-
mo simul cum ea parere. Gestu sic
utendum est, ut nihil in eo super sit. Status
erit erectus & celsus, rarus incessus, nec
ita longus, excursio moderata, eaque rara, nul-
la mollicia ceruicum, nullæ argutiæ digito-
rum: non ad numerum articulus cadens.
truncò magis toto se orator moderabitur,
& virili laterum flexione: brachij proie-
ctione in contentionibus, cōtractione in re-
missis, pedis suppositione in contentionibus,
aut incipiendis, aut finiendis. Sed in ore sunt
omnia. In eo autē ipso dominatus est oculo-
rum. Animi enim est omnis actio, & imago
animi vultus est, indices oculi. Hæc est una
pars

In ore &
præcipue i
oculis est
maximavis
actionis.

pars corporis, quæ, quot animi motus sunt, tot significationes, & cōmutationes possit efficere. Nam oris non est nimium mutanda species, ne aut ad ineptias, aut ad praunitatem aliquam deferamur. Oculorū igitur tum intentione, tum remissione, tum cōiectu, tum hilaritate motus animorum significabimus aptè cū genere ipso orationis. Est enim actio quasi sermo corporis, quò magis menti congruens esse debet.

Oris ne nimium mutetur species.

Actio est quasi corporis sermo.

Quoniam in his tribus libris breuiter, ut vires nostræ tulerunt, quid esset Rhetorica, quod eius officium, quæ materia, atque finis, dictum est: & de singulis eius partibus, earumq; vi & præceptis est disputatum, illud solum nunc superest, ut omnes ad eloquentiam, quæ nihil aliud est, quam copiosè loquens sapientia, cohorte-mur. Ex qua illi profectò maximos & uberrimos fructus percipient, qui eam ad Dei. Op. Max. cultum ac veneratio-nem

nem diligentissimè contulerint. Cui enim
potius eloquentiæ studia consecrentur,
quàm illi, qui vt hominis decus ingenium,
sic ingenij lumen esse voluit eloquentiam.
Hoc igitur agamus, hoc curemus, in hoc co-
natus, cogitationesq; nostræ semper euigi-
lent, vt tum eloquentiæ, tum cæterarum ar-
tiũ studia parenti vitæ nostræ deseruiant.
Cui omnia honoris, omnia virtutis, om-
nia ingenij, sine vlla exeeptio-
ne, debentur orna-
menta.

F I N I S.

INDEX AL- PHABETICVS TOTIVS OPERIS.

A

BVSIO Græc. Catachresis, quid: cū
exemplis. 40. & 141.

Abusio quomodo distinguatur à meta-
phora. 141.

Actionis seu pronuntiationis laus & uti-
litas. 136.

Actioni primas partes in dicēdo dedit Demosthenes. ibid.

Actio est quasi corporis quædam eloquentia. ibid.

Adiuncta quid sint. 25.

Adiuncta latissimè patent. ibid.

Adiunctio fit tribus modis: & quid sit. 160

Adiunctio protozeugma, & hypozeugma comprehen-
dit. ibidem.

Aduersa quid sint. 23.

Ægrotudo quid sit. 13.

Ænigma est obscurior allegoria. 144.

Affectuum utilitas. 39.

Affectus in exordio & peroratione sunt frequentissimi
in narratione & confirmatione breuiiores. 116.

Affectibus quomodo quis erit potentissimus. 177.

Afficiatur necesse est orator priusquā afficere conetur.
ibidem.

Alexandri Macedonis laus. 184.

Allegoria quid. 142.

R

Allego

I N D E X.

- Allegoriam Cice. permutationem, alij inuersionem vocant.* ibidem.
- Allegoria mista in oratione frequens est.* 143.
- Allegoriam recipit oratio, sed raro totam.* 142.
- Allegoria genus orationis speciosissimum quomodo fiat.* 143.
- in Allegoria quid custodiendum.* ibid.
- Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima.* 144.
- Ambitus magnitudo quæ esse debeat.* 216.
- Ambitus mediocris quatuor ferè membris constat.* 217.
- Amplificatio quid sit.* 39.
- Amplificatio quomodo conficiatur.* ibidem.
- Amplificatio à definitionibus conglobatis.* 40.
- Amplificatio à consequentium frequentatione.* 41.
- Amplificatio à contrariarum rerum conflictione.* ibid.
- Ampl. à dissimilium rerum conflictione.* 43.
- Ampl. à causis conglobatis.* ibidem.
- Ampl. à similitudine & exemplo.* 45.
- Ampl. à fictis personis & mutis rebus magnam vim habet.* 47.
- Amplificando adhibenda sunt quæ magna habentur.* 48.
- & 49.*
- Ad ampl. tria sunt genera usu magnarum rerum.* 48.
- Amplificatione quomodo & quàm variè utendum.* 50.
- Anadiplosis, lati. Conduplicatio, quid.* 154.
- Anadiplosis multis modis conficitur.* ibid.
- Anaphora Latin. Repetitio quid.* 152.
- Animi laus vera est, cæterarum rerum leuior.* 54.
- Animus naturalem quandam continet in se vocum omnium mentionem.* 199.
- Animus maximè voce mouetur.* 233.

I N D E X.

Annominatio, Græc. Paranomasia quid.	162.
Annominatio multis & varijs fit rationibus.	ibidem.
Antecedentia quæ dicantur.	26.
Antecedentia quomodo ab adiunctis distinguantur.	ibid.
Antipater Sidonius solitus est versus ex tempore fundere.	222.
Antitheton, Lat. Contrapositum vel Contentio, quomodo & quot modis fiat.	166.
Antonomasia Lat. Pronominatio.	138.
Antonomasia quomodo ab Epitheto differat.	ibid.
Aposiopesis Lat. Reticentia vel Interruptio quid : & quos ostendat affectus.	178.
Apostrophe Lat. Aversio, quid.	177.
Appositum Græ. Epitheton quid.	138.
Appositorum usus sit in oratione moderatus.	139.
Apte dicere quanti sit momenti.	120.
Apte & compositè sine sententijs dicere insania est: sententijs verò sine verborum ordine & modo, infantia.	225
Argumentum quid sit.	14.
Argumentatio quid sit.	ibidem.
Argumentatione pressius dialectici quàm Oratores utuntur.	15.
Argumentatio oratoriâ quid, & quomodo cõficiatur.	97
Argumentatio quatuor habet partes.	98.
Argumentationes oratoriæ quomodo tractandæ.	114.
Argumentatio quò vberior & suavior eò credibilior.	116
in Argumentando varietas est adhibenda.	ibid.
Argum. quomodo debeant collocari.	96.
Argum. vitiosis nusquam locus esse debet.	ibid.
Argum. vel insita sunt, vel assumpta.	15
Argum. insita & remota quæ.	ibid.

Arg. insitorum loci sunt sedecim.	16.
Argumenta assumpta sunt sex.	ibidem.
Argumentum à definitione.	ibi. & 17.
Argum. à partium distributione.	19.
Argum. à notatione, & à coniugatis.	ibid. & 20.
Argum. à genere.	22.
Argumentum à forma.	ibid.
Argum. à similitudine.	ibidem.
Argum. à dissimilitudine.	ibidem.
Argum. ab aduersis.	23.
Argum. à priuantibus.	24.
Argum. ab adiunctis.	25.
Argum. ab antecedentibus.	26.
Argum. à consequentibus.	27.
Argum. à repugnantibus.	ibidem.
Argum. à fine.	28.
Argum. à causa efficienti.	ibidem.
Argumen. à forma.	29.
Argumentum à materia.	30.
Argumentum ab effectu.	31.
Argumen. à maioribus ad minora.	32.
Argumen. à minoribus ad maiora.	33.
Argumen. à paribus.	ibidem.
Argumen. à remotis.	34.
Argument. à remotis arte tractantur, & testimonij no-	mine comprehenduntur.
Argumenta remota quæ sint.	35.
Argumentorum modus qualis.	37.
Aristotelis laus.	198.
Aristoteles versum in oratione vetat esse, numerum in-	bet.
	ibid.
	Aris.

I N D E X.

<i>Arist. aureum fundit orationis flumen.</i>	226.
<i>Ars quid sit, & eius materia.</i>	1. C. 4.
<i>Artium cæterarum materia à Rhetoricæ materia quomodo differat.</i>	4.
<i>Ars naturæ iungi debet.</i>	11.
<i>Ars certior dux quam natura.</i>	ibid.
<i>Ars studiosè colenda.</i>	ibid.
<i>Ars ubicunque ostentatur, veritas abesse videtur.</i>	170.
<i>Asyndeton Lat. Dissolutio, quid.</i>	159.
<i>Assumptio quid.</i>	99.
<i>Assumptionis approbatio.</i>	ibid.
<i>Athenienses omnium doctrinarum inuentores.</i>	137.
<i>Auditor quomodo reddatur beneuolus.</i>	77.
<i>Auditor quomodo fiat docilis.</i>	79.
<i>Auditor quomodo fiat attentus.</i>	80.
<i>Aurium iudicium est superbißimum.</i>	196.

B

B ene dicere quid.	4.
B ene dicere certis terminis non tenetur.	ibid.
<i>Beneuolentia auditoris quomodo concilietur.</i>	77.
<i>Bona animi quæ.</i>	54.
<i>Bonarum artium studia ad quem locum pertineant.</i>	55.
<i>Bonis alijs corporis forma excellit.</i>	54.
<i>Bonus Orator variabit omnes sonorum gradus.</i>	237.

C

C atachresis Lat. Abusio, quid: cum exemplis.	140.
C. 141.	
<i>Catachresis à metaphora quomodo distinguatur.</i>	141.
<i>Causa vel controuersia, Græ. hypothesis, quid.</i>	5.
<i>Causarum tria genera.</i>	6.
<i>Causa efficiens quid.</i>	28.

I N D E X.

<i>Causæ efficientis vis qualis.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>Causarum genera magnam suppeditant in scribendo copiam.</i>	30.
<i>Causarum iterum genera quinque.</i>	80.
<i>Certa quæ dicantur, & quæ pro certis habeantur.</i>	97
<i>Cicero in perorando fuit vehemens.</i>	118.
<i>Circumscriptio quid sit.</i>	201.
<i>Clausulæ maximè concinnitatem desiderant.</i>	207.
<i>Clausulæ versuum non cōueniunt clausulis orationis.</i>	210
<i>Clausulæ cur sint variandæ.</i>	211.
<i>Clausulis qui pedes aptiores.</i>	209.
<i>Collocatio quid.</i>	191.
<i>Communicatio figura quid.</i>	173.
<i>Commutatio Græc. Metathesis quid.</i>	168.
<i>Compar. Græc. Isocolon quid, & quomodo fiat.</i>	164.
<i>Comparatio tripliciter tractatur.</i>	31.
<i>Comparatio præstantium virorum in laudatione præclara est.</i>	59.
<i>Complexio figura quid.</i>	154.
<i>Complexio alia Ciceroni est Dilemma, vulgo syllogismus cornutus.</i>	111.
<i>Complexio falsa duobus modis diluitur.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>Concessio quid sit.</i>	110.
<i>Concio capit omnem vim orationis.</i>	72.
<i>Conduplicatio Græc. Anadiplosis quid.</i>	154.
<i>Conduplicatio varijs modis conficitur. <i>ibid.</i> & pag. seq.</i>	
<i>Confirmatione quomodo vtendum.</i>	88.
<i>Confirmatio continet in se totam spem vincendi.</i>	89.
<i>Confirmatio dupliciter accipitur, & quid sit. 113. reliqua quære in litera R. Refutatio, ubi plura.</i>	
<i>Confirmatio figura,</i>	149.

I N D E X.

Coniectura eadem & prima questio, & disceptatio est extrema.	93.
Coniugata quæ dicantur.	20.
Cōiuncta nō cohærēt necessario his quibus adiūcta sūt.	26
Consequentia quid sint.	27.
Consilio quæ geruntur optimè expediri.	99.
Consilio mundus gubernatur.	100.
constitutione causæ cognita, facile satisfacit oratoris numeri.	89.
Constitutiones sunt tres.	90.
Consulis laus.	42.
Consultatio est pars causæ.	7.
Consuetudo & usus quantum valeant.	222.
contrapositum seu contentio, quot modis fiat.	166.
contrariorum genera quatuor.	23.
contraria contrariorum sunt consequentia.	24.
controuersia in scripto existit quatuor modis.	93.
controuersia ambigui, & contrariarum legum.	ibid.
Cōtrouersia scripti semp in qualitatis statu versatur.	95
conuersio Græ. Epiphora, quid.	153.
correctio quid: est que verborum & sententiarū figura.	
173. & seq.	
Crassus, Cyrus, & alij quantū memoria præstiterūt.	235.

D

D Actylus pes in humili & ampliori oratione frequens.	219.
Definitio quid.	16.
Definitionum multa genera & præcepta.	17.
Definitionis modus quis.	ibidem.
Definiendi facultas necessaria oratori.	ibid.
Definitio inuolutum exoluit.	ibid.

I N D E X.

Definiunt sæpè oratores & poëta per translationem.	18.
Definitio perfecta rarò ad amplificandū adhibeatur.	40.
Deliberationis partes suasio & dissuasio.	6.
Deliberatio tempus futurum spectat.	ibidem.
Deliberationis finis.	ibidem.
Deliberationis modus, & finis.	63.
Deliberatio tollitur si quid effici non potest.	64.
Deliberantium animi diuersi.	65.
Deliberantis mores præcipuè intuendi.	ibid.
Deliberatio priuata narrationem nunquam exigit.	88.
Demonstratiui generis laus.	51.
Demosthenes cur oratorum princeps iudicetur.	171.
Demostheni summa vis eloquentiæ conceditur.	226.
Deprecatio vel Obsecratio quid.	185.
Dichoreus in clausulis optime sibi iungitur.	210.
Dicere quid sit.	1.
Dicere non habet definitam regionem.	4.
Dignitatis suasori quæ colligenda.	70.
Diligentiæ vis.	11.
Diligentia omnis minuta est.	50.
Dilemma quid sit.	110.
Dilemma vnde dictum, & quomodo eo utendum.	111.
Dilemma alias complexio & syllogismus cornutus.	ibid.
Dilemma quomodo conuertatur in ratiocinationem perfectam.	112.
Discrepatio scripti & voluntatis.	94.
Disiunctio Græc. Alyton vel hypozeugmenon, quid.	160.
Dispositio quid sit.	8.
Dispositio orationis pars quid.	76.
Dispositionis præcepta Oratori utilia & maximè necessaria.	75.
	Dispositionis

I N D E X.

Dispositionis ordo qualis in Proposito seruandus.	76.
Dissimilitudinis argumentum.	22. & 23.
Dissolutio Græ. Dialyton, quid.	159.
Dissolutio non in singulis modo verbis fit sed etiam sententijs.	ibid.
Dissolutionis & Polysyndeti unus est fons.	ibid.
Distributio partium quid.	19.
Distributio, Græ. Merismos, quid.	184.
Dochimus semel positus quouis loco aptus.	208.
Dochimus quouis loco aptus dummodo non iteretur.	213.
Dubitatio Græ. Diaporesis, quid.	174.

E

E ffecta quid sint, & eorum genera quatuor.	30.
Effecta cognitis causis, & causæ cognitis effectis facile intelliguntur.	31.
Argum. ab effectu, deq; eius forma & materia.	ibid.
Efficiens causa quid.	28.
Eiusdem generis verba quæ.	20.
Elocutio pars Rhetoricæ quid.	8.
Elocutio Oratoris quid.	121.
Sine elocutione omnia alia superuacua sunt.	122.
In Elocutione quatuor spectanda.	ibid.
Eloquentiæ dignitas.	2. & 9.
Eloquentiæ fundamentum sapientia.	230.
Eloquentia cum probitate iungenda.	3.
Eloquentiæ membra quinque.	8.
Eloquentia natura, arte, & exercitatione comparatur.	10.
Eloquentia absque studio & ardore amoris parari non potest.	12.
Eloquentia est copiosè loquens sapientia.	55.

I N D E X.

Eloquentia vult esse locuples & speciosa.	118.
Eloquentia oratoris, inuentio verò ac dispositio prudentis hominis sunt.	121.
Eloquens est, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut fleat.	ibid.
Eloquens omnibus rebus debet excellere.	225.
Eloquendo nomen accepit orator tam apud Græcos quam apud Latinos.	121.
Eloquentiæ origo est verborum delectus.	123.
Eloquentiæ omnis laus continetur in apte atque ornate dicendo.	ibid.
Eloquentiæ thesaurus memoria.	232.
Emphasis Cice. significatio, quid.	180.
Enthymema est syllogismi pars, vel imperfectus syllogismus.	102.
Enthymema est bipartita argumentatio.	ibid.
Enthymema optimum est ex pugnantis.	ibid.
Enthymema quare dicatur oratorius syllogismus.	103.
Enthymema unde dictum.	ibid.
Enumeratio laudatori nonnunquam, suaseri non sæpe, accusatori sæpius, quam reo est necessaria.	119.
Enumerationis duo sunt tempora.	ibid.
Enumeranda si quæ sunt, cum pondere & varietate id fieri debet.	120.
Epicherema Græc. etiam syllogismus Latin. Ratiocinatio dicitur.	99.
Epicherema quibus constet.	ibid.
Epicherema quomodo Gr. appellant.	107.
Epicherema est aliquando breuiter comprehensa ratio.	108.
Epiche	

I N D E X.

Epicheremate quomodo vtendum.	ibid.
In epidiſtico genere omnia ſunt circunſcripte dicen- da.	219.
Epiphonema quid.	186.
Epiphora, Lati. Conuerſio quid.	153.
Epitheton Latin. appoſitum ab Antonomaſia quomodo differat.	138.
Epithetis quando & quomodo in oratione vtendū.	139.
Epitheton non eſt tropus.	138.
Erotiſis Lat. interrogatio quid.	171.
Etymologia Latin. Notatio.	19.
Etymologia oratoribus & poetis eſt familiaris.	20.
Ethopœia, Ciceroni Effictio & notatio quid.	179.
Exclamatio quid.	186.
Execratio quid.	ibid.
Exemplorum vis maxima eſt ad perſuadendum.	73.
Exemplum eſt inductio imperf.	106.
Exemplum argumentationis pars eſt.	ibid.
Exemplum quomodo differat à ratiocinatione, inductio ne & Enthymemate.	107.
Exemplum ex vna re ſingulari aliam inducit.	ibid.
Exercitatio dicendi perfectionem conſummat.	12.
Exercitatio eſt maxima memoriæ ars.	231.
Exordium quid ſit.	77.
Exordium tribus rebus conſtat.	ibid.
Exordium in duas partes diuiditur.	81.
Exordia qualia eſſe debeant.	82.
In Exordio leniter eſt alliciendus auditor.	ibid.
Exordij vitia ſeptem.	83.
Exordium in genere iudiciali: & vnde ſumendum.	84.
Exordio non ſemper vtendum in iudicio.	85.

I N D E X.

Exordium in exornatione, & deliberatione quale esse debeat.	ibid.
Exordia in exornatione sunt maximè libera.	ibid.
Exordia in deliberatione vel nulla sunt vel brevia.	86.
Exornationis partes due.	6.
Exornationis tempora præsens & præteritum.	ibid.
Exornationis finis.	ibid.
Exornatio quale genus amplificationis requirat.	50.
In Exornatione animi motus leniter tractantur.	52.
Exornatio maximè idonea ad scribendum.	ibid.
Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationem.	62.
Experimentum est velut quoddam rationis testimonium.	73.
Externa in homine quæ dicantur.	53.

F

Figuræ quæ vocum habent similitudinem, aures in se præcipuè vertunt.	152.
Figura quid sit.	149.
Figurarum & troporum discrimen.	ibid.
Figuratur oratio tam verbis proprijs quàm translatis.	ibid.
Figuræ vel sunt in verbis vel in sententijs.	150.
Figura verborum quid: & quomodo à figuris sent. distinguantur.	ibid.
Figurarum numerus & nomina variè ab Autoribus traduntur.	151.
Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis.	ibid.
Figuræ quæ fiunt per Adiectionem.	152.
Figuræ verborum quæ fiunt per detractionem.	159.
Figuræ verborum plures in eandem sententiam sæpe cadunt.	ibid.

I N D E X

<i>lunt.</i>	168.
<i>Figure verbor. quid conferant orationi, & quid in eis cauendum.</i>	ib. & 169.
<i>Figure verb. non sint multe, non iuncte, non frequentes.</i>	ibid.
<i>Figure sententiarum quid: eæq; maiores, quam verborum.</i>	170. & 171.
<i>Figurarum & troporum numerus quare incertus.</i>	188.
<i>Finis Rhetoricæ qualis.</i>	1. & 2.
<i>Finis quid sit. 28. a Fine argumentum.</i>	ibid.
<i>Firmamentum quid sit.</i>	91.
<i>Forma quid dicatur.</i>	22. & 29.
<i>Formæ argumentum.</i>	22.
<i>Forma quid sit.</i>	29.
<i>Forma vel artificiosa est vel naturalis.</i>	ibid.
<i>Forma argumentum.</i>	ibid.
<i>Fortitudo quid sit.</i>	56.

G

G enus quid sit.	21.
G eneris partes dicuntur formæ.	ibi.
<i>Genere argumenta.</i>	22.
<i>Generis demonstratiui laus.</i>	51.
<i>Genera causarum quinque.</i>	80.
<i>Genera quatuor sunt quæ controuersiam in omni scripto facere possunt.</i>	93.
<i>Genus orationis speciosissimum est, quod constat allegoria, similitudine, & translatione.</i>	143.
<i>In Genere epidiactico omnia sunt circumscriptè dicenda.</i>	219.
<i>Genera dicendi sunt tria, & in quibus versentur.</i>	227.
<i>Genus dicendi graue vim habet maximam.</i>	228.
<i>Genus</i>	

Generibus illis tribus quomodo utendum.	229.
Gestus oratoris quales esse debeant.	238.
In gestu quæ sint vitanda.	ibid.
Gradatio quid, & eius exempla.	138.
Gradus communitatis quales.	67. & 68.
Græcis magis concessum est fingere quàm Latinis.	128.

H

Historiæ laus.	40.
Hiulca nonnunquam decent.	194.
Hypallagen vocant Rhetores metonymiam.	136.
Hyperbaton, idest Transgressio.	147.
Hyperbaton solis poetis conceditur.	ibid.
Hyperbole est superlatio.	148.
Hyperbaton quando non est tropus.	ibid.
Hyperbole non debet esse ultra modum.	ibid.
Hypothesis Lati. Causa vel controuersia.	1.
Hypothesis quomodo ad thesim reuocanda sit.	7.
Hypotyposis, est Cice. Demonstratio, & quid.	178.
Homerus propter excellentiam commune poetarum nomen fecit suum,	102.
Homerum multæ Ciuitates suum ciuem esse dicunt.	162.
Hominum genus ad honestatem natum.	65. & 66.
Hominum duo sunt genera.	ibid.
Homo ad intelligendum & agendum, non ad voluptatem & pastum natus.	28.
Homo generosissimus est, qui virtute maxime excellit.	104.
Homoiptoton Lati. similiter cadens, quid: estq; in nominibus & verbis.	163. & 164.
Homioleuton Lati. similiter desinens, quid: & quomodo à homoiptoto differat.	164. & 165.
Honestas	

Honestatis magna est pulchritudo.	65.
Honestum quod est id solum bonum esse.	109.
Honesta apud honestos obtinere facile est.	66.

I

Ambus pes in humili oratione frequentissimus.	213.
Imagines memoriae cuiusmodi esse oporteat.	230.
Imagines singulorum verborum memoria mandare inutile est, & infinitum.	234.
Imitatio vel arti, vel exercitationi subijci potest.	10.
Incisum Græ. Comma, quid: & incisim dicere quid.	200. & 202.
Inductio quid.	103.
Inductione poetæ vehementer delectantur.	104.
In Inductione quæ cauenda.	105.
Infinitum inest in definito.	7.
Ingenium maximam vim ad dicendum affert: & de Oratoris ingenio.	10.
Ingenio disciplinis exculto nihil feracius.	38.
Initia versuum, initia orationis non conueniunt.	108.
Insinuatio quando sit necessaria.	81.
Interrogatio Græ. Erotesis quid: & de eius usu.	171.
Interruptio Græ. Parenthesis, quid.	183.
Inuentio quid sit.	8. & 14.
Inuenisse non est existimandus qui sine iudicio inuenit.	9.
Ironia quid sit.	146.
Ironiam illusionem, inuersionem, dissimulationem & per mutationem vocant.	ibid.
Ironia quæ inter sententiarum exornationes numeratur, differtq; ab ea quæ est tropus.	183.
	Isocolon

I N D E X

Isocolon, Latin. Compar, quid.	163.	Loc
Isocrates eiusq; discipuli quod vocales fugerint reprensi sunt.	194.	Loc
Iudicij partes accusatio & defensio.	6.	Loc
Iudicij finis est questio iustorum & iniustorum.	ibid.	
Iudicium non est Rhetoricæ pars.	9.	
Iudicium laus est cum utilitate causæ iungenda.	84.	
Iudicatio unde nascatur, & quomodo constituatur.	92.	Me
Iunctura qualis esse debeat.	193.	Me
Iureconsulti consilio, Oratores auxilio iuuabant.	34.	Me
Iustitia quid, & eius partes.	161.	M

K

Kατάχρησις, lat. Abusio, & quid sit.	140.	M
Κλίμαξ latinis gradatio,	158.	

L

L Achrymæ quantum in oratione valeant.	119.	
L Laus hominum quomodo in tria tempora dividatur.	53.	
Laus hominis unde petenda.	ibid.	
Laus magna est tulisse sapienter casus aduersos.	58.	in
laudatione quæ res ponendæ.	59.	
Laudem afferunt liberi parentibus, vrbes conditoribus, inuenta inuentoribus.	60.	
Laus urbium qualis.	61.	
Licentia Græ. Parrisia, quid.	182.	
Locus quid: & quare loci ab Arist. propositi.	15.	
Loci argum. insitorum sedecim.	16.	
Locorum vsus & utilitas magna.	36.	
Loci multa meditatione parati esse debent.	ibid.	
Loci sunt argumentorum notæ.	37.	
Loci & ad probādū & ad mouēdū materiā præbēt.	38.	

I N D E X.

Locus in mente & cogitatione defigere utilissimum
est. 96.

Loca artificialis memoriae cuiusmodi esse debeant. 232.

Locus ad memoriam quomodo utendum. 233. & 234.

M

Materia oratoris est questio. 5.

Materia quid sit. 4.

Membrum Graec. Colon, quid. 300.

Membratim dicere quid sit. 202.

Membra in oratione cuiusmodi esse debeant. 217. & 218.

Membris quae carpitur oratio longissime aliquando ex-
currit. 218.

Membratim quando, & quando circumscripse dicen-
dum. ibid.

Memoria quid sit. 8. & 9.

Memoriae artem Simonides Chius instituit. 230.

Memoria artificiosa eloquentiae pars est. 231.

Memoria est eloquentiae thesaurus. 232.

Memoriae artificium constat locis, & imaginibus. ibid.

Metalepsis Latin. Trāsumptio. 141.

Metalepsis rarissimus tropus, & maxime improprie,
ibidem.

Metaphora lati. Translatio, quid. 129.

Metaphorae vis omnis quadruplex. 131.

Metaphorae multae poetis permissae quae oratoribus non
conueniunt. 133.

De Metaphora vide plura infra in verbo translatio.

Metonymia lati. Denominatio, quid. 136.

Metonymiam Rhetores, hypallagen vocant. 138.

Metus quid sit. 14.

Minori apparatu apud sapientes dicendum. 72.

I N D E X.

Modus definitionis quis sit.	171.
Modus & forma verborum in oratione.	196.
Monosyllaba multa non sunt continuanda.	195.
Mors etiam laudatur præstantium virorum.	60.
Motus quatuor sunt genera, partes singulorum generum plures.	13.
N	
Narratio quid sit.	86.
Narratio debet esse brevis, aperta, & probabilis.	ibid. & 87.
Narratio iucunda sit & suavis.	87.
Narratione quando & quomodo sit utendum.	ibi.
Natura maximam vim ad dicendum affert.	10.
Naturæ dona fiunt arte meliora.	11.
Naturæ notatio peperit artem.	ibid.
Negantia sunt valde contraria aientibus.	25.
Necessarium dicitur etiam id quod magni interest.	64.
Notatio Græ. Etymologia dicitur.	19.
Notatione sæpe utuntur oratores & poete.	20.
Notatione argumentum.	ibid.
Numerosa orationis quis inuentor, & cur inuenta.	197.
Numerosa oratio & poema eisdem pedibus temperantur.	202.
Numerus oratorius Græc. Rhythmus quid: numerus poeticus metrum dicitur.	204.
Numerosa oratione uti difficilius est quàm versu.	206.
Numerus in qua parte ambitus esse debeat.	206.
Numerus orationis si semper est idem, maxime vitiosum.	209.
Numerosum in oratione quid putetur.	214.
Numeros omnes in oratione permistose esse sentit Ci.	212.
	Numer

Numerosa quando sua sponte efficiatur oratio. 214.

Numerus membrorum cuiusmodi esse debeat. 217. & 318.

Occupatio aliàs præsumptio. Græ. Prolepsis, quid. 173.

Occupationis genus quoddam est reprehensio. ibid.

Oculorum & oris maxima est vis in actione. 238.

Officium Rhetoricæ quod. 1.

Officia quæ & quib. anteponenda. 67.

Opibus quomodo utendum. 54.

Optimates qui sint. 18.

Onomatopœia Cice. est Nominatio, ea Latinis vix per-
mittitur. 139.

Oratoris magna & præclara munera. 3.

Oratoris materia est questio. 3.

Oratoris perfecti sapientia uniuersæ reip. salutem con-
tineri. 3.

Orationis ornatissimæ quæ sint. 7.

Oratoris opera & munera qualia. 9. & 13.

Orator fidem facit argumentis. ibi.

Oratori facultas desinendi est necessaria. 17.

Orator desinet uberior quàm philosophus. 18.

Oratores & poætæ sæpe per translationem desiniunt.
ibidem.

Oratores auxilio, Iurisconsulti consilio iuuabant.
34.

Oratoris maxima vis est in affectibus mouendis. 39.

Oratori dicenti probabiliter mores Ciuitatis sunt cog-
noscendi. 72.

Orationis quatuor sunt partes: & quare in causa eis uti-
mur. 76.

I N D E X.

Oratoriae argumentationes, quomodo sint tractanda.	114. & 115.
Oratio non sit syllogismorum & enthymematum turba conferta.	115.
Oratio omnium Regina rerum, magnam vim habet.	117.
Oratorem ipsum commoueri, caput est ad animos auditorum mouendos.	ibid.
Orator ab eloquendo nomen accepit.	121.
Oratio quomodo ornetur.	123.
Oratio figuratur tam verbis proprijs quam translatis.	149.
Oratio non debet decrescere.	191.
Oratio quomodo & quando suapte natura numerosa efficiatur.	214.
Orationis quae membris constat, vis & qualitas.	218.
Oratione numerosa quomodo utendum.	219.
Oratione nihil magis tenerum & flexibile.	222.
Ordinis obseruatio quid.	191.
P	
Partes virtutis quatuor.	19.
Paranomasia Latin. Annominatio, quid: & quam varijs rationibus fiat.	162.
Paranomasia pondere sententiarum implenda.	163.
Permutatio seu inuersio Grae. Allegoria, quid sit.	142.
Periphrasis quid: ea poetis frequentissima est.	146.
Periphrasi contraria perissologia.	147.
Peroratio est extrema pars orationis.	116.
Perorationis partes & affectus.	ibidem.
Permissio Grae. Epitrope quid.	184.
Periodum multis nominibus appellat Cicero.	201.
Periodi initium, medium & finis quale.	207. & 209. 211.
	Periodus

I N D E X.

periodus habet mēbra minimum duo, sæpe etiā tria.	216.
periodus quid præstare debeat.	217.
perorationes constant numerosæ orationis genere.	221.
pedes duarum syllabarum sunt quatuor.	203.
pedes trium syllabarum sunt octo.	ibid.
Ex pedibus pluribus est quod tres syllabas excedit.	204.
Pœon vel orienti, vel mediæ, vel cadenti orationi aptissimus.	212.
Pœon in oratione ampliori frequentissimus.	213.
Pœma est loquens pictura,	168.
Polyptoton Lat. tractatio, quid.	156.
Polysyndeton quid.	157.
Polysyndeti & dissolutionis unus est fons.	159.
Præiudiciorum tria sunt genera.	35.
Præmissio vel præteritio Cice. Occupatio, Græ. para- leipsis, quid.	180.
Principia in exornatione sunt maximè libera.	85.
Principia in deliberatione vel nulla sint vel brevia.	86.
Priuantia quid sint.	24.
Pronominatio, Cic. Antonomasia.	138.
Pronunciatio quid.	9.
Pronunciationis laus & utilitas.	236.
Pronunciationis duæ sunt partes.	ibid.
Propositum Græ. Thesis, quid.	5.
Propositi duo genera.	ibidem.
Proposito quid efficiat orator.	14.
Propositio quid sit.	99.
Propositionis approbatio.	ibid.
Prosopopœia quid: & eius vis.	176.
Prosopopœia magnam vim eloquentiæ desiderat.	ibid.
Prudentia quid sit.	55.

Questio est materia orat. 8.
Questionum duo genera. ibid.

Rationem quid orator appellet. 91.
Ratio affertur à Reo. ibid.
 Ratio Rei labefactatur firmamento. ibid.
 Ratio totius orationis ad iudicationem conferenda. 92.
 Ratiocinationis questio qualis. 94.
 Ratiocinatio quibus constet. 99.
 Ratiocinatio Græc. syllogismus & epicherema dicta-
 tur. ibid.
 Ratiocinationis partes quot sint. 100.
 Refutatio duplex, quid. 113.
 Refutatio & confirmatio eodem inuentionis fonte utun-
 tur. ibid.
 Repugnantia differunt à contrarijs & dissimilibus. 27.
 Repetita breuissimè sunt dicenda. 119.
 Repetitio Græ. Anaphora, quid. 152.
 Rerum magnarum duplex genus. 48.
 Rerum usu magnarum tria sunt genera ad amplifican-
 dum. ibid.
 Rerum copia verborum copiam gignit. 124.
 Res gestæ ad cuiusq; virtutis nomen & vim sunt reuo-
 cande. 57.
 Responsio figura quid. 172.
 Rhetorica quid; eaq; est ars. 1.
 Rhetoricæ officium, finis, dignitas & materia. 1. & 4.
 Rhetoricæ materia quomodo à cæterarum artium mate-
 ria differat. 4.
 Rhetoricæ partes quinque. 8.

Rhythmus quid sit.	204.
Rhythmi constant spatio temporum, pedes etiam ordine.	205.
S	
Sapientia quid sit.	55.
Sapientiae comites & ministri sunt Dialectica & oratoria.	ibid.
Sapientia sicut ceterarum rerum, sic etiam eloquentiae fundamentum est.	230.
Sapientis est consilium suum de maximis rebus explicare.	71.
Schemata Gr. quid vocitent.	171.
Ser. Sulpitij laus.	57. & 58. & 60.
Similitudo quid.	22.
Similitudo satietatis mater.	101.
Similiter desinens Gr. homiotelcuton quid.	162.
Similiter cadens, Gr. homioptoton, quid.	163.
Similiter cadens & similiter desinens quomodo differant.	164.
Syllogismus vel epicherema. Latin. ratiocinatio.	99.
Syllogismus quibus constet.	ibid.
Syllogismus cornutus est dilemma.	111.
Syllabae verbi prioris non sint primae verbi sequentis.	195.
Synonymia quid.	162.
Synecdoche tropus quid.	154.
Synecdoches octo modi ad quatuor reuocantur.	ibid.
Synecdoche à metaphora quid differat.	135. & 136.
Synecdoche à Cice. Precisio quid: & quomodo differat ab Apesiopefi.	161.
Synonymia quid, & quibus modis conficiatur.	156.
Sorites quid, & unde dicatur.	108.

I N D E X

<i>Sorites vulgo dicitur argumentatio à primo ad ultimum.</i>	109.
<i>Sorites sæpe fallax.</i>	110.
<i>Soriti quomodo resistendum.</i>	ibid.
<i>Status quid sit.</i>	89.
<i>Status unde nascatur, & unde dictus.</i>	ibid.
<i>Status quomodo tractetur.</i>	95.
<i>Status tres, & quid sint.</i>	90.
<i>Stylus dicendi magister.</i>	191.
<i>Suadendo vel dissuadendo tria sunt spectanda.</i>	63.
<i>Suadendi partes sunt tres.</i>	64.
<i>In Suadendo & dissuadendo quæ aduertenda: estque id grauisimæ personæ.</i>	68. 69. 70. & 71.
<i>Sustentatio Græ. Paradoxon, quid.</i>	180.
T	
T <i>Erretur facillimè leuissimi cuiusq; animus.</i>	66.
T <i>Tertium genus figurarum verborum quale.</i>	162.
<i>Testimonium quid dicatur.</i>	34.
<i>Themistoclis & Theodectis, atque aliorum excellentissimæ memoria.</i>	235.
<i>Thesin Cice. propositum vocat.</i>	5.
<i>Thrasimachus numerosæ orationis inuentor.</i>	197.
<i>Traductio Græ. Polypoton, quid.</i>	156.
<i>Translatio cum frequentissimus tropus, tum longe pulcherrimus.</i>	129.
<i>Translatio Græ. metaphora quid.</i>	ibid.
<i>Translationem genuit necessitas, iucunditas celebravit.</i>	ibid.
<i>Translatio & comparatio quomodo differant.</i>	151.
<i>Translatio est quadruplex.</i>	ibid.
<i>Translatio quomodo fiat.</i>	ibid.

I N D E X.

in Translatione quæ fugienda.	132.
Translationum variae species.	ibid.
Translationis frequens usus exit in allegoriam & ænigmata.	133.
Translatio durior quomodo mollienda.	ibidem.
Tres exercitus Pop. Rom. in bello ciuili Caesaris & Pompeij sunt interfecti.	44.
Tropus quid sit	128.
Tropi numero sunt undecim.	129.
Troporum & figurarum discrimen.	149

V

V Arietate res gaudent, & animus nouis delectatur.	188.
Verba simplicia qualia.	125.
Verbor. simplicium optima, quæ.	ibidem.
Verba simplicia iudicio aurium sunt ponderanda.	126.
Verba inusitata quæ.	ibid.
Verbum poëticum aliquando dignitatem habet in oratione.	127.
Verba nouantur quatuor modis.	ibid.
Verbo sensum claudere optimum.	192.
Verba in oratione non sunt ad pedes dimensa.	ibid.
Verborum breuium & longorum vitanda est continuatio.	195.
nec Verba verbis, nec nomina nominibus continuari debent.	196.
Verecundia est omnium virtutum custos.	56.
Versus in oratione si efficitur vitium est.	206.
Virtutis partes quatuor.	19.
Virtus quot & quales complectatur formas.	21. & 22.

I N D E X.

<i>Virtus in extremarum rerum usu ac moderatione maxime cernitur.</i>	54.
<i>Virtutis duplex vis.</i>	ibid.
<i>Virtutum singularum sunt certa quædam officia.</i>	56.
<i>Virtus præstantis viri quæ sit.</i>	58.
<i>Virtus rebus difficilibus & arduis comparatur.</i>	104.
<i>Vitia quæ in oratione numerosa vitanda.</i>	215.
<i>Vocem qualem exigant motus animi.</i>	237.
<i>Vox quantum possit in oratione.</i>	ibid.
<i>Urbanitas opportuna reficit animos.</i>	82.
<i>Urbes similiter atque homines laudantur.</i>	62.
<i>Usus & exercitatio quantum valeant.</i>	222.
<i>Utile quomodo consideretur.</i>	68.
<i>Utilitatis species quomodo commendanda.</i>	ibid. & 69.
<i>Utilitas semper cum dignitate coniuncta est.</i>	70.

Finis Indicis Alphabetici.

T A B V L A

PRIMI LIB. RHET.

P. DOCTO. CYPRIANI SVA-

rez, breuem singulorum Cap. summam conti-
nens, Scholasticis ediscendam. Numeri
capita indicant.

Rhetorica est ars. l. doctrina dicendi. ca. 1.
Ars est quæ dat rationes certas &
præcepta faciendi aliquid, quæ habent
ordinem, & quasdam errare in faciendo
non patientes vias.

Officium Rhetoricæ est dicere appositè ad persuasio-
nem. Finis persuadere dictione.

Huius autem vis quò maior est, hoc est magis cū pro
bitate, summaq; prudentia iungenda.

Materia oratori ad dicendum subiecta, quæstio est. 3

Quæstionū duo sunt genera: alterum infinitum, quod 4
Græci thesim, Cic. propositum vocat: alterum certū, &
definitum, quod hypothesim illi, latini. l. causam. l. contro-
uersiam appellare solent. Illud est in quo aliquid genera-
tim queritur, vt, Expetenda ne sit eloquentia? Causa est
quæ certis personis, locis, temporibus, actionibus, nego-
tijsq; cernitur. vt, An Socrates iure fuerit ab Atheniensibus
damnatus? Causarum tria sunt genera, Exornationis,
Deliberationis, & Iudicij.

Exornationis partes duæ sunt, laus & vituperatio. tē 5
pustum presens, tum præteritum. spectat autem orator
honestatem præcipue cum laudat: turpitudinem cum vi-
tuperat. mouetq; auditores ad delectationem.

Delibera-

S V M M A C A P I T V M.

Deliberationis partes duæ, suasio, & dissuasio, tēpus futurum, finis, quem sibi proponit orator, dignitas in suadendo: mouetq; deliberantem ad spem max. In dissuadendo contrā, indignitatem spectat, & in reformationem pertrahit.

Iudicij partes accusatio, & defensio, eius finis iustorum, & iniustorum quæstione continetur. & ad seuitiam aut clementiam iudex est incitandus. Cap. VI.

Hypothesis ad thesim reuocabitur, si à proprijs personis, & temporibus auocata, ad vniuersi generis ordinem traducatur.

7 Rhetoricæ partes, & quasi mēbra eloquentiæ, Inuentio, Dispositio, Eloquutio, Memoria, Pronuntiatio. Inuentio est rerum verarum, aut verisimilium excogitatio, quæ quæstionem probabilem reddant. Dispositio rerū inuentarum in ordinem distributio. Eloquutio est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria est firma orationis perceptio. Pronuntiatio est corporis, & vocis ex rerum & verborum dignitate moderatio.

8 Eloquentia, quæ quinq; supra dictis partibus constat, natura, arte, & exercitatione cōparatur. Natura atque ingenium ad dicendum vim affert maximam.

9 Notatio naturæ peperit artē: habet autem ars, ut quæ sunt orta iam in nobis, & procreata, educet atque confirmet.

10 In præstanti natura, quam ars expoliuit, exercitatio absolutionem, perfectionemq; dicendi consummat.

D E I N V E N T I O N E.

11 Quoniam primū oratoris munus est inuenire, dabit operam, ut inueniat, quemadmodum fidem faciat eis, quibus
volet

volet persuadere: & quemadmodum motum eorum animis afferat. Fidem facit orator argumentis, mouet incitando, aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem. Letitia, & cupiditas ex opinione boni: aegritudo, & metus ex malorum opinione nascuntur.

Argumentū est probabile inuentum ad faciendā fidē. l. 12
ratio rei dubiæ faciens fidem. Fides est firma opinio. Argumentatio, argumēti explicatio. Locus, sedes argumēti. Argumenta partim in eo ipso, de quo agitur, hærent: quo 13
circa insita dicuntur, partim extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur. Cap. XIII.

Loci, vnde argumēta sumuntur, numero sunt sedecim. 15
Diffinitio, quæ id, quod definitur, explicat quid sit. Vt, Rhetorica est doctrina dicendi, utilis ergo.

Partium distributio, qua sic est utendum, nullā ut par 16
tem relinquamus. ut si velis probare, calliditatem nō esse virtutem, à virtutis partibus, quæ quatuor sunt, Prudentia, Fortitudo, Iusticia, Temperantia, probabis: ex nulla enim illarum est calliditas.

Notatio, Græcis etymologia, quæ verborū originem 17
inquirat. Cic. in Piso. Si consul est, qui consulit patriæ: nō igitur Piso consul, qui eam euertit.

Coniugata, quæ sunt ex verbis generis eiusdē, ut, Aurea 18
nunc verè sunt sæcula, plurimus auro venit honos.

Genus, quod duas. l. plures partes sui ipsius cōmunionē 19
similes amplectitur, quæ formæ dicuntur. Virtutis laus in actione consistit: Prudentiæ igitur laus omnis in actione consistit. Forma pars est generi subiecta. quod Iusticia est, utique virtus est.

Similitudo, quæ traducit ad rem quampiam aliquid, 20
ex re

SUMMA CAPITVM

ex re dispari simile. Cic. Vt quidam morbo, & sensus in
pore suauitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, & auari
veræ laudis gustum non habent.

Disimilitudo, seu diff. si barbarorū est in diē viuere,
nostra consilia sempiternum tempus spectare debent.

21 Contrariorum genera quatuor, Aduersa, ut virtus
vitium, sapientia stultitia. Si stultitiam fugimus, sapien-
tiam sequamur. Priuantia, sunt habitus & eius priuatio.
Cic. Eius mortis sedetis ultores, cuius vitā, si putetis per
vos restitui posse, nolitis. Quæ inter se conferuntur. Ci-
cero, Ex quo profecto intelligi debet, quanta in dato be-
neficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Negati-
ua, ut si hoc est, illud non est.

22 Adiuncta, quæ cum re sunt coniuncta, ut locus, tem-
pus, ut ea quæ re circumstant. Latissime patet adiuncta, nā
quæ in hominis sunt. l. animo. l. corpore, comprehendunt.

23 Antecedentia, quæ sic antecedunt consequentia, ut cū
ipsis necessario cohereant, ut sol lucet, ergo dies est. Con-
sequentia, quæ rem necessario consequuntur. ut, dies est,
sol igitur lucet.

24 Repugnātia neq; certa lege, neq; numero inter se dissi-
dent, ut, Amat illum, non igitur insectatur conuiuijs.

25 Causarum genera quatuor. Finis, cuius gratia fit ali-
quid, ut belli finis pax. hominis, beata vita. Efficiens, à qua
aliquid est, Cic. de Senectute. Caret epulis, extructisq;
mensis, & frequentibus poculis, caret ergo vinolentia,
cruditate insomnij. Forma, ratio rei, & nota per quam
res est id, quod est, & à rebus alijs distinguitur. Animi
hominum sunt immortales, ad immortalitatem ergo bea-
tæ vitæ aspirare debent. Materia, ex qua, & in qua res
sunt. Corpus hominis mortale est, ab eius ergo cōtagione
animus

Animus senocandus est. Ex hoc loco Regia Solis apud
Ouid. & arma Aeneae apud Virgilium laudantur.

Effecta, quae sunt orta de causis, virtus facit laudem, 26
sequenda igitur. Voluptas infamiam, fugienda ergo.

Locus à comparatione maiorum. Verg. O passi gra- 27
uiores, dabit Deus his quoque finem. Minorum, Ouid. Ut
corpus redimas, ferrum patieris & ignes: Ut valeas ani-
mo quidquam tolerare negabis? Parium, Si consilio iuua-
re ciues, & auxilio, aequa in laude ponendum est, pari glo-
ria esse debent ij, qui consulunt, & qui defendunt.

Argumenta, siue remota, siue assumpta, non parit ora 28
toris ars: sed ad se foris delata arte tamen tractat. hæc
Cic. in top. Testimonij nomine complectitur. Sed facilius
si cum Quintil. in præiudicium, rumorem, & famam,
tormenta, tabulas, iusiurandum, & testes, ea diuidamus.
Ex his locis, & ad faciendam fidem, & ad asserendum
motum auditorum animis, materia petitur. 29. 30. 31.

In affectibus mouendis maxima vis existit oratoris: 32
quod amplificatione consequitur. Amplificatio grauior
quedam est argumentatio, quæ motu animorum conci-
liet in dicendo fidem. Ea, & verborum genere confi-
citur, de qua in eloquutione: & rerum, quæ ex eisdem
locis sumitur, quibus illa quæ dicta sunt ad fidem. Va-
lent ergo maxime diffinitiones conglobatæ, & con-
sequentium frequentatio, & contrariarum, & dissi-
milium & inter se pugnantium rerum conflictio, &
causæ: & ea quæ sunt orta de causis: maximeque similitu-
dines, & exempla: fictæ etiam personæ, muta denique lo-
quantur. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39.

Adhibenda autem sunt ad amplificandum, quæ magna 40
habentur, quorum duplex genus; alia sunt magna natura,
alia

alia vsu. Natura, vt caelestia, vt diuina, vt ea, quorum obscure causae in terris, mundoq; admirabilia. Vsu, quae videtur hominibus aut prodesse aut obesse vehementius.

41 In exornationis amplificatione ij loci tractandi sunt, qui mouere possunt expectationem, admirationem, & voluptatem.

In cohortationibus, bonorum ac malorum enumerationes & exempla valent plurimum. In iudicijs, accusatori fere quae ad iracundiam, reo quae ad miserationem pertinent.

DE PRAECEPTIS EXORNATIONIS.

42 **L**atum genus est, saneq; varium: vt quod ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperandos suscipiatur: ad aliorum etiam. l. animalium. l. carentium anima laudem. l. vituperationem adhibetur. In hoc, animi motus leuiter tractatur, resq; amplificatur, & ornatur.

43 Laus ergo hominum in tempus, quod ante eos fuit, quoque ipsi vixerunt. in his qui vita functi, etiam quod est insequutum. Ante hominem patria, parentes maioresq; erunt: quorum. l. respondisse nobilitati. l. humiliter genus nobilitasse factis dicemus. Adde, quae responsis. l. oraculis. l. signis ante ipsum futuram claritatem promiserunt. vt, in D. Ioanne Baptista, multisq; alijs viris sanctissimis.

44 Ipsius laus hominis ex animo, & corpore & extraposis peti debet. Externa, vt, educatio, opes, diuitiae, propinqui, amici, potentia, gratia, ceteraq; huiusmodi. In corpore, forma, vires, valetudo, & his similia: qui haec habuerit laudabitur, quod bene illis sit vsus: si non habuerit, quod sapienter caruerit. Si amiserit, quod moderate tulerit. In quarum rerum vsu ac moderatione virtus, cui uni vera laus deberi putatur, maxime cernitur.

virtutis duplex vis, aut enim scientia cernitur virtus, 45
aut actione. Sapiētia, virtutum omnium princeps, est diuinarum
humanarumque rerum scientia. Prudentia, rerum expetendarum
fugiendarumque scientia. Sapiētiæ verò dialectica & Orato-
ria quasi ministræ sunt, & comites. Studia etiam omnium
bonarum artium ad hunc locum pertinent.

Virtus, quæ in actione posita est, habet Iustitiam, Fortitu 46
dinē, & Temperantiā, Iustitia est virtus, quæ in hominum so-
cietate tractanda, tribuēdoque suum cuique, & rerum contractarum
fide versatur. Huius partes, Religio, Pietas, Fides, Lenitas,
Amicitia. Fortitudo, considerata periculorum susceptio, &
laborum perpeſſio, cuius est liberalitas in usu pecuniæ. Tem-
perantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos
impetus animi firma, & moderata dominatio. Custos virtu-
tum omnium verecundia est.

In iustitia quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum 47
huiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit: In cete-
ris res gestæ ad cuiusque virtutis genus & vim & nomen ac-
commodabuntur.

In tempore quod finem hominis insequitur, insunt habiti 48
post mortem honores, decreta virtutis præmia, res gestæ iu-
dicijs hominum comprobata. Omnis ordo supra dictus in vi-
tuperatione constabit tantum in diuersum.

Urbes similiter atque homines laudantur pro parente, à cō 49
ditore. vetustas aut oritatis affert plurimum, loci positio, ac
munitio, ciues ut liberi.

DE DELIBERATIONE.

Exornationis præcepta multum ad sententiam dicendam 50
valent. in deliberando, finis dignitas. Suntque in suadendo
dissuadendoque tria spectanda. Quid sit, de quo deliberetur.
Qui sint, qui deliberent. Quis sit, qui suadeat.

Suadendi partes tres sunt. Prima, ut doceamus effici posse si

T

id, quod

S V M M A C A P I T V M.

id, quod suademus. Secunda, quam sit honestum, tertia quā utile. Nam si quid effici non potest, deliberatio tollitur, quāuis & honestum, & utile sit. Videndum etiam quā facile. Nam, quæ perdifficilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possent. Si aliquid necessarium non videbitur, videndum, quam sit magnum. Nam, quod per magni interest, pro necessario habetur.

D E H I S Q V I D E L I B E R A N T.

- 52 Intuendi sunt mores eius, qui deliberat. Duo enim sunt hominum genera, alterum indoctum, & agreste, quod anteferunt semper utilitati honestati. Alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponebat.

D E H O N E S T A T E.

- 53 Honestum apud honestos suadere, facillimum est. Si verò apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diuersam vitæ sectam, cauendum est. Nec sola virtutis commendatione animus permouendus, sed laude, vulgi opinione, & sequutura utilitate. Obijciendo item metum, si diuersa fecerint. quippe malorum timor plus interdum valeat quā spes bonorum. Sæpe etiam controuersia est in illo, Vtrum sit honestius.

D E V T I L I T A T E.

- 54 Facile, magnum, iocundū, sine periculo, ad utilitatis questionem pertinent. Suasor itaq; l. omnia hæc. l. earum pleraq; inesse in eo, quod suadet, ostendet. Contraria, qui dissuadet. Item duobus propositis utilibus, utrum utilius, controuersia est. Cum autem utilitatis species cum honestate certat, qui utilitatem defendet, enumerabit res, quarum fructū utilitate metimur: commoda pacis, opum, potentiae, vectigaliū, & incommoda contrariorum. Qui verò ad dignitatem impellet, utilitatem ex laude nasci debere dicet, semperq; eam coniunctam cum dignitate.

S V M M A C A P I T V M.

DE EO QVI SVADET.

Suadere aliquid, aut dissuadere, grauissima est persona. 55
Videndū ergo est ne, quæ dicuntur, ab eo qui dicet, dissentiant.

Ad consilium de repub. dandum, mores ciuitatis sunt cognoscendi: qui quia crebro mutantur, genus quoq; orationis 56
est sepe mutandū. In senatu minori apparatu dicendū. Con-
cio omnem vim orationis, grauitatē, varietatēq; desiderat:
maximaq; pars orationis adhibenda est animorum motus. vic
autē ad suadendum exemplorum est maxima, aut, recētium,
quæ notiora sunt, aut veterum, quæ plus autoritatis habent.

SECUNDI LIBRI TABVLA.

DE DISPOSITIONE.

Dispositionis præcepta oratori perutilia & maxime
necessaria sunt. cuius in infinita quæstione ordo est fe
rè idē, qui expositus est locorum. In Definita adhibenda sunt
etiam illa, quæ ad animorum motum pertinet. Atq; eò fit, vt
vtamur Exordio, Narratione, Confirmatione, & Epilogo:
Quæ sunt orationis partes, per quas inuenta distribuimus.
quarum due valēt ad rem docendā, Narratio, & Confirma-
tio: ad permouendos animos due, Principium, & Peroratio.

DE EXORDIO.

Exordium est oratio animū auditoris idoneè cōparās ad 2
reliquā dictionē. id quod tribus maxime rebus fieri inter au-
tores plurimos constat, si beneuolum, attentum, docilem
auditorem fecerimus. quorum primus locus est in perso-
nis nostris, auditorum, aduersariorum, è quibus initia be-
neuolentiæ comparantur, aut meritis nostris, aut dignita-
te, aut aliquo genere virtutis, & maxime liberalitatis, offi-
cij, iustitiæ, fidei: contrarijsq; rebus in aduersarios conse-
rendis: & cum auditoribus aliqua coniunctionis, aut spe

significanda. Intelligentes ut audiamur, et attente, à rebus ipsis ordiendum est. Sed facile auditor intelliget, si complectare ab initio genus, naturamque causæ. Si diffinias, si diuidas, Si neque prudentiam eius impediatis confusione partium, nec memoriam multitudine. Attente ut audiamur, trium rerum aliqua consequemur. Nam aut magna quedam proponemus, aut necessaria, aut coniuncta cum his ipsis apud quos agitur. Ex his vero, quæ sunt proposita, aliud atque aliud pro varietate causarum desiderari palam est.

- 3 Causarum genera sunt quinque. Honestum, quod ad conciliationem satis per se valet. Humile, in quo attentum parare debemus. Anceps seu dubium, in quo maxime beneuolum iudicem. Obscurum, in quo docilem reddemus. In admirabili, et turpi remedijs opus est. Vnde exordij duæ sunt partes, Principium, in quo recta beneuolentiæ, et attentionis postulatio est: et Insinuatio, quæ subrepat animis. Consilium ergo ex causis sumetur. Si causa laborabimus, persona subueniat. Si persona, causa. Adde, Insinuatione utendum, si aduersarij oratio auditorum animos occuparit, vel si dicendum apud fatigatos: quorum alterum promittendo nostras probationes, et aduersas eluendo, vitabimus. Alterum, et spe breuitatis, et ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Verbanitas etiam opportuna animos reficit.

- 4 Exordia debent esse apta verbis, et instructa sententijs ad alliciendum incitandumque auditorem: non tamen totos in exordio explicari motus oportebit, sed tantum impelli primo auditorem leniter, ut iam inclinatio reliqua incumbat oratio.

- 5 Exordiorum septem sunt vitia. Vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, contra præcepta.

- 6 In genere iudiciali ex ipsis causæ visceribus exordium sumendum, iudicem conciliando non solum laude, sed ad utilitatem causæ laudem coniungendo. Nec semper exordio utendum.

utendum, ut in honestis causis, in parvis atq; frequentibus,
sed ab ipsa re ordiendum.

In demonstratiuo exordia maxime sunt libera, ut Aristo 7
teli placet. In deliberatione sepe nulla. l. breuia.

DE NARRATIONE.

Narratio est rerum explicatio, & quedam quasi sedes, 8
& fundamentum constituenda fidei.

Oportebit autē eam tres habere res, ut brevis, ut aperta,
ut probabilis sit. Erit brevis, si cōstet simplicibus verbis, &
si semel unaquēq; res dicatur. Deniq; si resciderimus ea, qui
bus sublati, neq; cognitioni quicquam, neq; utilitati detraha
tur, non tamen debet esse inornata.

Erit perspicua, si verbis vsitatis, si ordine temporum cō
seruato, si non interrupto, narrabitur.

Probabilis erit, si personis, tēporibus, locis, ea, que narra
buntur, cōsentiēt. si cuiusq; facti, & euēti causa ponetur. Si
testata dici videbuntur. Si cum hominum opinione, autorita
te, si cum lege, cum more, cum religione coniuncta, si narrā
tis probitas significabitur, si orationis veritas, & vitæ fides.
Cice. vehementer placet, ut sit iucunda & suavis.

In iudicijs, si nota res, nec dubium erat quid gestum esset, 9
non adhibebitur narratio, nec si aduersarius narrauerat, nisi
si refellebatur. In Exornatione narratio nulla, quæ conse
quatur exordium, nisi ea quæ incidit, cū aliquid eius, de quo
loquimur, narrandum est.

In deliberatione priuata narratio nō erit, in concionibus 10
sepe etiam est illa, quæ ordinem rei docet, necessaria.

DE CONFIRMATIONE.

In confirmatione suggerenda sunt firmamenta causæ con
iuncte, & infirmendis contrarijs & nostris confirmandis.

Status est quæstio, quæ ex prima causarum consflictione 11
ascitur, dictus, vel ex eo quod ibi sit primus causæ con

gressus, vel quod in ea causa consistat.

- 12 Constitutiones tres sunt. Coniecturalis, in qua sit, nec ne, querimus, ut sit ne Clodius insidiatus Miloni. Nominis vel Finitionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum, investigamus. ut. Sit ne l. Cæs. Rex, an Tyrannus. Tertia in qua de utilitate, æquitate, honestate differitur, deq; cōtrarijs. Recte ne fecerit Romulus, cum fratrem interfecit. Huius duæ sunt partes, Absoluta & assumptiua.
- 13 Ex scripti interpretatione existit sæpe controuersia, cuius quatuor sunt genera.
- 14 Ambiguum, Discrepantia scripti & voluntatis, Scriptura contraria, Ratiocinatio.
- 15 Ad constitutam iudicationē, quæ ex cōiunctione rationis & firmamēti cōstituitur, omnes argumētationes conijciende sunt. Argumenta vero ita collocabit orator, ut firmissimum quodq; sit primum, dum ea quæ excellent, seruentur ad extremum. Si quaerunt mediocria, (nam vitiosis nusquam erit locus) in mediam turbam conijciantur.
- 16 Argumentatio est argumenti explicatio. conficitur, ex locis, aut certa, aut probabilia sumpseris.
- 17 Ratiocinatio constat Propositione, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis ratiocinationis emanat. Prop. approbatione, per quam quod expositū est rationibus firmatur. Assumptione, per quā id quod ex propositione ad ostendēdū pertinet, assumitur. Assumpt. approbatione, per quam assumptum rationibus firmatur. Complexione per quam id quod conficitur ex omni argumentatione, breuiter exponitur.
- 18 Vitabimus similitudinem, quæ satietatis mater est, non semper ordientes à propositione, sed interdum ab assumpt. nonnunquam à complexione.
- 19 Enthymema Syllogismi pars: ut, Eloquentia est ars. ergo expetenda.

S V M M A C A P I T V M.

expetenda. Quod sit ex pugnantis, optimum ci. eius mor-
tis sedetis vltiores, cuius vitam, si putetis per vos restitui
posse, nolitis?

Inductio, argumentatio quæ ex pluribus collationibus 20
peruenit quo vult. Quod pomum generosissimū? puto quod
optimum. & equus? qui velociss. & plura in eundem modū.
Ita qui virtute excellit, generosissimus.

Exemplum, inductio est imperfecta, in quo ex vna re sin 21
gulari, alia inducitur.

Epichyrema breuiter comprehensa ratiocinatio. ut si 22
ne causa dominum seruus accusat.

Sorites contrā multas argumentationes conuoluit acerua 23
tim. fallax & captiosum argumētationis genus, unde telam
retexere, & seorsum singula considerare oportet.

Dilemma in quo utrum concesseris, reprehenditur. Si im 24
placabiles iræ, summa est acerbitas: sin exorabiles, summa
lenitas.

DE REFUTATIONE.

Refutatio est reprehensio per quā argumētando aduersa 25
riorū confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur.

Curādū, ne Syllogismorū, & Enthymematū turba sit con 26
serta oratio, locuples enim & speciosa vult esse Eloquentia.

DE PERORATIONE.

Peroratio extrema pars orationis, quæ in Amplificatio-
nē & Enumerationē diuisa est. hic, si vsquā, totos aperire elo-
quētie fontes licet. Enumeratio nōnūquā laudatori, suātori
nō sepe, accusatori sepius, quā reo est necessaria. Huius duo
sunt tēpora, si aut memoriæ diffidas eorum, apud quos agas
vel interuallo tēporis, vel lōgitudine orationis. vel si frequē-
tatis firmamētis vim est habitura causa maiore. Quæ repe-
temus, quā breuissime dicenda sunt, & cum pondere aliquo,
aptis etiam excutienda sententijs, & figuris varianda.

- 1 **I**N eloquendo excellentem eum putat Cic. qui ita dicit, ut probet, quod necessitatis est, ut delectet, quod suauitatis, ut flectat, quod est victoriae.
In Eloquutione spectanda, ut latine, ut plane, ut ornatè, ut ad id, quodcūq; agetur, aptè cōgruenterq; dicamus.
- 3 Volenti ornatè dicere, rerum sententiarumq; sylua comparanda est.
- 4 Omnis orationis ornatus aut est in singulis verbis, aut in coniunctis. Verbis utemur aut proprijs, aut his quæ nouamus & facimus ipsi.
- 5 Verborum simplicium natura sunt alia consonantiora, grandiora, nitidiora, &c. hæc aurium iudicio sunt ponderanda. Sed in verbo simpl. tria sunt, aut inusitatum, aut nouatum, aut translatum.
- 6 Inusitata, prisca, & quæ sunt poetarum licentia liberiora, quæ in oratione dignitatem habent, si raro & in loco adhibeantur.
- 7 Nouantur verba, aut similitudine, ut Syllaturit, aut imitatione, ut tinnio, aut inflexione, ut à bibo, bibosus. aut cōiunctione verborū, ut versutiloquus. Quod periculosius finxisse videbimur, præmuniendum sic est, ut ita dicam, si licet dicere.
- 8 Tropus est verbi vel sermonis à propria significatione in aliam, cum virtute mutatio. ut, letas segetes. sunt Tropi undecim in uno verbo. 4. oratione.
- 9 Metaphora seu translatio, cum nomen aut verbum transfertur ex loco, in quo proprium est, aut translatum, proprio melius est. id facimus, aut quia necesse, aut quia significantius, aut quia decentius.
- 11 Synecdoche tropus in quo ex parte totum, aut contra. aut ex antecedentibus, sequentia intelliguntur.

SUMMA CAPITVM.

Metonymia est Trop. in quo causas per effecta, vel effecta 12
per causas, vel ex eo quod continet, id quod continetur, vel
rem è signo intelligimus.

Antonomasia ponit aliquid pro nomine: vt, Euerfor Cartha 13
ginis, pro Scipione.

Onomatopoeia fictio nominis. Sibilus, & murmur, Græc. in= 14
ter maximas habita virtutes, latinis vix permittitur.

Catachresis, quæ abusus, nō habetibus nomē suū, accōmo= 15
dat, quod in proximo est. Equū diuina Palladis arte ædificāt.

Metalepsis rarissimus tropus ex alio in aliud viā prætās. 16
Speluncis abdidit atris.

Allegoria, aliud verbis, aliud sensu ostēdit. Sed nos immē 17

sum spatij cōfecimus æquor. si obscurior est, Aenigma dici

atur. Ironia, quā illusionē vocāt, quæ cōtrariū verbis ostēdit.

et, aut pronūciatione intelligitur, aut persona, aut rei natu=

ra. Ci. Integritas tuate purgavit, mihi crede. Periphrasis, cū

pluribus verbis, id quod vno, aut paucioribus dici potest, ex

plicatur. Tēpus erat, quo prima quies mortalibus aegris inci=

pit. Hyperbatō, tropus solis poetis cōcessus. Hyperbole emē

tiens superiectio. Fulminis ocyor alis. Vix ossibus hærēt. hæc

non debet esse ultra modum.

DE FIGVRIS,

Figura est conformatio quædā orationis, remota à cōmu= 23

ni & primū se offerēte ratione. Differt à Tropo, quod figu

ra proprijs verbis fieri potest, quod non cadit in tropos.

Figure versantur in sensu & in verbis. verborū exorna 24

tio est, quæ ipsius sermonis insignita cōtinetur per politione.

Figure verborū tribus maxime fiūt modis: per adiectio= 25

nē, detractiōnē, similitudine. FIGVRÆ per adiect. sunt.

Repetitio. græ. Anaphora. l. Epibole, est eiusdem verbi 26

crebra à primo repetitio. Nihil agis, nihil moliris, nihil cogi

tas. & Conuersio. g. Epiphora. l. Antistrophe, cum in idem

verbum conijcitur sepius oratio. Pœnos Po. Ro. iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.

Complexio, g. simploche. quæ repetitionem & conuersionem complectitur. Quis legem tulit? Nullus. Quis maiorem P. R. partem suffragijs priuauit? Nullus.

Conduplicatio, g. Anadiplosis. verborum geminatio est. Viuis, & viuis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Traductio, g. ploche, cum verba paululum immutata ponuntur. Pleni sunt omnes libri, plenæ sapientum voces, plena exemplorum vetustas.

Synonimia est, cum verba idem significatia cōgregantur. Abijt, excessit, erupit, euasit. Polysindeton, schema quod coniunctionibus abundat. Tectumq; laremq;. Gradatio, g. climax. est cum gradatim sursum versum reditur. Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos comparauit.

27 Figura quæ per Detract. fiunt. Dissolutio, g. Dialyton. Asyndeton cum demptis coniunctionibus, dissolute plura dicuntur. Gallia huius virtuti, fidei, felicitati commendata est.

Adiunctio, g. zeugma, in qua vnum ad verbum quod primum, medium aut postremum collocatur, plures sententiæ referuntur. vt vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Disiunctio, g. hypozeuxis, cum vnumquodq; certo concluditur verbo. vt Homerū Colophonij suum esse dicūt, Chijs suum vendicant, Salaminij repetunt. Aposiopesis verbum quod desiderat, aut incertum est, aut certe longiori sermone explicandum. habetq; vehementiorem affectum, quam Eclipsis. Synichiosis duas res diuersas colligat, vt, Tam deest auro, quod habet, quam quod non habet.

28 Figura quæ aut similitudine vocum, aut paribus, aut contrarijs vertunt in se aures, & animos excitant.

Aniominatio, g. paranomasia, cum paululum immutata

ea verba atque deflexa in oratione ponuntur. fit adiectione. Emit morte immortalitatem. Detractione. Non leno sed leo. Commutatione. Reprimi, non comprimi perpetuo potest.

Similiter cadens. g. Homœoptoton, cum in eosdem casus verba cadunt, Egens virtutis, abundans felicitatis.

Similiter desinens. g. Homœoteleuton cum siue casus sint in verbis, siue non, similes tamen exitus sunt. Audacter terribas, humiliter placas. Similiter cadens in nomine & in verbo fit, at simil. des. etiam in his quæ declinari non possunt.

Compar. g. Isocolon, habet orationis membra, quæ constant ex pari numero syllabarum. extrema hyeme apparuit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit. de bel. Pirat. Contra positum, Contentio seu Antitheton, cum singula singulis opponuntur, ut, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Commutatio, g. Antimetabole, cum duæ sententiæ inter se discrepantes, ita efferuntur, ut à priori posterior contraria profisciscatur. Non ut edam uiuo, sed ut viam edo.

Danda opera est, ut parce, & cum res poscet verborum figuris utamur. Deinde sciendum, quid quisq; in orando postulet locus, quid persona, quid tempus. nam plerumq; verborum cura derogat affectibus fidem.

DE FIG. SENT.

Sententiarum exornatio est quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Interrogatio. g. Erotisis, quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed instandi, ut. Quousq; tandem abutere Catil. patientia nostra.

Responsio, cum aliud interroganti, ad aliud, quia sic utilius sit, occurritur, tum augendi criminis, tum declinandi gratia.

Rogatus testis an à reo vapulasset? & quidem innocens.

Quero an occiderit hominem? R. latronem.

Subiectio, cū orator vel interrogat seipsum, et respon-
det sibi, vel cum aliū rogauerit, nō expectat respōsum. Apud
quē hoc dico? Nēpe apud eū, qui cū hoc sciret. &c. Occupa-
tio. g. prolepsis, cū id quod obijci potest, occupamus, qualis
illa Cic. prēmunitio in Diuinat. quod ad accusandū descēdat
qui semper defenderit. Correctio, quæ tollit sententiā aliquā
& eam alia, quæ magis idonea videtur, emendat & corrigit.
O virtutis comes inuidia, quæ bonos insequeris plerūq;
atq; adeo insectaris. Dubitatio. g. Diaporesis, cum querimus
unde incipiendum, ubi desinendum, quid potissimum aut om-
nino dicendum sit. Quo me vertam?

Communicatio. g. Anachinosis cū aut ipsos aduersarios
consulimus, aut cū iudicibus deliberamus. ut, Si vos in eo lo-
co essetis, quid aliud fecissetis? Prosopopœia personarū ficta
inductio, qua vrbes etiā & populi voces accipiunt. Formæ
item rerū quæ corporis expertes sunt, ut fama, virtus. Apo-
strophe, auersus à iudice sermo. at, Quid tuus ille Tubero in
acie Pharsalica gladius agebat?

Hypotyposis seu illustris explanatio rerū quasi geratur,
sub aspectū subiectio. Ci. in Ver. inflāmatuſ scelere ac furore
in forū venit, ardebāt oculi, toto ex ore crudelitas emicabat.

Ethopœia, imitatio vitæ ac morū alienorū. Emphasis cū
ex aliquo dicto, latēs aliquid eruitur. Iacuitq; per antrū. è lo-
ci spacio Cyclōpis magnitudo intelligitur. Sustentatio. g. Pa-
radoxon, qua diu suspēduntur auditorū animi, atq; aliquid
deinde inexpectatū subiungitur. Quid deinde? quid cēsetis?
furtū fortasse aut prædā aliquā? mox subiecit quod erat im-
probius. Interdū id quod leue est, cū alicuius rei grauissimæ
expectationem concitarit orator. Prætermisio g. Apopha-
sis, cum dicimus nos præterire, aut non scire, aut nolle dice-
re, id quod tunc maxime dicimus. Ci. Non queror diminutio-

nam vectigalium, non flagitium huius iacturæ. Licentia. g. Parrhisia, cum apud eos, quos aut vereri aut metuere debet orator, tamen aliquid pro suo iure dicit, quod eos minime offendat. Vide quàm non reformidem. Pro Liga.

Concessio, cū aliquid etiā iniquum videtur orator pati atque concedere, ut, quæ deinde dicturus est, grauiora videantur. Cic. in Ver. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina. & Iro-
nia quæ sententiarū est, ab ea differt, quæ est verborum: nam quæ verb. est, breuior est & apertior: hæc vero totius est voluntatis fictio. Ut nouum crimen. C. Cæs. & ante hunc diem inauditum. & c. Pro Lig. Distributio. g. Merismos, cum aliquid in partes plures distribuitur, quarū unicuiq; ratio deinde sua subiungitur. Alexandro, neq; in deliberando consiliū, neque in præliando virtus deerat: nam in dubijs, apparebat sapientiss. cum confligendum esset cum hoste, fortissimus.

Permissio. g. Epitrope, cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eam tradere alicuius voluntati. Ego iudices summum ac legitimum meæ causæ ius omitto, vobis permitto.

Deprecatio, cū opē alicuius imploramus Ci. Hoc nos metu. C. Cæs. per fidē & cōstantiam & clementiam tuā libera. Execratio, qua malum alicui precamur. Dij te perdant fugitive. Pro Deio.

Epiphonema, rei narratæ vel probatæ summa acclamatio. Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

Exclamatio, quæ conficit significationem doloris aut indignationis, per hominis aut rei cuiuspiam compellationem. O mores, ô tempora, ô miserum me. Sunt & illa iucunda, quæ non preparatam ostendunt orationem, cum quærimus quid dicamus, cum velut ignoramus aliqua, cum nos dicti panitet. Dant enim orationi hæc omnia, varios vultus.

S V M M A C A P I T V M.

chartis, si tamen quis unam maximāq; artem quærat, exercitatio est, multa ediscere, multa cogitare, & si fieri potest, quotidie. potentissimum est.

P R O N U N T I A T I O.

56 A plerisq; actio dicitur, sed prius nomen à voce, sequens à gestu. Huius duæ sunt partes, vox, & gestus.

57 Vocis mutationes totidem, quot animorū. Iracundia, acutum vocis genus desiderat, incitatum, crebro incidens. Misericordia ac moeror, plenum, flexibile, interruptum, flebile. Metus, demissum, hesitans, abiectum. Voluptas, effusum, tenerum, hilaratum.

58 Gestus vocem sequi debet. Status erit rectus, rarus incessus, nec ita longus, excursio moderata, eaq; rara, cervicem nulla mollicia, nulla argutiæ digitorum; trunco se toto magis moderabitur orator, & virili laterum flexione: brachij protectione in contentionibus, contractione in remissionibus, pedis suppositione in contentionibus incipiendis aut finiendis. In ore, & præcipue in oculis maxima vis. Oris non est nimium mutanda species. Oculorum, qui animi sunt indices, tum intentione, tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorum significabimus aptè cum genere ipso orationis.

F I N I S.

S A L M A N T I C A E

Typis Mathiæ Gastij.

204/26

